

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Bakalářská práce

Veronika Kulhánková

Vláda Ludvíka Jagellonského v Čechách (1516-1526)

The reign of Louis Jagiellon in Bohemia (1516-1526)

Praha 2016

Vedoucí práce: prof. PhDr. Lenka Bobková, CSc.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala především paní prof. PhDr. Lence Bobkové, CSc. za trpělivost, vstřícnost a cenné rady při vedení mé práce.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 27. července 2016

.....
Veronika Kulhánková

Abstrakt

Ludvík Jagellonský, přezdíván také jako král Dítě, se narodil roku 1506 francouzské šlechtici Anně z Foix a českému a uherskému králi Vladislavovi Jagellonskému. Po smrti svého otce v roce 1516 se musel Ludvík, teprve desetiletý, ujmout vlády jak v Českém, tak i v Uherském království. V obou zemích ale byla velice silná stavovská opozice, která utlačovala moc královskou a stavěla krále do područí stavů, které byly zvyklé na své svrchované postavení. České stavy měly navíc prostor k rozvinutí své politiky i díky tomu, že královský dvůr sídlil v hlavním městě Uherského království v Budíně a nikoli v Praze. Za doby vlády Vladislava Jagellonského se české země potýkaly s řadou problémů, z nichž několik vyvrcholilo za vlády mladého krále Ludvíka. Nejzávažnější se týkal dlouholetého sporu šlechty s královskými městy o hlas měst na zemském sněmu a o hospodářské výsady. Šlechta začala podporovat svá města a městečka a začala tak narušovat městské výsady, zvláště mílové právo. Dalším problémem byla konfesijní otázka, kterou ještě zkomplikovalo pronikáním učení Martina Luthera do Čech. Král Ludvík se také musel potýkat s tureckým nebezpečím, které se za jeho vlády stalo velice aktuální a kvůli kterému nakonec ztratil svůj mladý život v bitvě u Moháče v roce 1526.

Klíčová slova: český král, Ludvík Jagellonský, české stavy, pozdně středověký dvůr, Zdeněk Lev z Rožmitálu, bitva u Moháče

Abstract

Louis Jagiellon, sometimes called "The Child King", was born in 1506 to Vladislaus II, King of Bohemia and Hungary, and his wife, a French noblewoman, Anne of Foix-Candale. After the death of his father in 1516, ten year old Louis had to take the royal office not only in Bohemia, but also in Kingdom of Hungary. In both countries, there was a very strong estate opposition which tended to belittle the King's power and pressed the ruler into a position where he would likely do Estates' bidding. The aristocrats of Bohemia had their range of actions even amplified by the fact that the King's court was not in Prague, but in remote Hungarian capitol city of Buda. During the reign of Vladislaus Jagiellon faced the Lands of the Bohemian Crown serious problems, many of which escalated in the times of young King Louis. The gravest of them was the long-lasting dispute between Bohemian nobility and royal cities. The cities wanted to gain voice in the parliament and economical privileges. Nobility started to support their own subjective cities and towns at the expense of the King's cities. Especially so called mile-law (Meilenrecht) was a matter of great discord. Another problem was the traditional confessional diversity of Bohemia, newly complicated by the influence of Martin Luther, quickly spreading all across Bohemia. Furthermore, King Louis had to face the Turkish threat, which became dangerously imminent during his reign and which, eventually, brought death to the young King in the battle of Mohács in 1526.

Key words: King of Bohemia, Louis Jagiellon, Louis II of Hungary, Estates of Bohemia, late-medieval royal court, battle of Mohács, Zdeněk Lev of Rožmitál

Obsah

Úvod.....	7
1. Prameny a literatura	9
2. Ludvíkovo dětství	
2.1 Následník trůnu	14
2.2 Situace v Čechách a pobyt královských dětí v Praze	19
2.3 Poslední léta krále Vladislava a Vídeňský kongres	26
3. První léta samostatné vlády Ludvíka Jagellonského v Českém království	
3.1 Situace v Čechách po smrti krále Vladislava	32
3.2 Stavovská společnost	35
3.3 Soupeření šlechty a měst od Vladislavského zřízení zemského po Svatováclavskou smlouvu	40
4. Pobyt Krále Ludvíka v Čechách	
4.1 Jednání o příjezdu krále do Čech	47
4.2 Dlouho očekávaný příjezd krále Ludvíka do Čech a pražská korunovace	54
4.3 Sněmovní jednání v Praze	59
5. Království opět bez krále	
5.1 Náboženská situace	68
5.2 Odezva vystoupení Martina Luthera v Čechách	72
6. Turecká hrozba	
6.1 Blížící se turecké nebezpečí	81
6.2 Bitva u Moháče	87
Závěr	94
Seznam pramenů a literatury	
Prameny a edice	99
Literatura	100

Úvod

Český a uherský král Ludvík Jagellonský je tradičně vnímán víceméně jen jako panovník, který v mladém věku utonul v bažině u Moháče. Jako král, kterému neleželo na srdci blaho země, jehož péči přenechával svým rádcům a stavům království, zatímco sám se oddával rytířským zábavám na uherském pozdně středověkém dvoře. Ostatně na celou dobu padesát pět let trvající vlády jagellonské dynastie v Čechách je povětšinou nahlíženo jen na jakýsi mezník mezi dvěma velkými epochami. Na jedné straně je toto období ohraničeno husitskými válkami a vládou Jiřího z Poděbrad, na druhé straně téměř čtyři století panující dynastií Habsburků. Jagellonská doba se pak jeví jen jako tzv. mezidobí, které se nevyznačovalo žádnými velkými událostmi ani změnami. Je ale takovýto náhled správný? Je tvrzení o králi, který byl celý život v područí svých rádců opodstatněné?

Cílem předkládané práce není potvrdit teorii o neschopném králi, ale ukázat, že vše pramenilo z dlouho zakořeněných představ o stavovské nadřazenosti, která byla prohloubena dlouhodobou nepřítomností královského dvora v Čechách (dána byla předchozím vývojem, představuje vyvrcholení procesu, jehož kořeny lze sledovat až do 13. století). Již za doby vlády Vladislava Jagellonského si stavovská reprezentace zvykla rozhodovat o zemských záležitostech, zatímco králi přisoudila nebo se snažila přisoudit pouhou roli reprezentanta královské moci, který většinou vše schvaloval *ex post*. Takováto praxe se ovšem těžko opouštěla, tudíž stejná situace panovala i po nástupu Ludvíka na trůn v roce 1516.

Protože kromě starší literatury se době vlády ani životu Ludvíka Jagellonského literatura příliš podrobně nevěnuje, je cílem mé práce tuto dějepisnou mezeru vyplnit. Snažila jsem se popsat dobu od narození Ludvíka z rodu Jagellonců v roce 1506 do jeho smrti v bitvě u Moháče v roce 1526 se zaměřením na události v Čechách v letech 1516 – 1526, které jsou zasazeny do celoevropského kontextu.

Práce je řazena chronologicky, ale zároveň do dílčích kapitol, které představují jednotlivé problémy, jež Ludvík zdědil při své nástupu na trůn v roce 1516. První kapitola je věnována přehledu a zhodnocení použitých pramenů a literatury, které se váží k sledovanému období. Druhá kapitola

pojednává o událostech od narození Ludvíka až do doby jeho nástupu na trůn. Popisuje nejen události v Čechách, ale také výchovu mladého prince v Budíně. Pozornost je také věnována vzájemné interakci mezi českými a uherskými stavy a jejich zápasu o vliv na budoucího krále. Třetí kapitola je už zaměřena na samostatné panování krále Ludvíka. Skoro výhradně se zaměřuje na situaci v Čechách, především na hospodářsko-politické soupeření šlechty a měst, ale také na stavovské uspořádání v Čechách. Hledá nejenom počátky tohoto sporu, ale také popisuje celý jeho průběh a především jeho vyvrcholení Svatováclavskou smlouvou v roce 1517. Těžiště celé práce je dlouho očekávaný pobyt královského dvora v Praze, který se uskutečnil na jaře roku 1522. Čtvrtá kapitola tak nejen popisuje cestu Ludvíka do Čech, ale také uvítání v Praze, které je dáváno do kontrastu s francouzskými královskými vjezdy ve středověku. Tato kapitola je cílená zejména na popis sněmovního jednání za doby pobytu krále v Praze. Není opomenut ani náboženský kontext, kterému se věnuje pátá kapitola, jejímž cílem je ukázat odezvy vystoupení Martina Luthera v Čechách, především pak pražské bouře v roce 1524, ale také popsat složitou náboženskou situaci v první polovině 16. století. Na závěr je v šesté kapitole věnována pozornost tureckému nebezpečí, jeho postupu, vyjednávání protiturecké pomoci, ale zejména bitvě u Moháče, kde končí život mladého Jagellonce.

1. Prameny a literatura

Pramenná základna je pro mnou sledované období v českém prostředí poměrně rozsáhlá. Co se týče narativních pramenů, můžeme se opřít o *kroniku Bartoše Písaře*¹, která nám líčí pražské události od roku 1524 až do roku 1530. Tato kronika je velice přínosná, protože podrobně popisuje pražské bouře v roce 1524 a jejich následky. Originál tohoto díla se bohužel nedochoval, existuje jen několik rukopisů. V české verzi byla kronika vydána v roce 1851 Karlem Jaromírem Erbenem. Stejně období nám také popisuje latinská *kronika Jiřího Píseckého*², vydaná v edici *Fontes rerum bohemicarum* v roce 1907 a tzv. brněnský rukopis, vydaný v roce 1881 Antonínem Rezkem,³ který je mimo jiné také autorem *Příspěvků k dějinám českým za králů Vladislava a Ludvíka*⁴ vydaných v Časopise národního muzea. Z děl literátů konce 15. století lze zmínit *Listy českého humanistického básníka Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic*, které vyšly v roce 1936 v edici Karla Vinařického.⁵ Mezi Hasištejnského básně patří také ty o narození prince Ludvíka či o smrti královny Anny z Foix.

Na druhou stranu Mikuláš Dačický z Heslova, přestože ve svých *Pamětech*⁶ sleduje dobu počátku 16. století, zabývá se především jen událostmi v Kutné Hoře, zatímco celkové dění v Čechách sleduje jen okrajově. O králově příjezdu do Čech informuje dosti podrobně jak *Kronika česká* Václava Hájka z Libočan⁷, která popisuje pražské události jen velmi stručně, tak *Staré letopisy české*, které sledují období časově bližší době vlády Ludvíka než *Kronika česká*.⁸ Pro dokreslení domácí situace je nezbytné uvést také prameny *suis genesis*. Jedná se zejména o korespondenci Zdeňka Lva z Rožmitálu, ale také rodu pánů z Hradce a z Pernštejna, vydané v převážné většině Františkem

¹ ERBEN, Karel Jaromír (ed.), *Bartošova kronika Pražská od léta 1524 až do konce léta 1530*, Praha 1863.

² ŠIMÁK, Josef Vítězslav, *Prameny dějin českých VI*, Praha 1907.

³ REZEK, Antonín, *Paměti bouří pražské roku 1524*, Praha 1881.

⁴ Tentýž, *Příspěvky k dějinám českým za králů Vladislava a Ludvíka*, in: *Časopis muzea království českého*, č. 56, 1882.

⁵ VINAŘICKÝ, Karel, *Pána Bohuslava Hasištejnského z Lobkowicwěk a spisy vybrané*, Praha 1936.

⁶ REZEK, Antonín (ed.), *Paměti Mikuláše Dačického z Heslova*, svazek I., Praha 1878.

⁷ LINKA, Jan (ed.), *Václav Hájek z Libočan: Kronika česká*, Praha 2013.

⁸ PORÁK, Jaroslav a KAŠPAR, Jaroslav, *Ze starých letopisů českých*, Praha 1980.

Dvorským v Archivu českém v edici Františka Palackého⁹ či Josefa Kalouska.¹⁰

Na rozdíl od kronik, jsou prameny diplomatické povahy pro naše období značně chudé. Relevantní jsou jen listiny v Archivu Koruny české¹¹, informující o nerozlučnosti České koruny. Ostatní listiny v období 1506 – 1526 popisují události či změny pro můj účel nepodstatné.

Ze sekundární literatury se práce nejvíce opírá o Palackého *Dějiny národa českého v Čechách a na Moravě*.¹² Pátý díl této Palackého knižní série líčí události od roku 1471, tedy od nástupu Vladislava Jagellonského na český trůn a končí rokem 1526, bitvou u Moháče. František Palacký velice podrobně, chronologicky popisuje dobu vlády krále Ludvíka se zaměřením na události v Čechách. Nevynechává ovšem ani uherské záležitosti, které nelze opomenout při studiu jagellonské doby. Podobně jako František Palacký, líčí velice podrobně události první poloviny 16. století také Václav Vladivoj Tomek ve svém díle *Dějepis města Prahy*¹³. Pro nás je relevantní desátý díl jeho rozsáhlé práce, který pojednává o době od uzavření Olomouckého míru v roce 1478 až do roku 1526. Ovšem na rozdíl od Palackého Tomek ztotožňuje dění v Praze s děním v celém Českém království. Stejně přínosná je také *Česko – moravská kronika* Karla Vladislava Zapa, líčící období od narození krále Ludvíka, popisující pražskou korunovaci v roce 1509, sněmovní jednání, atd.¹⁴

Za jedno z hlavních přehledových děl pokládám šestý díl *Velkých dějin zemí Koruny české*¹⁵ od Petra Čorneje a Mileny Bártlové, která je autorkou pasáží o výtvarném umění, jemuž je věnovaný spolu s náboženstvím doby jagellonské poměrně velký prostor. Většina prací, které popisují dobu Ludvíka

⁹ PALACKÝ, František (ed.), *Archiv český, čili, Staré písemné památky české i moravské: z archivů domácích i cizích*, Svazek I, Praha 1840.

¹⁰ KALOUSEK, Josef (ed.), *Archiv český, čili, Staré písemné památky české i moravské: z archivů domácích i cizích*, Svazek VII, Praha 1887.; Tentýž, *Archiv český, čili, Staré písemné památky české i moravské: z archivů domácích i cizích*, Svazek IX, Praha 1889.; Tentýž, *Archiv český, čili, Staré písemné památky české i moravské: z archivů domácích i cizích*, Svazek X, Praha 1890.; Tentýž, *Archiv český, čili, Staré písemné památky české i moravské: z archivů domácích i cizích*, Svazek XII, Praha 1893.

¹¹ Národní archiv, *Archiv České koruny (1158-1935)*, sign. 1947.

¹² PALACKÝ, František, *Dějiny národa českého v Čechách a na Moravě V.*, Praha 1864.

¹³ TOMEK, Václav Vladivoj, *Dějepis města Prahy X.*, Praha 1894.

¹⁴ ZAP, Karel Vladislav, *Česko-moravská kronika II*, Praha 1906.

¹⁵ ČORNEJ, Petr a BARTLOVÁ, Milena, *Velké dějiny zemí Koruny české VI*, Praha 2007.

Jagellonského, se soustředí zejména na období jeho samostatné vlády, kdežto dětství a výchovu jagellonského prince opomíjejí. Výjimku tvoří kromě starších autorů (Palacký, Tomek) také Josef Macek¹⁶ a Jaroslav Čechura¹⁷, kteří mimo jiné věnují pozornost i ranému období Ludvíka života. Z řady knih *České země* od Jaroslava Čechury je pro dané téma relevantní díl *České země* od roku 1437 do roku 1526, který se zabývá jak hlavními událostmi a problémy této doby, tak i hospodářským, kulturním a sociálním kontextem. Na druhou stranu Josef Macek a jeho čtyřsvazkové dílo zaměřené přímo na jagellonský věk v českých zemích¹⁸ řeší spíše sociální a hospodářský kontext, nežli politické události.

Protože stavovské soupeření představuje jeden z hlavních problémů doby vlády krále Ludvíka, neopomněla jsem ani historické práce s touto tematikou. Stěžejní práce zabývající se stavovstvím v námi sledovaném období jsou od Josefa Petráně¹⁹ a Jaroslava Pánka.²⁰ V rámci stavovské problematiky jsem se pokusila i o stručný nástin nejdůležitějších šlechtických rodů v Čechách v 16. století. Jde především o rod pánů z Rožmitálu a jejich nejvýznamnějšího představitele té doby, nejvyššího českého purkrabího Zdeňka Lva z Rožmitálu, kterým se ve své diplomové a rigorózní práci a následně vydaném článku zabývala Miroslava Vandrovcová²¹, ale také Simona Kotlářová v knize *Páni z Rožmitálu*.²² Dále se jednalo o pány z Rožmberka, jejichž rodovou linií za jagellonské, ale i pozdější doby, popisuje Jaroslav Pánek ve svém díle *Poslední Rožmberkové*.²³ Historii rodu Šliků řeší ve své disertační práci z roku 2015 Michal Novotný²⁴, popisující nejen kariéry dvou významných členů tohoto rodu, ale také budování rodové základny na Loketsku. Stručnou historií

¹⁶ MACEK, Josef, *Tři ženy krále Vladislava*, Praha 1991.

¹⁷ ČECHURA, Jaroslav, *České země v letech 1437 – 1526 II.*, Praha 2012.

¹⁸ MACEK, Josef, *Jagellonský věk v českých zemích I. II.*, Praha 2001; MACEK, Josef, *Jagellonský věk v českých zemích III. IV.*, Praha 2002.

¹⁹ PETRÁŇ, Josef, *Skladba pohusitské aristokracie v Čechách*, in: Proměny feudální třídy v Čechách v pozdním feudalismu, AUC 1976 (Philosophica et Historica 1), s. 9-80.

PETRÁŇ, Josef, *Stavovské království a jeho kultura v Čechách 1471 – 1526*, In: Pozdně gotické umění v Čechách, Praha 1985, s. 13-72.

²⁰ PÁNEK, Jaroslav, *Proměny stavovství v Čechách a na Moravě v 15. a v první polovině 16. století*, in: Folia historica Bohemica, č. 4, Praha 1982, s. 179-217.

²¹ VANDROVCOVÁ, Miroslava, *Zdeňk Lev z Rožmitálu-děd (+ 1535) a vnuk (+1580)*, in: Časopis národního muzea, řada historická, číslo 1-2, Praha 2003, s. 81-93.

²² KOTLÁŘOVÁ, Simona, *Páni z Rožmitálu*, České Budějovice 2008.

²³ PÁNEK, Jaroslav, *Poslední Rožmberkové*, Praha 1989.

²⁴ NOVOTNÝ, Michal, *Z měšťanského domu přes císařský dvůr na hrad Loket: Kariéry Kašpara a Matesa Šliků v Čechách, Říši a Sasku*, disertační práce 2015, vedoucí práce Prof. PhDr. Lenka Bobková, CSc., Dr.h.c.

tohoto rodu se zabýval také Otakar Vinař, který ale sledoval především dolování v Jáchymově a záležitosti s tím spojeným.²⁵ A jako poslední rod pánů z Pernštejna a jeho významný člen Vojtěch z Pernštejna, jakožto osobnost neodmyslitelně patřící k jagellonské době, jehož jediné monografie je autor Petr Vorel.²⁶

K problematice hospodářské patří zejména práce Jindřicha Francka²⁷ a Josefa Janáčka²⁸. *Svatováclavská smlouva* Jindřicha Francka sleduje vývoj sporu mezi šlechtou a městy od přijetí Vladislavského zřízení zemského v roce 1500 až do přijetí Svatováclavské smlouvy v roce 1517. Bernictví, které bylo v jagellonském období jednou z nejvíce diskutovaných otázek na zemských sněmech, se věnuje především Kamil Krofta²⁹ a Čeněk Klier.³⁰

Otázce víry a náboženství se velmi podrobně věnují, jak jsem již zmiňovala výše, *Velké dějiny zemí Koruny české*,³¹ jež velice podrobně řeší nejen odezvu vystoupení Martina Luthera v Čechách, ale také popisují různorodé náboženství, sekty a jejich interakce mezi sebou. Dále do této kategorie řadíme práci Petra Čorneje *Království dvojího lidu*³², která je v podstatě antologií z pramenů se zaměřením na náboženskou otázku. A také dílo Josefa Macka *Víra a zbožnost jagellonského věku*,³³ jež popisuje nejen římskou církev, ale zejména utrakvistické vyznání a radikální reformaci.

Tureckému nebezpečí na počátku 16. století je v české historiografii věnována zoufale malá pozornost. Zmínky najdeme jen v *Dějínách Maďarska* maďarského autora László Kontlera³⁴ či ve stejnojmenné knize Richarda Pražáka³⁵. Samotné bitvě u Moháče je věnována kniha od Zdeňka Vybírala s názvem *Bitva u Moháče: Krvavá porážka uherského a českého krále Ludvíka*

²⁵ VINAŘ, Otakar, *Pět století Šliků*, Praha 1998.

²⁶ VOREL, Petr, *Páni z Pernštejna: vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy*, Praha 1999.

²⁷ FRANCEK, Jindřich, *24. 10 1517: Svatováclavská smlouva*, Praha 2006.

²⁸ JANÁČEK, Josef, *Pivovarnictví v českých královských městech v 16. století*, Praha 1959.

²⁹ KROFTA, Kamil, *Začátky české berně*, Praha 1931.

³⁰ KLIER, Čeněk, *Stručný nástin bernictví království Českého v dobách před válkami husitskými*, Praha 1902.

³¹ ČORNEJ, Petr a BARTLOVÁ, Milena, *Velké dějiny zemí Koruny české VI*, Praha 2007.

³² Tentýž, Petr, *Království dvojího lidu: české dějiny let 1436 – 1526 v soudobé korespondenci*, Praha 1989.

³³ MACEK, Josef, *Víra a zbožnost jagellonského věku*, Praha 2001.

³⁴ KONTLER, László, *Dějiny Maďarska*, Praha 2011.

³⁵ PRAŽÁK, Richard, *Dějiny Maďarska*, Brno 1993.

*Jagellonského v boji s Osmany 29. srpna 1526*³⁶, která zevrubně popisuje nejen dopodrobna celou bitvu, ale především události po Moháčské katastrofě. Bitva je také stručně vylíčena ve *Slavných bitvách naší historie* od Petra Čorneje a Pavla Bělina³⁷ či v *Nástupu Habsburků na český trůn*³⁸ od Josefa Janáčka. K rekonstrukci obrazu situace v Čechách po bitvě zase poslouží šlechtická korespondence v Archivu českém. K celistvému obrazu předkládané práce je také nutné doplnit nějaké práce týkající se vedlejších zemí České koruny. Jedná se zejména o práci Lenky Bobkové³⁹ a Marie Bláhové.⁴⁰

³⁶ VYBÍRAL, Zdeněk, *Bitva u Moháče: Krvavá porážka uherského a českého krále Ludvíka Jagellonského v boji s Osmany 29. srpna 1526*, Praha 2008.

³⁷ ČORNEJ, Petr a BĚLINA, Pavel, *Slavné bitvy naší historie*, Praha 1993.

³⁸ JANÁČEK, Josef, *Nástup Habsburků na český trůn*, in: Slovo k historii 5, 1986.

³⁹ BOBKOVÁ, Lenka, *Česká koruna na sklonku středověku*, in: Česká koruna na rozcestí, Praha 2010, s. 25-86.; Tatáž, *Paměť o právech Českého království a územním rozsahu České koruny*, in: Per saecula ad tempora nostra, svazek I, Praha 2007, 138-146.

⁴⁰ BLÁHOVÁ, Marie, *Obnovení lenního svazku šestnácti měst a hradů v Horní Falci k České koruně na podzim roku 1509*, in: Per Saecula ad tempora nostra, I. svazek, Praha 2007, s. 133-137.

2. Ludvíkovo dětství

2.1 Následník trůnu

V březnu roku 1502 byla v Blois sepsána svatební smlouva mezi českým, uherským, dalmatským, chorvatským, etc. králem Vladislavem a urozenou paní Annou z Foix a Candale. Svatební smlouva byla uzavřena na dálku, což nebylo v dané době nic neobvyklého. Král Vladislav za tímto účelem vyslal do Francie své prokurátory, aby s paní z Foix uzavřeli v zastoupení krále sňatek. Anna z Foix se tak stala *de jure* již třetí manželkou krále Vladislava, na rozdíl od předchozích svatebních slibů však došlo i k jeho faktickému naplnění.⁴¹

Anniným otcem byl hrabě Gaston z Foix, druhý hrabě z Candale a matkou Kateřina, dcera navarské královny Eleonory. Přesné datum narození Anny nám bohužel není známo, víme jen, že přišla na svět někdy kolem roku 1480. Přibližně kolem roku 1500 se stala členkou dvora své tety, francouzské královny Anny, protože její rodiče tehdy již nežili.⁴²

Král Vladislav měl v době uvažování o uzavření dalšího sňatku starosti s uhájením jižní hranice Uher proti Turkům. Za vlády sultána Bajezida II. docházelo k neustálým střetům mezi uherskými a tureckými vojsky. Proto bylo pro Vladislava velice důležité ustanovení křesťanského spolku, jehož členy se stali francouzský král Ludvík XII., papež Alexandr VI., Benátská republika a nakonec i sám král Vladislav. Spolek si dával za cíl vymýtit turecké nebezpečí z Evropy. Avšak v rámci svých zájmů uzavřela Benátská republika s Turky separátní mír. Vladislavovi, který očekával od Benátek finanční pomoc, nezbylo nic jiného, než pod tlakem události uzavřít se sultánem roku 1503 mír na následujících sedm let. Tudiž je více než logické, proč se Vladislavův zájem obrátil do Francie. Francouzský král se jevil jako nejspolehlivější spojenec, nejenom proti Turkům, ale také proti římskému králi

⁴¹ MACEK, Josef, *Tři ženy krále Vladislava*, Praha 1991, s. 132.; Manželství s Barborou Hlohovskou, dcerou braniborského kurfiřta Albrechta III. Achilla a Beatrix Aragonskou, dcerou neapolského krále Ferdinanda I. a vdovou po Matyáši Korvínovi bylo anulováno papežem.

⁴² Tamtéž, s. 138 – 139.

Maxmiliánovi, který se odmítal vzdát nároků na uherskou korunu a titul uherského krále.⁴³

Francouzský doprovod Anny z Foix vyrazil 21. května 1502 z Blois. Jeho cesta se ubírala přes Lyon, Alpy, Milán, Pádeskou nížinu až do Benátek, kam dorazili po více jak dvou měsících cesty 31. července. Tam se na další čas kvůli nepříznivému počasí zastavili. Teprve po měsíčním pobytu Anny v Benátkách dorazila také uherská delegace, která začala plánovat odjezd do Budína, který se uskutečnil až 22. srpna, kdy loď s budoucí uherskou a českou královnou vyplula z Riva dei Schiavoni směrem na Porto Gruaro, odkud už pokračovali po souši přímou cestou do Budína. Po příjezdu se konala svatba a na sv. Michala, tj. 29. září⁴⁴ byla Anna korunována ve Stoličném Bělehradě.⁴⁵

Následujícího roku, 13. července se páru narodil první potomek, princezna Alžběta. Tato zpráva neměla v Čechách zdaleka takový ohlas, jak by se dalo předpokládat (nejednalo se o mužského dědice). Vše zanikalo pod vlivem událostí, vyvolaných již dlouho trvajícím napětím mezi šlechtou a královskými městy. Navíc doba narození princezny byla dobou přírodních katastrof – ničivého sucha, arktické zimy a v jejich důsledcích i obrovské neúrody, hlad, drahota, epidemie. Není proto divu, že zpráva o narození jagellonské princezny v dalekých Uhrách nevzbudila velkou pozornost.⁴⁶

Roku 1504 zasáhla krále Vladislava mrtvice, která mu způsobila ochromení ruky a ztrátu řeči. Do světa se tak rozletěla zpráva o královně blížící se smrti, které hned hodlali využít ve svůj prospěch zejména Jánoš Hunyadi, levoboček Matyáše Korvína, ale také římský král Maxmilián. Král se však díky povolánímu specialistovi z Benátek uzdravil. V téže dobu se také plánovala cesta královského páru do Čech, aby se královna seznámila s Prahou a byla zde korunována. Hlavní cíl cesty však spočíval v obnovení královské moci

⁴³ Tamtéž, s. 143.; Po smrti Ladislava Pohrobka (otec Albrecht Habsburský) měla na uherský trůn nastoupit Habsburská dynastie. V roce 1491 v Prešpurku uznal Maxmilián I. Habsburský Vladislava Jagellonského uherským králem, jemu samotnému zůstal jen čestný titul krále Uher a dohoda, že po vymření Jagellonské dynastie po meči nastoupí v Uherském království Habsburkové.

⁴⁴ REZEK, Antonín, *Dopisy rodu hradeckého a rosenberského*, in: Archiv český X., č. 1145, Praha 1890, s. 104.; Král Vladislav pozval na svatbu do Budína také Petra z Rožmberka, který se ale nedostavil. Podle dopisu pánovi z Rožmberka z 6. Června 1502 byla svatba v Budíně naplánována na 24. srpna 1502. Anna z Foix ale teprve 22. srpna 1502 vyplula z Benátek, tudíž se svatba musela posunout až na září téhož roku.

⁴⁵ J. MACEK, *Tři ženy krále Vladislava*, s. 157.

⁴⁶ Tamtéž, s. 164 – 165.

v Praze, která svého panovníka neviděla již řadu let. Cesta se však neuskutečnila, jelikož uherští magnáti apelovali na královu nezbytnou přítomnost v Budíně. Anna se také zajímala o politiku. Stála dokonce v popředí úsilí posílit královskou moc proti prelátům a magnátům, kteří měli v Uhrách tendence si moc osobovat na úkor panovníka. Proti těmto snahám se postavil do čela magnátů Jan Zápolský⁴⁷, který měl v plánu pojmout za manželku princeznu Alžbětu, aby si tak pojistil uherský trůn, což královna odmítala. Uherští stavové si tímto chtěli pojistit, aby na uherský trůn nenastoupil cizinec. Proto byla také otázka zplození mužského dědice tak důležitá. Pokud by královna neporodila mužského dědice, pak si nárokovali právo volby budoucího krále.⁴⁸

Od roku 1504 se římský král Maxmilián neustále obracel na Vladislava s výzvou, aby zasnoubil svou dceru Alžbětu s Maxmiliánovým vnukem Ferdinandem Habsburským. Maxmilián apeloval na Annu, že v případě uzavření svatebních smluv, podpoří Vladislava proti straně Jana Zápolského. Vladislav tedy souhlasil s dohodami, o nichž bylo započato jednání již v prosinci 1505 v Linci. Oba panovníci si navzájem vyhlášovali přátelství a mír. Navíc si slibovali, že princezna Alžběta si vezme za manžela Ferdinanda Habsburského a v případě, že se královně narodí mužský potomek, tak se jeho manželkou stane sestra Ferdinanda a vnučka krále Maxmiliána, Marie Habsburská. Tato smlouva byla Vladislavem podepsána 27. března 1506 v Budíně. Král se domníval, že tak zabrání vpádu vojsk krále Maxmiliána do Uher a ukončí boj s uherskými magnáty.

Římský král ovšem smlouvu porušil a za dva měsíce vtrhl do Uher s cílem hájit svá dědická práva. Vladislav se obrátil na české stavy s prosbou o vojenskou pomoc, kterou mu také slíbily, stejně jako moravské stavy. Do těchto bouřlivých událostí přivedla královna Anna 1. července 1506 na svět mužského dědice, jemuž bylo dáno jméno Ludvík, které mělo připomínat uherského krále Ludvíka z Anjou. Porod byl velmi těžký, Anna za něj zaplatila životem. Dítě se narodilo předčasně a přežilo jen díky velké péči lékařů, kteří

⁴⁷ Jan Zápolský (1487 – 1540) byl potomek uherského magnáta Štěpána Zápolského a těšínské princezny Hedviky, dcery těšínského vévody Přemysla II.

⁴⁸ J. MACEK, *Tři ženy krále Vladislava*, s. 167 – 170.

chlapce obkládali i teplými vepřovými vnitřnostmi.⁴⁹ Ihned po smrti své milované manželky rozhodl král Vladislav, že princezna Alžběta bude na uchování památky své matky přejmenována na Annu a pod tímto jménem také vešla do dějin.⁵⁰ Narození mužského potomka snad uspíšilo jednání o míru s Maxmiliánem, s nímž bylo 19. července 1506 uzavřeno ve Vídni příměří, které zavazovalo ke společnému boji proti Turkům a zároveň obnovovalo dřívější sňatkové dohody.⁵¹

Česká koruna netrpělivě očekávala narození nového panovníka, jak nám dokazují verše Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic, v jehož slovech je patrná naděje vkládaná do nového panovníka, který ukončí se spory a nastolí v zemi klid.⁵² Až tři týdny po narození následníka trůnu se dostala tato radostná zpráva do Prahy. Všude po Čechách se pak konaly slavnostní mše a vyzváněly zvony vítající následníka trůnu. Zanedlouho poté se také Praha dozvěděla o úmrtí královny Anny, která zemřela 26. července. Za celé čtyři roky od své korunovace ve Stoličném Bělehradě tato panovnice ani jednou nezavítala do Čech. Nebylo to však kvůli tomu, že by Čechy jako věrná katolička považovala za kacířské, ale musíme vzít v úvahu, že za tu dobu byla dvakrát těhotná, tudíž cestovat pro ni nebylo vhodné. Návštěva hlavního města Českého království se také neuskutečnila kvůli uherským magnátům, na jejichž schválení byla cesta královského dvora závislá, a kteří nechtěli krále s královnou do Čech pustit.⁵³

Narození dalšího mužského člena jagellonské dynastie bylo radostně uvítáno i v Polsku, kde královna Alžběta⁵⁴, babička prince Ludvíka, ihned po narození apelovala, aby bylo princovi dáno jméno Kazimír jakožto rodové jméno. Ale zvítězil názor uherských rádců, tudíž bylo novorozeně pokřtěno jménem Ludvík. Kvůli brzké smrti královny Anny nebylo možné uposlechnout rad polské královny Alžběty, aby matka kojila dítě sama, tudíž

⁴⁹ REZEK, Antonín (ed.), *Paměti Mikuláše Dačického z Heslova*, svazek I., Praha 1878, s. 65.; Proto také zpráva v Pamětech Mikuláše Dačického z Heslova, že se Ludvík narodil bez kůže a tudíž ho ihned po porodu zabalili do vepřové slaniny

⁵⁰ LINKA, Jan (ed.), Václav Hájek z Libočan: *Kronika česká*, Praha 2013, s. 1063.

⁵¹ J. MACEK, *Tři ženy krále Vladislava*, s. 171 – 172.

⁵² VINAŘICKÝ, Karel, *Pána Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic věk a spisy vybrané*, Praha 1936, s. 181.

⁵³ J. MACEK, *Tři ženy krále Vladislava*, s. 173 – 174.

⁵⁴ FUKALA, Radek, *Slezsko: Neznámá země Koruny české: Knížecí a stavovské Slezsko do roku 1740*, Praha 2007, s. 142.; Alžběta Jagellonská byla dcera Kazimíra IV. Jagellonského a Alžběty Habsburské, byla to také první manželka Fridricha II. Lehnického a sestra polského krále Zikmunda I. Starého.

se od narození musely o prince starat kojné, což ale nebylo nic nezvyklého, kojení v té době bylo považováno pro příslušnice vyšších společenských kruhů za něco nečistého, až postupem času, zejména od dob osvícenství, začnou ženy kojít své děti samy.⁵⁵

Polská královna přemýšlela i o zdárné výchově následníka trůnu. Neví se, kolik z doporučených rad bylo uposlechnuto. Alžběta nabádala, aby byl mladý princ cvičen ve své tělesné zdatnosti a mu byly vštěpovány zásady rytířské výchovy, kterou měl Ludvíkovi zajistit markrabě Jiří Braniborský, synovec krále Vladislava. Dále, aby byl mladý princ vychováván v zásadách křesťanské víry a v lásce k umění. Je nutné konstatovat, že se Ludvíkova výchova pravděpodobně tímto humanistickým směrem neubírala, jelikož Budín postupně ztrácel svoji roli jednoho z ohnisek renesančně humanistických studií.

Podle zpráv se vychovatelé neřídili radami polské královny, ani co se týče výuky jazyků. Alžběta velmi zdůrazňovala potřebu znalosti italského a německého jazyka. Když Ludvík přijel roku 1509 do Prahy, tak podle tehdejších zpráv uměl jen maďarsky, ale přeci jen mluvíme o tříletém dítěti. Německy se mladý princ začal učit až při příležitosti jeho chystané svatby s Marií Habsburskou. Velmi záhy mu také byla vštípena znalost latiny, protože byla uherským úředním jazykem a posléze i francouzštiny, za což můžeme vděčit francouzskému doprovodu Anny z Foix, který nadále zůstával v Uhrách. Z dochovaných zpráv benátských vyslanců v Budíně také vyplývá, že byl následník schopný se domluvit i s nimi, tudíž musel hovořit minimálně i základy italštiny, jak doporučovala jeho babička Alžběta.⁵⁶

České stavy zase očekávaly Ludvíkovu znalost češtiny jako zemského úředního jazyka, česky byly psané i zápisy zemského sněmu a soudu. Proto, jak jsem již zmiňovala, když princ přijel roku 1509 do Prahy na svou korunovaci, byli šlechtici i měšťané pobouřeni zjištěním, že královské děti neuměly česky. České stavy proto naléhaly na krále Vladislava, aby Ludvíkovi i Anně zjednal učitele češtiny. Stal se jím probošt vyšehradského kostela

⁵⁵ MACEK, Josef, *Jagellonský věk v českých zemích I. + II. díl*, Praha 2001, s. 292.

⁵⁶ Doporučení polské královny Alžběty na výchovu mladého prince zmiňuje J. MACEK, *Tři ženy krále Vladislava*, s. 178.; Pramen se bohužel nepodařilo dohledat.

Jindřich z Tandorfu. Uherské stavy ho však odmítly vyplácet ze své pokladny a Vladislavovi chyběly finance, takže mu nezbývalo nic jiného, než se obrátit znovu na české stavy ohledně odměny. Dokonce i sám Jindřich z Tandorfu apeloval na české měšťany v důležitosti otázky Ludvíkovy znalosti češtiny, tudíž od nich požadoval vyplácení své odměny.⁵⁷

Z tohoto příkladu je patrné, jak se v i otázce výchovy královských dětí střetávaly české a uherské zájmy. Ty se rozcházely i v otázce pobytu dětí, protože uherští stavové požadovali jejich trvalý pobyt u královského dvora v Budíně. Výchova v Uhrách byla i jejich podmínkou pro souhlas s přijetím Ludvíka za svého dědičného krále, což se uherské stavy zpočátku zdráhaly udělat, na rozdíl od stavů českých a moravských, které přijaly prince Ludvíka již v roce 1507. A tak když čeští stavové vyslovili přání korunovat mladého prince v Praze, uherské stavy, aby oddálily cestu panovníka do Čech, na to reagovaly splněním královského přání a přijaly tak Ludvíka za svého krále. Uherská korunovace se konala 4. června 1508 ve Stoličném Bělehradě. Vladislav však musel stavům přislíbit, že princ bude mít jen uherské vychovatele, na oplátku byl Ludvíkovi zřízen v Budíně samostatný dvůr,⁵⁸ kde o výchovu mladého prince dbal především uherský vychovatel Jan Bornemisza z Březenic.⁵⁹

2.2 Situace v Čechách a pobyt královských dětí v Praze

Jak jsem již zmínila, čeští stavové ihned po narození prince Ludvíka vyslovili přání, aby král s dětmi přijel co nejdříve do Prahy, ale uherští stavové odmítali cestu povolit. V Čechách byla situace více než akutní a potřebovala přítomnost krále, který by do věcí vnesl pořádek. Neklid do společnosti vnášela také konfesijní otázka. Katolická strana se ostře stavěla zvláště proti jednotě bratrské, tzv. pikartům. Mnohem závažnější se však jevil přetrvávající spor mezi šlechtou a městy o politická a hospodářská práva.

Konflikt se zостřil zejména po popravě rytíře Jana Kopidlanského v říjnu 1506. Jmenovaný se dostal v době výročního pražského trhu do konfliktu se

⁵⁷ J. MACEK, *Tři ženy krále Vladislava*, s. 179.

⁵⁸ OTTO, Jan, *Ottův slovník naučný*, XVI. díl, Praha 1900, s. 425.; Dle slovníkového hesla byl samostatný Ludvíkův dvůr zřízen ve Stoličném Bělehradě a ne v Budíně, jak uvádí J. MACEK, *Tři ženy krále Vladislava*, s. 180.

⁵⁹ J. MACEK, *Tři ženy krále Vladislava*, s. 178 – 180.; Tentýž, *Jagellonský věk v Českých zemích I. II.*, s. 301.; Jan Bornemisza byl později také Ludvíkův přední rádce a budínský purkrabí.

zemanem Janem Cukrem z Tamfeldu a zabil ho. Kopidlanský byl odsouzen a popraven. Soud a exekuce však překračovaly pravomoci města, protože příslušník šlechty jako svobodného stavu neměl být souzen městským soudem. Bratr popraveného reagoval vypovězením nepřátelství Pražanům, sestavil kolem sebe skupinu lidí, která přepadávala kupce a škodila měšťanům. Města na to odpověděla dalšími popravami šlechticů podezřelých z porušování zemského míru. Na stranu měst se postavil nejvyšší kancléř Albrecht Libštejnský z Kolovrat, který se snažil obě strany opět usmířit. Jeho oponentem se stal nový nejvyšší purkrabí Zdeněk Lev z Rožmitálu a na Blatné, který vstoupil do purkrabského úřadu po smrti Jindřicha IV. z Hradce⁶⁰.

Na Svatojakubském sněmu v červenci 1508, předal král novému nejvyššímu purkrabímu a zemskému soudu fakticky neomezenou exekutivní moc v Čechách. Svatojakubská smlouva na jedné straně potvrzovala stav, kdy se král řídí při obsazování zemských úřadů radami členů královské rady a zemských úředníků. Nově však král svěřoval správu všech královských statků⁶¹ a důchodů v Čechách skupině šlechticů v čele se Zdeňkem Lvem z Rožmitálu. Ten se snažil přesvědčit krále, že města jsou původcem konfliktu a jejich síla je namířená nejenom proti zemské vládě, ale také proti královské moci.

Král poslal do Čech svého předního rádce, mnicha Jana Filipce z Prostějova, který byl za dob Matyáše Korvína jeho rádcem a varadinským biskupem, aby napravil všechny české záležitosti a pokusil se najít kompromis mezi šlechtou a městy. Spolu s ním vyslal do Čech i olomouckého biskupa Stanislava Thurza. Na pražském sněmu konaném na sv. Jakuba, tj. 25. července 1508 se ustanovila skupina královských zástupců, v jejich čele stanul Zdeněk Lev z Rožmitálu, zároveň byly obnoveny rady hejtmanů v krajích. Dále byly také v Čechách i na Moravě obnoveny zákony proti členům jednoty bratrské, tzv. pikartům. Jelikož se nezachoval původní zápis sněmu, nezná se přesné znění jednání, zachovaly se jen dva královské majestáty ze dne 10. srpna, které nabyly svou platnost v Budíně. Ty pojednávají o jmenování

⁶⁰ O Zdeňkovi Lvovi z Rožmitálu a na Blatné více v kapitole 3.3.

⁶¹ Včetně příjmů z Kutné Hory a Pražský hrad, který se stal sídlem nejvyššího purkrabího.

Zdeňka Lva z Rožmitálu nejvyšším purkrabím a zostření postoje proti tzv. pikartům. Svatojakubský sněm bohužel mír mezi šlechtou a městy nepřinesl, tudíž nezbývalo nic jiného, než aby se král vydal do Čech osobně.⁶²

V říjnu vypukl v Budíně mor a král proto město i s rodinou opustil. Odjeli tedy do Prešpurku a poté do Trnavy, odkud v lednu 1509 vzkázal uherských stavům svůj úmysl jet do Čech, aby uklidnil tamější rozbouřené poměry. Již 10. února 1509 se uskutečnilo slavnostní uvítání na česko-moravském pomezí u Německého Brodu.⁶³ Odtud se královský průvod vydal do Kutné Hory, kde se od něj odpojili pražští poslové, kteří spěchali zpět do Prahy, aby oznámili přesné datum příjezdu krále a dokončili všechny přípravy.⁶⁴

17. února vjel průvod slavnostně do Prahy, kde byl uvítán podle tehdejších zvyklostí s náležitou pompou. František Palacký vyzdvihuje roli pražských měšťanů, kteří se hned směle hlásili ke svým politickým cílům a žádali na králi, aby pomstil bezpráví, které se na nich dopustila šlechta. Dále zdůrazňují povinnost krále vůči svým poddaným. Krále doprovázelo mnoho významných mužů, jmenovitě se v královském doprovodu nacházeli: biskup vratislavský a olomoucký, rádce Jan Filipec, atd. Na chystanou korunovací přijeli do Prahy také markrabě Fridrich Braniborsko-Ansbašský, vévoda Jiří Míšeňský, slezská knížata minsterberská, kníže Kazimír Těšínský a Jan Zápolský.

Původně se korunovace prince Ludvíka měla odehrát ihned po příjezdu do Prahy, bohužel chlapec onemocněl neštovicemi, tudíž se musela korunovace odložit až na 11. března. Ceremoniál se odehrával v katedrále sv. Víta na Pražském hradě, podle korunovačního řádu Karla IV. Protože pražský arcibiskupský stolec již delší dobu nebyl obsazen, byla korunovace uskutečněna olomouckým, vratislavským a míšeňským biskupem. Svatováclavskou korunu nesli Zdeněk Lev z Rožmitálu spolu s Petrem IV. z Rožmberka, prince Ludvíka držel zase při korunovaci Fridrich, markrabě Braniborský. Podle pověsti při posazení svatováclavské koruny na princovu hlavu se Ludvík rozplakal, když pětiletá princezna Anna viděla bratra, dala se

⁶² PALACKÝ, František, *Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě V.*, Praha 1864, s. 308 – 325.

⁶³ DVORSKÝ, František, *Dopisy Zdeňka Lva z Rožmitálu*, in: *Archiv český VII.*, č. 6, Praha 1887, s. 10.; O výjezdu českých stavů naproti králi do Německého Brodu a o chystaném sněmu nás taky informuje dopis Zdeňka Lva z Rožmitálu adresovaný Petru z Rožmberka, napsaný dne 30. 1. 1509 na Pražském hradě.

⁶⁴ TOMEK, Václav Vladivoj, *Dějepis města Prahy X.*, Praha 1894, s. 258 – 264.

také do pláče a chtěla mít také korunu, která jí nakonec byla z žertu také položena na hlavu. Takové vážné narušení představ o korunovačním obřadu by mohlo být pozdně středověkou společností chápáno jako zneplatnění jedné z nejdůležitějších součástí ceremoniálu. Nabízí se také otázka, zda tento akt neumožnil zpochybnění další části obřadu, tj. královské přísahy. Ta byla složena králem Vladislav jménem svého tříletého syna, což sloužilo spolu s podepsáním korunovačního reversu jako argument k požadavku jejího znovu složení v roce 1522.

Po skončení obřadu přítomní páni, rytíři a zástupci měšťanů složili svému novému králi hold a přísahali věrnost.⁶⁵ Král Vladislav se také 21. 3. zavázal českým stavům jménem Ludvíka jakožto českého krále, že bude zachovávat vše, co zachovával jeho otec a jeho předkové. Dále Vladislav jménem svým i Ludvíkovým slíbil dodržovat všechny výsady a privilegia, zejména pak kompaktáta. V korunovačním reversu se mluví o zvolení a korunování Ludvíka českým králem za svobodné vůle českých stavů. Tento revers také zavazoval Ludvíka, až se jednou bude chtít chopit vlády v Čechách, bude muset složit přísahu a potvrdit stavům všechna privilegia. Dokud to nesplní, stavové ho nejsou povinni připustit k vládnutí.⁶⁶

Jako již mnohokrát dříve, aby byla zajištěna nástupnická linie na trůně, požadoval král Vladislav korunovací svého syna Ludvíka ještě za svého života, což nebylo nic neobvyklého. Jako konkrétní příklad poslouží korunovace Václava IV. českým králem ve věku dvou let. Když se tak stalo, na oplátku Vladislav potvrdil stavům všechna privilegia a slíbil, že se bude více snažit, co se týče uznání kompaktát v Římě.

Ludvíkova korunovace se také stala příležitostí k diplomatickým setkáním. Do Prahy přijeli vyslanci papeže, císaře, francouzského krále a Benátek. Na konci roku 1508 se totiž ve francouzském městě Cambrai ustanovila tzv. Liga cambraiská, jejíž členové byli papež Julius II., císař Maxmilián, francouzský král Ludvík XII. a španělský král Ferdinand Katolický. Cílem Ligy bylo zajistit v Evropě natrvalo mír a vymýtit turecké nebezpečí. Trnem v oku jí také byla Benátská republika, která se snažila udržovat s Turky mír kvůli

⁶⁵ F. PALACKÝ, *Dějiny národu českého V.*, s. 326 – 328.

⁶⁶ SOA Třeboň, *Historica Třeboň*, sign. 3526.; Znění reversu se dochovalo jen jako výpis z desek zemských.

obchodním kontaktům. Účelem cesty zahraničních vyslanců do Prahy bylo upevnit protitureckou alianci a zároveň přesvědčit krále Vladislava k uzavření spojení s Ligou proti Benátské republice. Král ale nabídku spojení odmítl, stále spoléhal na příslibenou finanční pomoc od Benátek.⁶⁷

Zanedlouho po korunovaci, propukly krvavé bouře mezi Pražany a členy uherského královského doprovodu. 20. května zaútočili Pražané na Malou Stranu, kde byl ubytován uherský doprovod. Důvodem útoku bylo asi nejen nepatřičné chování královského doprovodu, ale zřejmě i nedůvěra v cizince a odlišné náboženské vyznání. Když se situace trochu uklidnila, uherský doprovod byl donucen vrátit se zpět do Budína.

Pobyt krále v Praze byl také příležitostí k upevnění svazků českých lén na západ od hranic království.⁶⁸ Za tímto účelem probíhalo na Pražském hradě jednání krále Vladislava a zemských úředníků spolu s vyslanci rýnského falckrabího a kurfiřta Ludvíka V. ohledně urovnání sporů a obnovení lenního svazku měst a hradů v Horní Falci k České koruně.⁶⁹ Jednalo se o některá česká léna, která byla v roce 1373 zastavena Wittelsbachům Karlem IV., který potřeboval finance na nákup Branibor.⁷⁰ Při této příležitosti se jednalo o uznání lenních závazků především nejvýznamnějších částí českých lén, falckoneuburských hradů a měst se Sulzbachem, které bývalo centrum české Horní Falce. Na jedné straně tak stála česká strana, která hájila své právo na falcká léna, aniž by ale byla ochotna vyplatit zástavu, na druhé straně falckrabí Fridrich II., který prosazoval nároky svých synovců Oty Jindřicha a Filipa na již zmíněná území, která podle něho byla v dědičném vlastnictví bavorských vévodů. Když se obě strany konečně shodly, přijel do Prahy 5. prosince 1509

⁶⁷ J. MACEK, *Tři ženy krále Vladislava*, s. 190 – 191.

⁶⁸ Od dob Karla IV. získala Koruna česká hrady a města v Sasku, Horní Falci, Francích, atd.

⁶⁹ BOBKOVÁ, Lenka, *Česká koruna na sklonku středověku*, in: *Česká koruna na rozcestí*, Praha 2010, s. 48 – 49.; Ve stejné záležitosti se také uskutečnilo jednání v dubnu roku 1459, kdy král Jiří z Poděbrad uzavřel spojení se saskými vévody Fridrichem a Vilémem. Saští vévodové potvrdili lenní práva Jiřího z Poděbrad v řadě lokalit v Sasku a Durynsku, ale také uznali jeho svrchovanost nad slezskými knížectvími, Horní a Dolní Lužicí, nad državami v Horní Falci a také nad říšskými zástavami. Državy, které byly uznány jako česká léna, udělil český král svému budoucímu zeti Albrechtovi (budoucí manžel Jiřího dcery Zdeny) a jeho dědicům.

⁷⁰ Tatáž, *Paměť o právech Českého království a územním rozsahu České koruny*, in: *Per saecula ad tempora nostra*, svazek I, Praha 2007, s. 138 – 140.

sám falcký kurfiřt Ludvík V., který uzavřel s králem Vladislavem dohody.⁷¹ Ve jménu těchto dohod odevzdal města a hrady Tanesberg, Hertenstein, Hohenfels a další a přijal je od českého krále v léno. Také byla uzavřena spojenecká smlouva⁷², kdy se obě strany zavázaly k vzájemné ochraně a pomoci v případě napadení.⁷³

Na počátku roku 1510 uznala stavovská obec dědičná práva princezny Anny k České koruně. To hrálo velikou roli v roce 1526 při volbě nového českého krále, kdy Annin manžel Ferdinand Habsburský apeloval právě na uznání dědičných práv své ženy, české stavy se ale odmítaly vzdát svého práva volby nového českého krále v případě vymření královské dynastie. Pokud by Vladislav i Ludvík zemřeli bez dědice, bude Anna uznána českou královnou. Tento požadavek byl schválen ale jen za předpokladu, že král Vladislav splní žádosti všech tří stavů. Požadovaly, aby se Morava, Slezsko a Lužice staly neoddělitelnou součástí České koruny. Od dob Matyáše Korvína totiž byly tyto vedlejší země podle mínění uherských stavů součástí Uherského království. Vladislav tento požadavek schválil ve svém privilegii, vydaném 11. ledna 1510⁷⁴, odtud budou zástupci českých stavů ve Slezsku a v Lužici určováni na místa královských místodržitelů, fojtů a hejtmanů. Dále král slíbil, že princeznu Annu neprovdá bez souhlasu českých stavů. Pokud by tohle nepotvrdil, neuznali by stavové dědičné právo Anny na český trůn v případě, že Ludvík nebude mít další mužské potomky.⁷⁵ V roce 1526 se čeští stavové odvolávali právě na toto znění, když odmítli uznat Ferdinanda Habsburského českým králem na základě dědičných práv jeho ženy. Dále Vladislav přislíbil, že děti budou vzdělávány i v češtině a čeští stavové budou mít své zástupce mezi dvořany královských dětí.

⁷¹ Národní archiv, *Archiv České koruny (1158-1935)*, sign. 1864 - 1866.; V listinách z 10 – 14. 12. 1509 uzavírá jízdnouš Ludvík, falckrabě rýnský a vévoda bavorský za sebe a svého bratra Fridricha slib věrnosti a pomoci králi Vladislavovi, dále se zavazuje Vladislava ochraňovat a slibuje pomoc proti každému, kdo by napadl jeho země a poddané.

⁷² O tomto jednání pojednávají Staré letopisy české a také zpráva Kryštofa z Týna, člena falcké delegace.

⁷³ BLÁHOVÁ, Marie, *Obnovení lenního svazku šestnácti měst a hradů v Horní Falci k České koruně na podzim roku 1509*, in: *Per Saecula ad tempora nostra*, I. svazek, Praha 2007, s. 133.

⁷⁴ Národní archiv, *Archiv České koruny (1158-1935)*, sign. 1869.; Vladislav slibuje, že od České koruny nesmí být nic odtrženo.

⁷⁵ Národní archiv, *Archiv České koruny (1158-1935)*, sign. 1870.; Vladislav ustanovuje o nástupnictví syna Ludvíka a pravnice dcery Anny.

Kvůli nátlaku uherských magnátů se král musel s dětmi vrátit zpět do Budína. Z Prahy vyjel průvod 13. února 1510, krátce se zdržel v Kutné Hoře, odkud se pak odebral na Moravu, kde moravští stavové přijali Ludvíka za krále a Vladislav jim potvrdil všechna privilegia. Plánovali se usadit na Moravě, jelikož v Budíně pořád řádila morová epidemie, ale tyto plány překazil Jan Zápolský, který s ozbrojeným doprovodem vtrhl na Moravu a vyhrožoval králi. Tudíž byl dvůr nucen přesídlit do Ostřihomi, pak do Uherského Brodu.⁷⁶

Na počátku roku 1511 odjel král s dětmi také do Slezska, do Vratislavi, kde byli uvítáni vrchním slezským hejtmanem Kazimírem II. Těšínským. Vratislav byla hlavním městem celého Slezska, křižovaly se tam obchodní cesty mezinárodního významu, dále také plnila roli jakéhosi zprostředkovatele ve vzájemné výměně zboží mezi zeměmi České koruny a Uhrami. Na počátku 16. století tak Vratislav představovala nejvýznamnější kulturní, obchodní, hospodářské a politicko – správní středisko ve svém regionu. Vztah Vratislavi k Vladislavovi Jagellonskému byl jiný než vztah krále k ostatním zemím České koruny. České stavy zvolily Vladislava českým králem už na kutnohorském sněmu v roce 1471, kdežto Vratislav uznala králem dříve korunovaného Matyáše Korvína. Vladislava město uznalo za svého krále až v roce 1490 spolu se slezskými stavy.

Je možné zde najít podobný problém jako ve vztahu krále Vladislava k Čechám, kdy král stále svůj příjezd odkládal. Oficiální návštěva Vratislavi se tedy odehrála až v roce 1511, tedy víc jak dvacet let po uznání králem. Hlavním cílem cesty do Slezska bylo složení přísahy od slezských pánů a slezských stavů, propukl ale spor o to, komu má být vlastně přísaháno, jestli českému nebo uherskému králi. Zatímco zástupci českých stavů, kteří brali zřetel na soudržnost České koruny, se odkazovali na dlouhotrvající příslušnost slezských zemí k České koruně, uherské stavy na druhou stranu poukazovaly na vztah slezských zemí a Uher z dob vlády Matyáše Korvína. Uherská strana byla ochotná rezignovat na práva ke Slezsku, ale jen za podmínky, že jí bude vyplacena kdysi stanovená zástava. Čeští stavové vyslali ke králi list, ve kterém mu připomínali jeho přísahu jako českého krále a povinnosti vůči

⁷⁶ J. MACEK, *Tři ženy krále Vladislava*, s. 189 – 197.

Koruně s ní spojené. Otázka příslušnosti Slezska k České či Uherské koruně nebyla ve Vratislavi rozhodnuta. Vladislav se ale nakonec po dvouměsíčním pobytu ve městě dočkal složení holdu jakožto českému králi od přítomných slezských knížat a zástupců slezských stavů.⁷⁷ Uherští magnáti stále více naléhali na odjezd Vladislava s dětmi z Vratislavi, protože se obávali, aby neztratili nad královskými potomky dohled. Uherské stavy zesilovaly své mocenské pozice a aktivní byl zejména Jan Zápolský, tudíž bylo i pro Vladislava naléhavé vrátit se zpět do Budína.

2.3 Poslední léta krále Vladislava a Vídeňský kongres

Poslední léta krále Vladislava se nesla v tom samém duchu jako po celou dobu jeho vlády. Královská rodina byla v Budíně téměř vězněm uherských stavů a české stavy se jen marně snažily krále uvolnit z těchto pout a zvýšit svůj vliv na krále. Což ovšem neznamená, že by vládnoucí skupina kolem nejvyššího purkrabího Zdeňka Lva z Rožmitálu strádala panovníkovou nepřítomností v zemi. Spíše si uvědomovali nebezpečí, jaké by nastalo, když by vliv budínského dvora ovlivňoval krále i v rozhodnutích, týkajících se českých zemí. Na druhou stranu, zejména městský stav by jistě uvítal královu přítomnost v Praze, protože jediné zásahy panovníka by mohly zvrátit upadající mocenský vliv královských měst.

Sociálně politické spory v Čechách pokračovaly i po odjezdu krále z Čech, a jelikož byla vidina další cesty krále do Čech více než mizivá, musela královská města přestat spoléhat na královský zásah. Nezbylo nic jiného než hledat kompromis. Příprav k němu se ujala skupina umírněných katolických pánů kolem Viléma z Pernštejna a Ladislava z Boskovic, ale i zástupce nižší šlechty Albrecht Rendl z Oušavy, známý především jako hlavní autor Vladislavského zřízení zemského z roku 1500.⁷⁸

Českým městům se navrhovaný kompromis zdál nedostatečný, proto se seskupila v jednotě pod vedením pražských měst, aby dosáhla svých požadavků ohledně politických a hospodářských práv. Ozbrojená městská jednota byla namířená hlavně proti šlechtě seskupené kolem Zdeňka Lva

⁷⁷ WOJTUCKA, Jana, *Nesplněný sen: předpoklady, průběh a příčiny neúspěšného zřízení univerzity ve Vratislavi roku 1505*, rigorózní práce, vedoucí Lenka Bobková, 2006, s. 97 – 100.

⁷⁸ Více viz kapitola 3.3.

z Rožmitálu a Petra z Rožmberka, kteří postupovali proti městům nejvíce nekompromisně.⁷⁹

Budín byl přeci jen daleko a král byl pod vlivem svých uherských rádců a českých diplomatů, kteří krále informovali jen o tom, co jim přišlo zrovna vhod. Názor krále se měnil podle toho, která strana ho momentálně dokázala přesvědčit a jelikož se ke královskému dvoru do Budína častěji vypravovalo panské poselstvo, nabyl král toho názoru, že za konflikt mezi stavy mohou především města. Ale díky obratné diplomatické politice Ladislava z Boskovic, Albrechta Rendla z Oušavy a nově i knížete Bartoloměje Minsterberského⁸⁰, kteří se u krále přimlouvali ve jménu třetího stavu, pozměnil král v roce 1513 své mínění.

Města se semkla jako kdysi za husitské revoluce do městského svazu, jehož členy bylo 32 měst, která si zvolila dvaceti osmičlenný výbor. Pražští měšťané delegovali do výboru třináct svých zástupců, v jejichž čele stanul Jan Hlavsa z Liboslavi.⁸¹ Kníže Bartoloměj Minsterberský získal jako hlavní obhájce politických práv měšťanů v Budíně titul vojevůdce městských vojsk. Proti knížeti přijeli za králem do Budína oponovat šlechtici v jejichž čele stál Zdeněk Lev z Rožmitálu, kteří se snažili opět změnit králův postoj ohledně českých měst. Vladislav musel ustoupit šlechticům za příslib vojenské pomoci proti Turkům, kteří neustále ohrožovali jižní uherskou hranici. Na tomto příkladu lze také vidět, odkud Vladislav získal své přízvisko „Dobře“. Král uplatňoval velice často tzv. ústupkovou politiku, která měla zabránit vypuknutí konfliktu mezi ním a stavy, které si nemohl dovolit znepřátelit, byl na ně až příliš vázaný.

Ani hospodářská situace v Uhrách nebyla klidná. Od konce 15. století se začali bouřit rolníci kvůli svým neutěšeným podmínkám, tvrdé robotě a žádným výhodám. Vyústilo to rokem 1514 mohutným selským povstáním proti uherským magnátům, do jehož čela se postavil Jiří Dóža, jeho osobou nám je povstání známé pod názvem Dóžovo povstání. Povstalci měli v plánu táhnout do Budína za králem, aby zlepšil jejich podmínky. Proti povstalcům se

⁷⁹ DVORSKÝ, František, *Dopisy pana Zdeňka Lva z Rožmitálu*, in: Archiv Český VII., č. 15, Praha 1887, s. 21.; Zdeněk Lev z Rožmitálu informuje Petra z Rožmberka, že se Pražané připravují vojensky vytáhnout.

⁸⁰ Bartoloměj Minsterberský byl syn knížete Viktorina, vnuk českého krále Jiřího z Poděbrad.

⁸¹ J. MACEK, *Tři ženy krále Vladislava*, s. 203 – 205.

utvořilo vojsko Jana Zápolského, přesto Vladislav požádal minstersberského knížete a česká města, aby přišla do Uher na pomoc potlačit povstání, ale zároveň bránit ho před Janem Zápolským. Zasáhli však čeští páni, kteří knížete s vojskem přinutili z Budína odejít. Kníže Bartoloměj Minsterberský se stal také Vladislavovým předním zahraničním vyslancem a diplomatem. Mimo jiné připravoval v roce 1515 budoucí habsbursko – jagellonské úmluvy, což se mu bohužel stalo osudné, protože při plavbě z Prešpurku jeho loď ztroskotala a kníže utonul.⁸²

Spojení Habsburků a Jagellonců je neodmyslitelnou součástí vlády Vladislava a Ludvíka. Lze tvrdit (a to i přes fakt, že čeští stavové vyžadovali svobodnou volbu a dědické nároky princezny Anny neuznali), že jen díky tomuto kroku nastala od roku 1526 čtyřsetletá vláda habsburské dynastie v Čechách, která trvala až do konce první světové války. Zásadní mezník ve spojení obou rodů byl Vídeňský kongres, který byl pokračováním smluv, jež se načrtly již mezi léty 1505 – 1506. Jednalo se o sňatkové úmluvy a dynastické sblížení habsburského a jagellonského rodu. Jednání začalo na začátku března roku 1515 v Prešpurku, kam dorazil jak král Vladislav, tak polský král Zikmund I. Císaře Maxmiliána, který se kvůli špatnému zdravotnímu stavu nemohl dostavit, zastupoval kardinál Matouš Lang. Poté byl kongres císařem přemístěn do Vídně, kde jednali panovníci spolu s představiteli stavů (české stavy zastupoval nejvyšší kancléř Ladislav ze Šternberka) až do 20. července. Již dva dny poté, tedy 22. července, byly uzavřeny zásnuby mezi princem Ludvíkem a Marií Habsburskou na jedné straně a na druhé straně princezny Anny s jedním ze dvou vnuků (Karel či Ferdinand) císaře Maxmiliána, kterého sám císař zastupoval. Zároveň Maxmilián přislíbil oženit se s princeznou Annou sám, pokud se plánovaný sňatek do roka neuskuteční.

Ve stejný den byly uzavřeny smlouvy, které byly již předjednané v Prešpurku. Jednalo se nejen o habsbursko-jagellonské svatební úmluvy, ale i o polsko – habsburské vztahy, kdy byl uzavřen mír a přátelství mezi dvěma vládnoucími dynastiemi. Maxmilián uznal toruňský mír z roku 1466 a územní status quo řádového území, navíc slíbil, že nebude podporovat Moskevskou

⁸² Tamtéž, s. 206 – 209.

Rus. Na oplátku uznal Zikmund I. právo na členství v řádu německých rytířů výhradně Němcům. Císař nadále jmenoval Ludvíka generálním vikářem německých oblastí Svaté říše římské a v případě své smrti ho doporučoval jako svého nástupce na uprázdněný římský trůn. Navíc adoptoval Ludvíka za svého syna. Ohlas kongresu byl v zemích Koruny české poměrně nevýrazný, část stavů dohodnuté body přijala, část je naopak odmítala přijmout a odvolávala se na svá zemská práva a svobody.⁸³

Poté, co byly uzavřeny všechny dohody, se okamžitě slavila svatba prince Ludvíka s infantkou Marií a Ferdinanda, jehož zastupoval jeho děd Maxmilián I., s princeznou Annou ve svatoštěpánské katedrále ve Vídni. Po skončení kongresu následovaly četné oslavy a turnaje, kterých se účastnil i princ Ludvík. Král Vladislav pak se synem odpluli lodí zpět do Budína, zatímco princezna Anna zůstala ve Vídni.

Protože se tahle práce zabývá osobou Ludvíka Jagellonského, nesmí v ní ani chybět portrét princovy budoucí ženy Marie Habsburské. Marie se narodila 17. září 1505 v Bruselu, tudíž byla o necelý rok starší než Ludvík. Jejími rodiči byli Filip Sličný a Jana Kastilská. Infantka vyrůstala spolu se svými sestrami Eleonorou a Isabellou u své tety Markéty v Nizozemí. Mariiným vychovatelem byl stoupenec Erasma Rotterdamského, Adrien z Utrechtu, pozdější papež Hadrián VI. Byla velmi vzdělaná, ovládala francouzštinu, vlámsštinu a italštinu, německy se začala učit těsně před cestou do Uher. Roku 1514 byla uvítána ve Vídni jako nevěsta prince Ludvíka, ihned po uzavření smluv bylo mladým manželům požehnáno v chrámu sv. Štěpána ostříhomským arcibiskupem.

Spolu s Annou Jagellonskou odcestovala roku 1517 do Innsbrucku, poté se zúčastnila svatby svého bratra Ferdinanda s princeznou Annou v Linci (svatba ve Vídni v roce 1515 byla jen v zastoupení). Roku 1521 se vydala opět na cestu, i přes turecké ohrožení, až do Budína. 11. prosince 1521 byla jako patnáctiletá korunována ve Stoličném Bělehradě, královská svatba se uskutečnila 13. ledna v Budíně. Ludvík se dle zpráv benátských vyslanců do své mladé manželky velmi zamiloval. Zprávy benátského sekretáře v Budíně

⁸³ ČORNEJ, Petr a BARTLOVÁ, Milena, *Velké dějiny zemí Koruny české: Svazek VI.*, Praha 2007, s. 593 – 595.

F. Massara informují o tom, že Marie Habsburská byla velice pokroková žena, která zavedla na budínský dvůr mnoho inovací, jmenovitě například časté stravování. Dokonce dle Massara používala antikoncepční prostředky.⁸⁴ Optikou tehdejší společnosti ovšem nemohla být královna v tomto směru považována za pokrokovou. Hlavní úlohou ženy a především královny bylo porodit mužského potomka, pokračovatele rodu. Král Ludvík jako poslední mužský člen jagellonské dynastie na uherském a českém trůně potřeboval následníka trůnu velice naléhavě. Tímto se teorie o prostředcích proti otěhotnění zdá nereálná, i přes fakt, že za necelých pět let manželského soužití s Marií se Ludvík svého nástupce nedočkal.

Jako královna se Marie snažila zasahovat do vládních záležitostí a neustávala v úsilí posílit habsburský vliv v zemi, to však posílilo uherskou nedůvěru vůči královně.⁸⁵ Po smrti Ludvíka u Moháče prosazovala královna vdova svého bratra Ferdinanda na uherský trůn, ale neuspěla, protože stavy odmítaly přijmout dědické smlouvy a prosazovaly své právo na svobodnou volbu příštího krále. Což jako další fakt mluví proti používání antikoncepčních prostředků. Ještě před Ludvíkovým narozením uzavřel král Vladislav s uherskými stavy dohodu, pokud vymře jagellonský rod v Uhrách po meči, náleží jim právo na volbu nového krále. Tudíž i kdyby se Habsburkové snažili prostřednictvím Marie zajistit, aby Ludvík neměl žádné potomky a jim tak podle dědičných smluv připadlo nástupnictví na český a uherský trůn, touto smlouvou o volbě vše ztratilo svůj smysl.

Roku 1530 byla Marie požádána svým druhým bratrem Karlem Habsburským, aby se ujala místodržitelství v Nizozemí, roku 1543 se dokonce stala guvernérkou sedmnácti nizozemských provincií. Aktivně se podílela i na vypracování augsburské smlouvy roku 1548, jíž se svazek provincií s říší uvolnil. Také se angažovala po boku svého bratra Karla pro uzavření pragmatické sankce z roku 1549, podle níž byly všechny země podřízeny jednotnému dědičnému právu. Za poslední války proti Francii se Marie vzdala místodržitelského úřadu a odebrala se s bratrem do Španělska, kde 18. října

⁸⁴ ČECHURA, Jaroslav, *České země v letech 1437 – 1526 II.*, Praha 2012, s. 79.

⁸⁵ Tamtéž, s. 78 – 79.

1558 zemřela. Nikdy se znovu nevdala, svého královského manžela přežila o třicet dva let.⁸⁶

V březnu 1516 bylo již jisté, že král Vladislav umírá. Po smrti knížete Bartoloměje byla potřeba zvolit si nového rádce, obrátil se tedy na bratrance utonulého, knížete Karla Minsterberského, který úřad přijal. Dva dny před svou smrtí nechal král sepsat poslední vůli a zaslat listy do Čech. Nabádal Čechy, Moravany, Slezany a Lužičany, aby zachovali věrnost Ludvíkovi, pomáhali mu a chránily jej. Apeloval, aby v zemi ustal konflikt mezi šlechtou a městy. Jedna z jeho proseb byla také, aby bylo v Čechách skoncováno s kacířstvím a jednotou bratrskou, aby římské církvi byl vrácen zkonfiskovaný majetek. Dále ustanovil poručníky nad královskými dětmi. Těmi se stali: kníže Karel Minsterberský, nejvyšší purkrabí Zdeněk Lev z Rožmitálu, hofmistr dvora prince Ludvíka Břetislav Švihovský z Rýzmburka, polský král Zikmund I. a císař Maxmilián. Dále Vladislav žádal polského krále a císaře, aby byli oporou královským dětem a také českým poručníkům, tudíž se tímto stávali hlavními poručníky. Oba výše jmenovaní ale pochopili žádost jako svolení ke vměšování se do stavovské vlády a obecně do českých záležitostí, což nebylo českých stavům po vůli. Král Vladislav zemřel 13. března 1516 ve večerních hodinách.⁸⁷

⁸⁶ HAMANNOVÁ, Brigitte, *Habsburkové*, Praha 1996, s. 259 – 261.

⁸⁷ REZEK, Antonín, *Příspěvky k dějinám českým za králů Vladislava a Ludvíka*, in: *Časopis muzea království českého*, č. 56, 1882, s. 217 – 223.

3. První léta samostatné vlády Ludvíka Jagellonského v Českém království

3.1 Situace v Čechách po smrti krále Vladislava

Král byl pochován 17. března 1516 ve Stoličném Bělehradě, tedy čtyři dny po své smrti, zpráva o jeho úmrtí ale dorazila do Čech až 22. března⁸⁸. Města stále zachovávala vojenskou pohotovost, protože se obávala, že by mohlo dojít výměnou na trůně k možnému porušení míru mezi stavy. Z tohoto důvodu také poslali zprávu pánovi Petrovi z Rožmberka, který se momentálně nacházel v Budíně, v níž stálo, že královským městům jde jen o zachování míru a to samé očekávají od pánů a rytířů. Po Velikonocích (velikonoční neděle byla 23. března) se konaly pohřební bohoslužby na uctění památky zemřelého krále. Na 4. dubna byl svolaný Pražany sjezd královských měst, která proklamovala potřebu zachovat pokoj v zemi.

Vladislav těsně před svou smrtí nechal do Prahy svolat zemský sněm, který se uskutečnil 28. dubna na Pražském hradě. Hlavní projednávanou záležitostí bylo opatření řádu v zemi po dobu nezletilosti krále Ludvíka. Vladislav ve své poslední vůli žádal, aby na svolaném sněmu byly znovu projednávány otázky zaplacení královských dluhů. Otázka sporu o vaření piva mezi stavy měla být v neprospěch měst odložena až do dospělosti krále Ludvíka, jak žádal Vladislav. Z tohoto důvodu nechtěla města dál jednat v otázce královských dluhů, dokud nebude sporné pivovarnictví vyřešeno. V důsledku neústupnosti obou stran byl sněm ukončen bez dohody se výsledků.⁸⁹

V tu dobu přijeli poslové císaře Maxmiliána, který zrovna pobýval kvůli válce s Francií v Itálii. Vzkazoval českým stavům, jako vrchní poručník krále Ludvíka, svou ochotu pečovat o prospěch mladého krále. Jak šlechta, tak města využila přítomnosti císařských posílů v Praze ve svůj prospěch. Páni a rytíři žalovali na města, že otálí s berní na zaplacení královských dluhů, města naproti tomu žádala vyřešení otázky práv vaření piva. Vznikl tak nový spor, na něhož šlechta reagovala vymazáním smlouvy týkající se púhonů a zběhlé čeledi z desek zemských, což by znamenalo, že královská města by byla

⁸⁸ DVORSKÝ, František, *Dopisy Zdeňka Lva z Rožmitálu*, in: Archiv český VII., č. 176, Praha 1887, s. 165.; Ovšem již 14. 3. 1516 posílají Ludvíkovi poručníci Zdeněk Lev z Rožmitálu, Karel Minsterberský a Břetislav Švihovský z Rýzmburka polskému králi Zikmundovi list, ve kterém ho informují o úmrtí krále Vladislava o případné ochraně krále Ludvíka.

⁸⁹ F. PALACKÝ, *Dějiny národu českého V.*, s. 425 – 426.

povinna příchozí poddané z panství, vrátit zpět vrchnosti. Města na to zase zareagovala vojenskou pohotovostí.

7. července se sešel sněm v Benešově, kde páni a rytíři rozhodli v otázce poručnictví nad králem Ludvíkem bez přítomnosti měst.⁹⁰ Do toho zasáhli císař a polský král, ke kterým páni a rytíři vypravili své posly s oznámením, že dle svých svobod nejsou povinni je přijmout za poručníky, ale pokud zachovají jejich stavovské a náboženské svobody, tak jim v tomto kroku nic nebrání. Dáli si stěžovali na města jako původce konfliktu v zemi a žádali proti nim opatření. Všichni, kdo by vyjádřili sympatie s městy, měli být zbaveni svých stavovských práv, naproti tomu osoby vypovězené z měst se mohly vrátit na své statky. Pokud by jim to nemělo být dovoleno, vrchnost by zakázala svým poddaných jezdit do královských měst na trh a obilí prodávat jen v panských městech. Albrecht Rendl z Oušavy se měl vzdát úřadu podkomořího ve prospěch Buriana Trčky z Lípy. Všechny otázky, které byly rozhodnuty na Benešovském sněmu, měly být projednány s městy po 10. srpnu, k takovéto příležitosti byli zvoleni čtyři páni a čtyři rytíři.

Pražané se obrátili na stavy s přáním znovuotevření jednání v záležitosti vaření piva, ti se však odvolávali na přání zesnulého krále tohle odložit. Z tohoto důvodu tak královská města uspořádala sjezd na Staroměstské radnici, kde se rozhodla nerespektovat rozhodnutí učiněná na Benešovském sněmu, zejména ty týkající se vydávání poddaných. Dále se usnesla spojenými silami stíhat všechny opovědníky, i kdyby to znamenalo dobývání šlechtických zámků.

Poslové, kteří byli vybráni v Benešově, v čele s nejvyšším purkrabím Zdeňkem Lvem z Rožmitálu se vypravili do Tyrol za císařem Maxmiliánem, kde se navzájem dohodli nejen na přijetí poručnictví, ale i na společném postupu proti městům. Nejvyšší zemští úředníci měli svolat sněm do Roudnice, mezitím ale sám král Ludvík svolal sněm na den sv. Martina, tj. 11. listopadu na Pražský Hrad. Sněm se tedy konal v Praze, přijeli k němu poslové polského krále a císaře, a konečně 16. listopadu dorazili také poslové z Budína, jmenovitě rábský biskup Jan Goston a uherský pán Jan Drágfi z Beltok, kteří

⁹⁰ V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy X.*, s. 422 – 424.

byli zmocněni jednat jménem krále na sněmu s posly polského krále a císaře v otázce vyřešení sporů mezi stavy.

I přes to, že král Ludvík svolal sněm do Prahy již na 11. listopadu, nejvyšší úředníci a soudci v čele s nejvyšším purkrabím Zdeňkem Lvem z Rožmitálu svolali sněm až na sv. Kateřinu, tj. 25. listopadu, avšak ne do Prahy, ale do Roudnice, jak již bylo zmíněno.⁹¹ Někteří páni nařízení dostavit se do Roudnice odporovali, jmenovitě např. Albrecht ze Šternberka či Václav z Kolovrat, spolu se zástupci královských měst a několika zemany se vypravili na sněm konaný na Pražském hradě, kde se měl sejít sněm svolaný králem Ludvíkem. Hrad byl ale od roku 1508 ve správě nejvyššího purkrabího Zdeňka Lva z Rožmitálu⁹², který se nacházel v Roudnici a hejtman Hradu odmítal sněmovníky vpustit dovnitř. Rožmitál zastupoval krále, tudíž jeho souhlas byl nezbytný. Poslové tedy nezmohli nic jiného, než počkat na sněm až do sv. Kateřiny, jen s tím rozdílem, že se bude konat v Praze a ne v Roudnici.

Kvůli pozdržení císařských poslů na cestě byl sněm zahájen až 3. prosince. Na něm byla schválena změna v místodržitelství vládě. Místo čtyř ředitelů, z nichž byl jeden volen králem a zbylí po jednom z každého stavu, měli nastoupit noví hejtmani volení na jeden rok. Dva měli být ze stavu panského a dva z rytířského, jejichž úkolem mělo být spravování české kanceláře v Budíně a dohlížení na nevměšování se uherské kanceláře do českých záležitostí. Královským městům byla také odepřena právní ochrana proti jejich opovědníkům a škůdcům. Z tohoto důvodu bylo městům škodeno v ještě větší míře, na což zareagovali dalším zbrojením, stíháním škůdců a popravami.⁹³

Města, která se nechtěla podřídit rozhodnutí sněmu, vypravila z Prahy do Budína 14. března poselstvo, skládající se z prvního staroměstského konšela Jana Hlavsy, kancléře Mistra Václava Kandida a novoměstského konšela Mikuláše Šorfa. Král Ludvík na žádost pánů a rytířů o konání nového sněmu v Benešově odpověděl ve prospěch měst zamítavě a ustanovil konání nového

⁹¹ REZEK, Antonín, *Dopisy rodů Hradeckého a Rosenberského*, in: Archiv český XI., č. 1261, Praha 1892, s. 199 – 200.; Ani někteří čeští páni, jmenovitě Jan z Vartemberka, nerozuměli nastalé zmatečné situaci, kdy se zemský sněm měl sejít v Roudnici a ne v Praze jako obvykle.

⁹² Král Vladislav tak učinil Svatojakubskou smlouvu v roce 1508.

⁹³ V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy X.*, s. 425 – 431.; Ve své korespondenci se pánové, jmenovitě Zdeněk Lev z Rožmitálu ani Vilém z Pernštejna sněmem nezabývají. In: Archiv český VII., č. 184, Praha 1887, s. 172 – 173.

sněmu 18. května v Praze, který se však nikdy nesešel, neboť k němu kromě polského posla, vyslaného králem Zikmundem (jako jeden z hlavních Ludvíkových poručníků se Zikmund zavázal pomoci při řešení českých záležitostí), nebylo poselstvo vypraveno.⁹⁴

3.2 Stavovská společnost

Stavovství bylo v pozdním feudálním období výrazem vzájemného poměru privilegovaných vrstev, dále vztahu k panovníkovi a poddanému. V důsledku převratů, revolucí a dlouhodobé politické nestability docházelo k rychlému vnitřnímu formování stavovství a vykrytalizování jeho vztahu k panovníkovi. Velice utrpěla také panovnická moc, zejména za bezkráloví a v jagellonské době, protože formou zástav ztratil král většinu svých statků, které se postupně stávaly dědičnou držbou šlechty. Tím se také uvolnili vztahy královských měst s panovníkem, který ztratil své obvyklé regální příjmy. Od obnovení královské moci v roce 1436 byl panovník vázán volební kapitulací, aby nemohl v budoucnu provést jakýkoliv obrat v neprospěch šlechty. Král měl být hlavně reprezentant království navenek.⁹⁵

Vezměme příklad krále Vladislava, který byl od počátku své vlády vázán na šlechtu, která ho přivedla na český trůn. Olomoucké úmluvy z roku 1478 potvrdily Vladislavovu vládu v Čechách, zatímco soupeř Matyáš Korvín si podržel vládu v ostatních zemích Koruny. Tak šlechta v jednotlivých zemích usilovala o co největší suverenitu, což bylo na úkor jednotícího státního zájmu České koruny.⁹⁶

Nejmocnější panské rody tak díky zástavám královského majetku posílily své pozice natolik, že mohli konkurovat panovníkovi. Nižší šlechta vyšla z husitské revoluce taky značně posílena, když získala nový pozemkový majetek, odvrátila tak krizi, která jí hrozila před válkami.⁹⁷

Největší proměna za husitství ovšem nastala u královských měst. Získáním velké ekonomické a politické váhy, se mu otevřela možnost zastoupení na

⁹⁴ V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy X.*, s. 432 – 435.

⁹⁵ PETRÁŇ, Josef, *Skladba pohusitské aristokracie v Čechách*, in: Proměny feudální třídy v Čechách v pozdním feudalismu, AUC 1976, Philosophica et Historica 1, s. 13.

⁹⁶ Tentýž, *Stavovské království a jeho kultura v Čechách 1471 – 1526*, In: Pozdně gotické umění v Čechách, Praha 1985, s. 16 – 17.

⁹⁷ PÁNEK, Jaroslav, *Proměny stavovství v Čechách a na Moravě v 15. a v první polovině 16. století*, in: Folia historica Bohemica, č. 4, Praha 1982, 179 – 217, s. 180 – 181.

sněmech, čímž započal konflikt s feudální šlechtou. Nejvyšší zemské úřady, královská rada, zemský sněm a soud se postupně začaly vymykat z kontroly panovníka. Panovníkovou oporou v tu chvíli bylo duchovenstvo a města, ale osamostatněním měst, koncem světského panování kléru a rozvratem královského majetku došlo k velké hegemonii šlechty v těchto výše uvedených orgánech. Za husitství vešel do popředí zemský sněm, jehož jednání bylo již zcela nezávislé na králi a bylo zastoupeno vyšší, nižší šlechtou a městy. Po bitvě u Lipan ale byla plebejskému obyvatelstvu znovu odebrána možnost politického rozhodování.

2. polovina 15. století a 1. polovina 16. stol. bylo období dovršení stavovských snah o ovládnutí klíčových orgánů a jejich přizpůsobení. V tu dobu také docházelo k rozdělení vládních, soudních a zastupitelských orgánů mezi tři stavy. Největší zápas se vedl zejména o zastoupení na zemském soudě, kde se nakonec poměr ustálil na 12 míst pro pány a osm pro rytíře.

Dříve byly hranice mezi pány a rytíři určovány podle momentální výše rodového majetku, avšak od konce 15. stol. byly již jasně stanoveny rody, které náleží mezi panské. Při přerozdělování nejvyšších zemských úřadů roku 1497 získali páni skoro všechny klíčové úřady, jmenovitě úřad nejvyššího purkrabího, hofmistra, maršálka, komorního, zemského sudího, karlštejského purkrabího, kdežto rytíři získali pro sebe jen čtyři méně významné úřady a to písaře, podkomořího, purkrabího Hradeckého kraje a druhého karlštejského purkrabího. Tyto poměry způsobovaly spory mezi šlechtici. Až na konci 15. stol. došlo ke zmírnění konfliktu mezi pány a rytíři, což umožnilo jejich společný postup proti královským městům.⁹⁸

Na přelomu 15. a 16. stol. došlo k proměně sociální povahy aristokracie. Na počátku námi sledovaného období doznívá éra válečného aristokrata, který věnoval většinu svého majetku na udržení mocenského boje ve státě, z toho důvodu mu zbývalo pramálo financí na dvorskou reprezentaci. Šlechta postupně začala kumulovat svůj majetek, který už nevydávala za války a

⁹⁸ Tamtéž, s. 182 – 191.

neztrácela v bojích. Začala na druhou stranu utrácet obrovské sumy za reprezentaci, stavět si velkolepá sídla a tak se nehorázně zadlužila.⁹⁹

Mezi jeden z nejbohatších a nejvlivnějších rodů jagellonské doby můžeme počítat také katolický rod Rožmitálů, jehož členem byl nejvyšší purkrabí pražský Zdeněk Lev z Rožmitálu. Páni z Rožmitálu patřili ke starým českým rodům, jejichž počátky můžeme doložit již ve 13. století. Byli vždy věrnými katolíky, přestože podporovali českého správce a později i českého krále Jiřího z Poděbrad, jehož využil ke svému politickému vzestupu Lev z Rožmitálu, otec Zdeňka Lva, který oženil svou sestru Johanu právě se jmenovaným českým králem.¹⁰⁰ Tento vysoký šlechtic se narodil někdy před rokem 1470 jako syn Lva z Rožmitálu a Elišky z Kolovrat, k tomu všemu synovec královny Johany, manželky Jiřího z Poděbrad. Poručníkem se mu stal Jan Zajíc z Házmburka. Odrasovým můstkem v Rožmitálově kariéře se stal sňatek s dcerou Půty Švihovského, Kateřinou, se kterou měl dva potomky, dceru Annu a syna Adama Lva.¹⁰¹ Roku 1491 nastoupil po smrti svého tchána na jeho místo v úřadě nejvyššího sudího, od roku 1499 také zastával úřad nejvyššího karlstějnského purkrabího.

Po smrti Jindřicha IV. z Hradce v roce 1507 nastoupil do úřadu nejvyššího purkrabího, který si s přestávkou udržel po celý svůj život. Byl prvním mužem v království hned po králi, jeho hlavním věřitelem a správcem královských dluhů a důchodů. Jako hlavní králům správce toho i využíval pro své blaho, když zneužíval berně, které byly schválené na zaplacení královských dluhů. Majetek pána z Rožmitálu se tak několikanásobně zvýšil, i když majetky, které získal od krále, byly povětšinou ve formě zástav, za které musel nejvyšší purkrabí zaplatit veliké částky. Měl tedy velký nemovitý majetek, který ho ale uvedl do velkých dluhů, které neustále narůstaly.¹⁰² Na svatojakubském sněmu byl nový nejvyšší purkrabí spolu s dalšími českými šlechtici, kteří zastávali nejvyšší zemské úřady, ustanoveni místodržícími Českého království. Tímto aktem se stal Zdeněk Lev z Rožmitálu prakticky vládcem v zemi. Byl

⁹⁹ PETRÁŇ, Josef, *Stavovské království a jeho kultura v Čechách 1471 – 1526*, In: Pozdně gotické umění v Čechách, Praha 1985, s. 34.

¹⁰⁰ VANDROVCOVÁ, Miroslava, *Zdeněk Lev z Rožmitálu-děd (+ 1535) a vnuk (+1580)*, in: Časopis národního muzea, řada historická, číslo 1-2, Praha 2003, s. 81.

¹⁰¹ KOTLÁROVÁ, Simona, *Páni z Rožmitálu*, České Budějovice 2008, s. 44.

¹⁰² VANDROVCOVÁ, Miroslava, *Zdeněk Lev z Rožmitálu-děd (+ 1535) a vnuk (+1580)*, in: Časopis národního muzea, řada historická, číslo 1-2, Praha 2003, s. 82.

zastáncem názoru, že královská města jsou poddanými krále, tudíž nejsou rovnocennými partnery pánů a rytířů. Z tohoto přesvědčení také vyrůstala jeho nenávisť k městům.¹⁰³

Vliv Pernštejnů, nejbohatšího rodu v Čechách, se snažil Rožmitál vyvážit spojením s rodem Rožmberků, který, co majetku se týče, zastával místo hned po Pernštejnech. Nejvyšší purkrabí také nahradil Viléma z Pernštejna v roli nejvyššího královského věřitele, což celý rod Rožmitálů velice hospodářky vyčerpávalo. Nakonec mu byla králem Vladislavem svěřena správa všech královských statků a důchodů v zemi. Proti Zdeňkovi Lvovi z Rožmitálu, nejsilnějšímu muži v Čechách a faktickému panovníkovi ve státě, se vytvořila opozice v čele s Vojtěchem z Pernštejna, který na svou stranu získal Ladislava ze Šternberka a Adama z Hradce.¹⁰⁴

Jeden z největších konfliktů nastal ve chvíli, kdy Petr IV. z Rožmberka, největší spojenec pana z Rožmitálu, se na konci svého života rozhodl porušit rodový řád a učinil Zdeňka svým hlavním dědicem. Sám Petr byl bezdětný a jeho jedinými nástupci byli čtyři synové jeho bratra Voka II., Jan III., který se stal nejvyšším převorem českých johanitů a zavázal se tak k celibátu, dále Jošt III., Petr V. a nejspokornější z bratří Jindřich VII. Mladí Rožmberkové se přidali ke skupině šlechticů, která se snažila povznést královskou moc v zemi proti moci nejvyššího purkrabího. Jelikož byl jejich strýc Petr IV. z Rožmberka člen vládnoucí kliky Zdeňka Lva z Rožmitálu, rozdělilo se roku 1519 rožmberské dominium na dvě části. Větší, západní část s Českým Krumlovem zůstala Petrovi IV., zatímco menší, východní část s Třeboní jeho synovcům, kteří si za vladaře zvolili Jindřicha VII.

Bratři očekávali, že po smrti jejich strýce dojde ke znovusjednocení celého dominia, což bylo vyvráceno poslední závětí Petra IV. z roku 1521, když byli vyděděni. Většina dominia měla být přerozdělena mezi cizí věřitele, území spravované Janem III. mělo být po jeho smrti rozděleno mezi rod Rožmitálů, Švamberků, Šternberků a rakouských Hardeků.¹⁰⁵ Proti závěti se postavili tři

¹⁰³ J. ČECHURA, *České země v letech 1437 – 1526 II.*, s. 138 – 140.

¹⁰⁴ PETRÁŇ, Josef, *Stavovské království a jeho kultura v Čechách 1471 – 1526*, In: *Pozdně gotické umění v Čechách*, Praha 1985, s. 39 – 42.

¹⁰⁵ R. ŠIMUNEK a R. LAVIČKA, *Páni z Rožmberka 1250 – 1520: Jižní Čechy ve středověku*, České Budějovice 2011, s. 41.

z bratrů, Jošt III., Petr V. a Jindřich VII., kteří ji odmítli přijmout. Uvěznili Jana III., který smlouvu hodlal přijmout, a ovládli celé dominium. Celá záležitost byla vyřešena až za vlády krále Ferdinanda, který v roce 1528 závěť zrušil, Rožmberkové ovšem museli zaplatit svým nepřítelům odškodné.¹⁰⁶

Mezi další velmi majetný rod náleželi Šlikové, pravděpodobně původně měšťanský rod z Chebu. První slavný příslušník rodu byl Kašpar Šlik, který se také postaral o majetkový vzestup rodu, když dosáhl obdivuhodně velkého postavení v úřednické a dvorské kariéře.¹⁰⁷ Stal se písařem královské kanceláře krále Zikmunda Lucemburského, který mu roku 1413 udělil hodnost palatina a posléze z něj roku 1433 učinil říšského kancléře. Krátce před svou smrtí povýšil císař Kašpara také do panského stavu. Na oplátku za finanční půjčky, které císaři poskytoval, mu propůjčoval císař říšská léna nebo jiné do zástavy do dědičného vlastnictví. Šlikovské statky se nacházely v Chebsku, Loketsku, Alsasku, Itálii. Po smrti Kašparova bratra Matouše, došlo k rozdělení panství mezi jeho tři syny, kteří tak založili tři větve šlikovského rodu – falknovskou, loketskou a ostrovskou.¹⁰⁸

V 16. století se setkáváme s rodem Šliků ve spojitosti s Jáchymovem. Ostrovské panství drželi tehdy společně vnuci Matouše Šlika: Štěpán, Jeroným, Vavřinec a Jindřich, bratři kancléře Kašpara Šlika. V roce 1512 našli horníci u Konradsgrunu opuštěnou stříbrnosnou žílu, z tohoto důvodu se také Štěpán Šlik rozhodl zahájit těžbu. Roku 1516 byly objeveny bohaté žíly a vybudováno důlní středisko, které bylo v roce 1517 pojmenováno spolu s Konradsgrunem Jáchymov (Joachimsthal). Privilegiem krále Ludvíka pak byl Jáchymov v lednu 1520 prohlášen horním městem. V roce 1518 uzavřeli šlikovští bratři smlouvy s norimberskými patriciji o dodávkách stříbra.

Štěpán Šlik se v roce 1519 rozhodl pro mincování, které vynášelo víc než prodej stříbra. Měl na tom svůj vliv i český sněm, který požadoval, aby jáchymovské stříbro bylo dodáváno do královské mincovny, protože jinak

¹⁰⁶ PÁNEK, Jaroslav, *Poslední Rožmberkové*, Praha 1989, s. 31 – 33.

¹⁰⁷ NOVOTNÝ, Michal, *Z měšťanského domu přes císařský dvůr na hrad Loket: Kariéry Kašpara a Matesa Šliků v Čechách, Říši a Sasku*, disertační práce 2015, vedoucí práce Prof. PhDr. Lenka Bobková, CSc., Dr.h.c., s. 15.

¹⁰⁸ OTTO, Jan, *Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí*, XXIV. díl, Praha 1906, s. 673 – 675.

porušovali zákaz vývozu stříbra.¹⁰⁹ Skrze braniborského markraběte Jiřího se snažili získat podporu u královského dvora, na druhou stranu zase jednali s nejvyšším purkrabím Zdeňkem Lvem z Rožmitálu, nejvyšším kancléřem Ladislavem ze Šternberka a Janem Pluhem z Rabštejna, aby získali ono povolení od sněmu. Nakonec bylo opravdu Šlikům mincovní právo sněmem povoleno, ale jen pokud to nebude proti újmě českého krále a zemských svobod. Získali tak právo těžit bílé groše a i větší stříbrné mince rýnského zlatého. Šlikovské mince se nazývaly podle jáchymovského údolí toлары.

Jako odměna pánům za získání mincovního práva se Šlikové výše uvedeným pánům a jejich potomkům zavázali smlouvou z 29. ledna 1520 vyplácet z každé hřivny stříbra sedm českých grošů, pokud bude získán souhlas krále s jejich mincovním právem, protože sněm neměl ve své kompetenci rozhodovat o využívání královského regálu, tudíž smlouva vyžadovala souhlas krále. Bohužel nevíme, jestli byla smlouva králem Ludvíkem někdy schválena, jestli vůbec schválená byla.

Ražba mincí započala v Jáchymově v roce 1519, tedy ještě před získáním mincovního práva. Pod vlivem selské války došlo v květnu 1525 v Jáchymově ke vzbouření horníků, kteří byli nakonec uklidněni. V roce 1526 se Štěpán spolu s horníky a bratry Vavřincem a snad i Jindřichem vypravil do Uher na pomoc králi proti Turkům. Bohužel Štěpán a horníci zahynuli spolu se svým králem v bitvě u Moháče.¹¹⁰

3.3 Soupeření šlechty a měst od Vladislavského zřízení zemského po Svatováclavskou smlouvu

Až do roku 1500 se vyvíjely vztahy obou šlechtických stavů spolu se stavem městským poměrně pokojně. Občasné napětí nikdy nepřerostlo do dlouhodobějšího sporu. Města si zachovávala v rámci svých zájmů uspokojivou pozici ve vzájemných poměrech stavů mezi sebou. Stavovské zařazení měst, které bylo mimo jiné dáno i korunovační přísahou krále Vladislava, se projevovalo účastí městského stavu na rozhodování zemských otázek. I když měšťanům zůstaly uzavřené jak nejvyšší zemské úřady, tak

¹⁰⁹ Listina, která byla vydaná 30. srpna 1437 císařem Zikmundem Kašparu Šlikovi ovšem uděluje právo razit z výnosu jeho dolů zlaté a stříbrné mince. Listina je ale falsum, proto si pravděpodobně chtěli Šlikové mincovní právo zajistit povolením od sněmu nebo od krále.

¹¹⁰ VINAR, Otakar, *Pět století Šliků*, Praha 1998, s. 132 – 137.

královská rada a kancelář, byla jejich pozice na zemských sněmech na konci 15. století poměrně pevná. Naskýtá se tedy otázka, jak vlastně započal spor mezi královskými městy a šlechtou.¹¹¹

Za počátek můžeme pokládat den 18. července roku 1500, kdy bylo vydáno Vladislavské zřízení zemské. Tento zákoník určoval, že právo rozhodovat na českém sněmu mají pouze král a páni s rytíři, hlas měst se mohl uplatňovat výhradně v záležitostech týkajících se třetího stavu. Vladislavské zřízení zemské tak popíralo politická práva královských měst. Tvůrci zákoníků se řídili zásadou zformulovanou na konci 14. stol., podle jejího znění si šlechta mohla tvořit práva podle vlastního uvážení.

Města byla postavena před hotovou věc, aniž by mohla mít jakékoliv námítky, což vzbudilo značný nesouhlas královských měst. Odpovědnost za zákoník dávala především jeho hlavnímu autorovi Albrechtu Rendlovi z Oušavy. Je zajímavé, že zákoník nebyl předem schválen králem, tvůrci zřízení se jen odkazovali na královo předběžné schválení, ke kterému se upínala města v naději, že zákoník nevyjde v platnost.

Městský stav se odmítal smířit s omezením svého hlasu na sněmech, apeloval na obnovení jeho původního rozsahu, neboť se od něj odvíjelo i právo měst vlastnit a kupovat svobodné deskové statky a udržovat si hospodářské výsady. Zformulovala proto čtyři hlavní požadavky, s kterými se obrátila na krále. Jednalo se o znovu přiznání třetího hlasu na sněmu a znovu povolení zápisu královských měst do zemských desek. Dále o zákaz prodeje piva, které se vyrobilo na šlechtických velkostatech a požadavek rozšíření kompetencí městských soudů.

Naděje měst byla finálně zmařena v únoru 1502, kdy král Vladislav přijel do Prahy a Vladislavské zřízení zemské schválil. Nabízí se otázka, proč král zákoník schválil a již po několikáté vyšel vstříc šlechtě. Pravděpodobně se ztotožňoval s názorem, že zástupcem královských měst na sněmu je král, stejně jako zástupcem poddaných je jejich vrchnost. Další možností byla

¹¹¹ PEŠEK, Jiří, ZILYNSKYJ, Bohdan, *Městský stav v boji se šlechtou na počátku 16. století*, in: Folia Historica Bohemica, č. 6, Praha 1984, s. 137 – 138.

náboženská otázka, vezmeme-li v úvahu, že města byla převážně utrakvistická a král byl z katolického královského rodu.

Aby král učinil kompromisům za dost, dovolil městskou účast při královské volbě, při jednání o berních a vysílání vojska za hranice, zároveň umožnil Pražanům a Kutné Hoře vklady do desek zemských.¹¹² Ani písemného uzákonění těchto drobných kompromisů se města nedočkala, protože král odjel do Uher, aniž vložil ustanovení do desek zemských. Královská města se ale odmítala vzdát a na pražském sjezdu 25. července 1502 se uzavřela do jednoty a začala poprvé v dějinách vystupovat jako jednotná síla, která v případě nutnosti postaví i vlastní vojsko.

Králi se podařilo na popud šlechty 27. října 1504 pražská města rozdělit. Novému městu pražskému bylo uděleno nové královské privilegium, na jehož základě obdrželo třetí výroční trh. Dále se zvýšil počet konšelů z dvanácti na osmnáct, jako tomu bylo u Starého města, navíc mu byla dána možnost odvolávat se přímo ke králi. Tak se opět obnovila dávná rivalita mezi pražskými městy. Z tohoto důvodu byl také odmítnut návrh na sjednocení obou měst.¹¹³

Konflikt měst se šlechtou pokračoval, protože ani jedna strana nebyla ochotná udělat jakýkoliv ústupek. Situace kulminovala případem Jana Kopidlanského, za jehož popravu se mstil jeho bratr Jiří Kopidlanský, který přepadával kupce a škodil tak královským městům. Na konci července 1507 obnovila města vojenskou jednotu namířenou i proti zemským škůdcům a opovědníkům. Tentokrát získala na svou stranu i nejvyššího kancléře Albrechta Libštejnského z Kolovrat, který zastával názor, že je nutné uklidnit poměry, aby mohl upevnit své postavení vůči skupině vedené nejvyšším zemským sudím Zdeňkem Lvem z Rožmitálu. Tímto spojením dostalo město znovu sebevědomí a začalo tvrdě pronásledovat šlechtické opovědníky.

Na sněmu v březnu 1508 došlo za přičinění Kolovrata k uznání třetího hlasu na sněmu. Šlechta dokonce slíbila městům, že bude hájit jejich městská práva a zakročí proti těm, kdo by se protivil městským soudům. Rok 1508 se také nesl

¹¹² Král jen oprášil starý zákon z roku 1454, takže to nebylo nic nového.

¹¹³ Autorem návrhu byl staroměstčan Jan Pašek z Vratu.

ve znamení změn v nejvyšších zemských úřadech. Nejvýraznější změna se udála v úřadu nejvyššího purkrabího, za kterého byl zvolen Zdeněk Lev z Rožmitálu, jehož odmítavý postoj k městskému stavu byl všem více než známý.

Při příležitosti pražské korunovace prince Ludvíka přišlo na řadu posouzení jednání Jiřího Kopidlanského. Král nezasáhl v jeho neprospěch, místo toho jen přikázal ukončení Kopidlanského války s Pražany a jim uložil zaplatit vysokou pokutu za vojenskou výpravu proti Kopidlanskému. Na to Pražané zareagovali uzavřením smlouvy o spolupráci mezi Starým a Novým městem pražským. Od této chvíle získala městská politika novou tvář, kterou jí vtiskli staroměstští měšťané: řezník Ziga Vaníčkovic (Zikmund Vaníček), Jan Pašek z Vratu a Jan Hlavsa z Liboslavi. Král ještě při svém pobytu v Praze jmenoval nové konšely ve Starém městě pražském a přispěl tak k posílení radikálních kališníků v městské radě.¹¹⁴

19. května 1513 se sešli zástupci královských měst a zvolili si hlavní výbor městského svazu, skládající se z dvaceti osmi osob. Praha měla v tomto výboru zcela dominantní postavení, když obsadila třináct míst, ostatní města tak byla zastoupena jen jedním zástupcem. Do čela městské hotovosti si výbor zvolil velice obratného diplomata Bartoloměje Minsterberského, který demonstroval vojenskou sílu měst při tažení do Uher na pomoc králi proti povstání, vedené Jiřím Dóžou.

Po dlouhých letech soupeření se seskupila i umírněná šlechta, která požadovala kompromis a příměří. Mezi její členy můžeme počítat Viléma z Pernštejna, Michala Slavatu z Chlumu a Košumberka a Hynka Bočka z Kunštátu a na Polné, kteří usilovali o zrušení Svatojakubské smlouvy. Proběhla další změna v nejvyšších zemských úřadech, když Albrecht Rendl z Oušavy nahradil v úřadu nejvyššího podkomořího Buriana Trčku z Lípy. Tak se do popředí začala dostávat skupina již zmíněných umírněných šlechticů, toužící po kompromisu s městy.¹¹⁵

¹¹⁴ P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české VI.*, s. 517 – 534.

¹¹⁵ J. ČECHURA, *České země v letech 1437 – 1526 II.*, s. 142 – 144.

Sněm svolaný na sv. Václava (28. září)¹¹⁶ přijal skoro až o měsíc později, tedy 24. října 1517, dokument nám známý pod názvem Svatováclavská smlouva. Šlechta tímto uznala svrchovanost městského soudu nad měšťany, města na druhou stranu přiznala zemskému soudu pravomoc i nad šlechtici bydlícími ve městě, městské soudy ale přesto museli uznat nadřazenost zemského soudu. V hospodářské oblasti se královská města vzdala svého výhradního práva v řemeslné výrobě a obchodu, kromě vaření piva, o němž se mělo jednat až za dalších šest let.¹¹⁷ Rádcům krále Ludvíka vadilo, že byla smlouva vložena českými stavy do zemských desek bez jejich souhlasu, roku 1518 se proti tomu ohradili, ale jinak smlouvu respektovali.

Přijetí Svatováclavské smlouvy ukončilo sedmnáct let trvající zápas mezi šlechtou a městy. Odstranilo středověká privilegia v oblasti řemesla a obchodu a legalizovalo svobodu trhů. Smlouva byla obyvateli českého státu chápána jako doklad obecného dobrého. Nedá se však říct, že by byla jednoznačným úspěchem šlechty nebo měst. Ovšem nepochybným vítězstvím královských měst bylo, že smlouva nepřinášela jakékoliv pochyby o pravomoci královských měst jako třetího stavu, tudíž byla plnoprávními členy obce. Mnoho článků dohody se také zabývalo předpisy o stíhání škůdců, což také lze brát jako úspěch měst. Na druhou stranu ale města ztratila svůj monopol na vaření a prodej piva, donutila však šlechtu k ústupku týkajícího se práva poddaných vařit a prodávat pivo, ovšem za podmínky zákazu vyvážet výrobky na trh.¹¹⁸

Svatováclavská smlouva uspokojila požadavky nižší šlechty, která se snažila vymanit z područí pánů. Pražská města chtěla této situace využít a usilovala tak o spojení s rytíři, šlo jim především o hospodářské a politické důvody. Spojení bylo rovněž v zájmu vysokého učení a to z toho důvodu, že řada z jejich předních mužů byla v hojném počtu zastoupena v městských orgánech.¹¹⁹

¹¹⁶ FRANCEK, Jindřich, 24. 10. 1517: Svatováclavská smlouva: urození versus neurození, Praha 2006, s. 84.; Francek uvádí, že sněm se sešel v úterý po sv. Václavovi, tedy až 29. září.

¹¹⁷ Tato záležitost nebyla později projednávána.

¹¹⁸ MACEK, Josef, *Jagellonský věk v Českých zemích III. + IV. díl*, Praha 2002, s. 365 – 366.

¹¹⁹ J. ČECHURA, *České země v letech 1437 – 1526 II.*, s. 170-171.

V květnu 1518 proběhl v pražském Královském dvoře sjezd rytířského stavu, za jehož uskutečněním stála kališnická východočeská šlechta. Při této příležitosti se s nejvyšší pravděpodobností uzavřela dohoda týkající se obsazení úřadu podkomořího a hofrychtěře.¹²⁰ Do první ze zmiňovaných funkcí se po dvouletém úřadování Albrechta Rendla z Oušavy vrátil Burian Trčka z Lípy, úřad hofrychtěře pak obsadil staroměstřan Jan Hlavsa z Liboslavi.

Příznivý vývoj povzbudil představitele Starého a Nového Města pražského k uskutečnění zásadního kroku ke spojení obou měst, o němž se mluvilo již od roku 1504. Z podnětu Jana Paška z Vratu bylo svoláno na 30. srpna 1518 shromáždění velkých obcí do Karlovy koleje, kde bylo vyhlášeno administrativní spojení obou měst.

Jak bylo již zmíněno, hlavním důvodem ke sjednocení byly hospodářské a politické zájmy. Týkalo se to především míst obchodu, protože hlavní prodejní místa se již po několik desetiletí přesouvala z původního Staroměstského náměstí a novoměstského Dobyččího trhu na linii dotyku obou měst, tedy na Havelské náměstí (dolní část Koňského trhu, dnešní Václavské náměstí), na současné Jungmannovo náměstí či Národní třídu.¹²¹

První společné opatření spojených měst bylo vydáno 9. září. Byla zřízena společná rada úřadující na Staroměstské radnici čítající osmnáct konšelů. Dále byl vytvořen tzv. desetipanský úřad zabývající se soudy ve sporech do výše deseti kop. Tzv. šestipanský úřad, který byl hlavním hospodářským orgánem, čítal ve finále osm osob¹²². Z ryze praktických důvodů zůstala rychtářská funkce pro dvě osoby, každou z jednoho města. Společné úřady spojených měst byly obsazovány paritně, aby vše bylo spravedlivě rozděleno. Mezi další novoty patřilo spojení cechů za účelem ovládnutí živnosti řemeslníky v prostoru obou měst, a tak vytlačit konkurenci.

¹²⁰ P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české VI.*, s. 677.

¹²¹ Tamtéž, s. 678.

¹²² Otto, Jan, *Ottův slovník naučný*, XXIV. díl, Praha 1906, s. 591; Šestipanský úřad na Starém městě Pražském někdy zvláštní úřad pro záležitosti hospodářské, trhové a stavební. Nazýval se tak proto, že se skládal ze šesti osob. Šestipáně měli být konšelům radou nápomocní, a nemohl-li se některý z konšelů dostavit do schůze městské rady, měl pozván být purkmistrem kterýkoli ze šestipánů. Šestipáně měst venkovských nelze tudíž směřovat se šestipáně pražskými. Úkol těchto vykonávali v městech venkovských někteří z městských konšelův.

Vůdčími osobnostmi ve staroměstském prostředí se stali Jan Pašek z Vratu, který se jako první ujal úřadu purkmistra spojených měst, dále Jan Hlavsa z Liboslavi, Ziga Vaníčkovic (Zikmund Vaníček), Daniel Rauš z Vlkanova a Zikmund Holec z Květnice. V novoměstském prostředí zase Mikuláš Cacerda, Mikuláš Šorf, právník mistr Brikcí z Licka, mistr Václav Bílý – Candidus z Ourazu, zastávající úřad kancléře spojených měst, a další.

Zjistěte obě strany využily mládí panovníka a jeho nepřítomnosti v Praze. Z právního hlediska však byly jejich kroky nezákonné, zejména sněmovní usnesení, která byla vkládána do desek zemských bez Ludvíkova souhlasu. V rozporu s očekáváním však nejvyšší purkrabí do nastalé situace nezasáhl, jen vyčkával příjezdu mladého krále Ludvíka do Čech.¹²³

¹²³ P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české VI.*, s. 679.

4. Pobyt Krále Ludvíka v Čechách

4.1 Jednání o příjezdu krále do Čech

Ale i přes nesporné výhody, které králova nepřítomnost v Čechách přinášela, volala česká stavovská obec usilovně po jeho příjezdu. Přeci jen zažila Praha poslední královskou návštěvu před deseti lety, což se jevilo jako by byla země bez krále. Je nutné si ale uvědomit, že král byl stále pevnou součástí řádu společnosti, vladařem z Boží milosti, vrcholem politické moci, proto byla jeho přítomnost v zemi tak potřebná, ne-li přímo nezbytná. Podle názoru Zdeňka Lva z Rožmitálu byl král přímo povinen pečovat o práva a svobody pánů, stejně jako šlechtici jsou povinni respektovat krále jako nejvyššího pána v zemi. K tomu všemu se česká stavovská obec obávala vlivu uherských rádců na mladého Ludvíka.

Volání po Ludvíkově příjezdu do Čech bylo přímo úměrné množství nastalých zmatků týkajících se královských listin a písemností vydaných královskou kanceláří v Budíně. Zemský sněm po Vladislavově smrti rozhodl v lednu 1517, že se v Budíně zřídí česká kancelář, v níž měly čtyři osoby vybrané sněmem dohlížet na korespondenci mezi Čechami a Budínem. Tito zástupci také měli opatřit každou písemnost a listinu kancelářskou poznámkou.¹²⁴ V Uhrách vydané písemnosti pak teprve nabývaly právní platnosti v Českém království. Dále bylo domluveno, že nejvyšší kancléř, který trvale sídlil v Praze, bude držet větší královskou znakovou pečeť, kterou měly být ověřeny všechny královské listiny. Listiny vydávané z uherské kanceláře bez uvedených náležitostí neměly být v Čechách platné. Od roku 1517 čeští stavové uplatňovali uvedené právo nejvyššího kancléře a uznávali jen ty listiny, které byly opatřeny větší znakovou královskou pečetí. Ve vedlejších zemích ale toto právo neuznávali a pokládali za průkazné i listiny ověřené jinou pečetí nebo dokonce i vydané jinou kanceláří. Kvůli své nezletilosti král ve většině případů sám listiny nepečetl, nejvyšší kancléř tedy mohl svého práva zneužívat a vydávat listiny ve svůj prospěch nebo prospěch jiných. Bylo to o to závažnější, protože královské statky všech českých zemí směly být zastavovány jen příslušníkům českých stavů na základě listin

¹²⁴ J. MACEK, *Jagellonský věk v Českých zemích I. II. díl*, s. 306 – 308.

vydáványh českou kanceláří. Z tohoto důvodu také vznikla nedůvěra příjemců k listinám, vydaných mezi léty 1517 – 1522.¹²⁵

Očekávalo se tedy, že králova přítomnost v Čechách vnese do nastalé situace pořádek. Proti odjezdu Ludvíka do Prahy se však rázně postavili královi uherští rádci, s poukázáním na hrozící turecké nebezpečí a neutěšenou vnitropolitickou situaci v Uhrách. Pod všemi uváděnými záminkami se skrýval skutečný důvod nelibosti uherských rádců, kteří se obávali ztráty kontroly nad královým rozhodováním. Sám král, který se nacházel v jejich područí, nebyl z nadcházející cesty také nijak nadšený, dokonce se obával i o svůj život, popřípadě o výdaje, které by cesta mohla přinést. Podle uherských magnátů král Vladislav utratil při své poslední návštěvě v Čechách 27 000 dukátů, což je suma, kterou potřebují na obranu proti Turkům. I přes ujištění českých stavů o plném hrazení cesty z českých prostředků a příslibu vojska na pomoc proti Turkům, se jednání stále nemohla dobrat příznivých výsledků.¹²⁶

Na zemský sněm, který trval od 9. září 1518, král opět poslal pouze Jana ze Žerotína s žádostí k českým stavům, aby jej po vzoru uherských stavů pustili k vládnutí. Uherští stavové již uznali Ludvíka za plnoletého a přijali jej za svého panovníka, avšak reálnou moc měla vrchní říšská rada skládající se ze čtyř prelátů, čtyř magnátů a šestnácti zemanů, z čehož většina byla přívržencem Jana Zápolského.¹²⁷ Tato rada spravovala zemi jménem krále. Z tohoto důvodu strana nejvyššího českého purkrabího neměla obavy ohledně vzdání se vlády ve prospěch svého mladého krále, věřili, že vše bude mít stejné fungování jako v Uhrách, tudíž reálná moc zůstane v jejich rukou. Bez námitek proto byli ochotni podstoupit Ludvíkovi panování. Pokud nebude král moci přijet do Čech, aby vykonal svou povinnost, myšleno složit královskou přísahu (dáno královským reversem z roku 1509), může jí složit v Uhrách.

Na druhou stranu se proti Rožmitálově straně postavila strana podobojí spolu s královskými městy. Ti byli zajedno v odmítnutí složení přísahy v Uhrách, obávali se, že ostatní králové by šli Ludvíkova příkladu a Čechy by už nikdy nemusely zažít návštěvu krále. Z tohoto důvodu všechny tři stavy

¹²⁵ HEŘMAN, Jan, *Kancelář Ludvíka Jagellovce (1516 – 1526)*, in: *Zápisky katedry československých dějin a archivního studia*, č. 7, Praha 1963, s. 91 – 92.

¹²⁶ J. MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích I. II. díl*, s. 309.

¹²⁷ Po vpádu Jana Zápolského do Budína byla takto vyřešena otázka vládnutí.

vyjádřily přání, aby se král co nejdříve ujal panování v Českých zemích, s podmínkou návštěvy a vykonání přísahy v Čechách podle starých zvyků.¹²⁸

Kvůli příjezdu krále Ludvíka do Čech byly také vypsány nové berně. Král na výše uvedeném sněmu (9. září) rovněž schválil v úřadu podkomořího Buriana Trčku z Lípy a dvorského sudího Jana Hlavsů z Liboslavi.¹²⁹ Poslední zemský sněm roku 1518, ustanovený na den sv. Lucie (13. prosince), rozhodl vyslat delegaci tří stavů do Budína za účelem projednávání cesty mladého panovníka do sídelního města Českého království. Z panského stavu bylo při této příležitosti vybráno dvanáct osob, z rytířů po dvou z každého kraje, přesný počet měšťanů není známý. Celé poselstvo se mělo sjet 22. ledna ve Znojmě a odtud se odebrat společně do Budína.

V Budíně bylo české poselstvo spolu s moravským a slezským svědkem rozepře mezi králem a uherskými stavy. Již v roce 1518 bylo na uherském sněmu stanoveno, že všechny královské důchody a zámky mají být dány do správy určitým osobám, které by z jejich výnosů pak spravovaly jak potřeby královského dvoru, tak i potřeby zemské. Králi bylo dokonce vyhrožováno, pokud nebude poslouchat říšskou radu, bude zvolen gubernátor země.¹³⁰ Kvůli tomuto incidentu čeští poslové ještě více naléhali na Ludvíkův příjezd do Čech, protože se obávali o jeho život, který podle nich nebyl v Uhrách v bezpečí. Spíše ale jen usilovali o vymanění krále z moci uherských stavů, než by se opravdu obávali o jeho život v Uhrách.

Další záležitostí, která byla projednávána v Budíně, byla otázka zvolení nového římského krále.¹³¹ Zesnulý císař Maxmilián I. ve smlouvách z roku 1515 jmenoval Ludvíka náměstkem (vikářem) v říši, dokonce sliboval, že se přimluví u kurfiřtů, aby se Ludvík stal jeho nástupcem. Nic z toho se však nestalo. Císař ještě před svou smrtí se na tajném jednání s kurfiřty přimluvil za zvolení svého vnuka Karla Habsburského příštím císařem.

Ve stejné době probíhali v říši přípravy na volbu nového římského krále, pozornost se především soustředila na španělského krále Karla Habsburského.

¹²⁸ F. PALACKÝ, *Dějiny národu českého V.*, s. 449.

¹²⁹ Tamtéž, s. 450.

¹³⁰ Tamtéž, s. 451.

¹³¹ Císař Maxmilián I. zemřel 12. 1. 1519 ve Walesu.

O titul římského krále usilovali také saský kurfiřt Fridrich III. Moudrý, anglický král Jindřich VIII. a především francouzský panovník František I., který se obával habsburského vítězství a tudíž možného obklíčení Francie habsburskou mocí. Z tohoto důvodu také našel francouzský král spojence v osobě papeže Lva X., kterému by v případě výhry Karla Habsburského hrozil stejný problém. František se také na svou stranu snažil získat Ludvíkova poručníka a strýce, polského krále Zikmunda I.

Do volebního zápasu ale zasáhly české stavy, které odmítly připustit, aby za Ludvíka zastupovat na sněmu ve Frankfurtu jeho strýc. Za tímto účelem tak deklarovaly Ludvíkovu právní zletilost. Českým stavům připadalo od roku 1440 právo zastupovat nezletilého českého kurfiřta, což jim připomněl i mohučský arcibiskup Albrecht, který tedy formálně pozval Ludvíka do Frankfurtu, ale zároveň se obrátil na české stavy. Čeští stavové byli spolu s uherskými stavy a králem Ludvíkem zajedno v otázce, komu dát svůj hlas, jejich favoritem byl Karel Habsburský.

Ceští stavové překonali počáteční nevoli ohledně uzavření svatebních úmluv mezi Habsburky a Jagellonci. Podle práva měli co mluvit do těchto záležitostí, v téhle otázce se jich ale nikdo neptal.¹³² Nyní stavové ale doufali, že Karel si vezme za manželku Ludvíkovu sestru princeznu Annu, která by se tímto stala potencionální římskou královnou. V úmluvách z roku 1515 ovšem bylo určeno, že budoucím manželem Anny se stane jeden z vnuků římského krále Maxmiliána I., nebylo však specifikováno který. Svatba ve Vídni v roce 1515 se odehrála jen v zastoupení, kdy císař Maxmilián zastupoval jednoho ze svých vnuků, teprve později bylo řečeno, že se manželem Anny stane Ferdinand Habsburský.

Na jaře 1519 vyslaly české stavy do Frankfurtu své čtyřčlenné poselstvo, sestávající ze dvou pánů, nejvyššího kancléře Ladislava ze Šternberka, Kryštofa ze Švamberka a dvou rytířů, Jakuba Vřesovce z Vřesovic a Radslava Beřkovského ze Šebířova. Za krále Ludvíka odevzdal Ladislav ze Šternberka český hlas Karlu Habsburskému.

¹³² Král Vladislav v privilegiu roku 1510 slíbil českým stavům, že neprovdá princeznu Annu bez jejich souhlasu.

Výhra zajistila Karlovi Habsburskému titul nejmocnějšího muže Evropy, tudíž již delší čas nepočítal se svatbou s jagellonskou princeznou, která se stala nedostatečnou partií pro římského krále. Tedy od té doby záleželo jen na Karlovi, kdy dá souhlas k naplnění manželských smluv mezi Habsburky a Jagellonci. Na konci roku 1520 rozhodl nový římský král o brzké konzumaci bratrova manželství a o předání pěti knížectví z habsburských dědičných zemí do jeho moci. Svatba se uskutečnila 26.1 1521 v Linci. Kvůli zesílení tureckého tlaku ale bylo nutné pozměnit úmluvy, tudíž připadlo Ferdinandovi nejenom pět knížectví, ale nakonec celé rakouské i alpské země atd.¹³³

Sněm konaný po sv. Václavu (28. září) požadoval neodkladný příjezd krále Ludvíka do Čech, aby obnovil starý pořádek. Opět byli vysláni poslí do Budína, tentokrát ve složení pana Jana z Vartenberka, Opla z Fictum a Jana z Hlavy. V Uhrách však panovala opět jiná situace než při poslední návštěvě české delegace. Říšská rada opět padla do rukou uherských magnátů, kteří byli výhradně proti Ludvíkově návštěvě v Čechách. Poslové dokonce začali vyhrožovat, pokud uherští rádci nepustí Ludvíka do Čech dobrovolně, použijí násilí nebo si dokonce zvolí jiného krále.¹³⁴

Do jednání se také vložil polský král Zikmund I.¹³⁵, který radil k příjezdu do Prahy¹³⁶, vyslanci benátské republiky dokonce varovali před nebezpečím ztráty České koruny, pokud se cesta neuskuteční.¹³⁷ Polský král zasáhl do situace ovšem až po té, co obdržel list od Viléma z Pernštejna, ve kterém ho nejvyšší hofmistr žádá, aby pomohl svému synovci Ludvíkovi při řešení českých záležitostí. Pán z Pernštejna zasílá list podobného znění i králi Ludvíkovi, aby poslouchal rady svého strýce.¹³⁸ Zikmund I. sám se zavázal českým stavům, až bude moci opustit svou zem, což prozatím není kvůli válkám s Tatary, Moskvany a řádem německých rytířů v Prusku možné, doprovodí svého synovce osobně do Čech a pomůže urovnat spory mezi stavy.

¹³³ P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české VI.*, s. 671 – 677.

¹³⁴ F. PALACKÝ, *Dějiny národu českého V.*, s. 454 – 456.

¹³⁵ Zikmund, jako mladší bratr Vladislava Jagellonského a jeden z ustanovených poručníků, měl na svého synovce velký vliv.

¹³⁶ DVORSKÝ, František, *Dopisy pana Zdeňka Lva z Rožmitálu*, in: *Archiv český VIII.*, Praha 1888, č. 235, s. 174 – 175.; Zdeněk Lev z Rožmitálu oznamuje Břetislavu Švihovskému z Rýzemberka, že polskému králi Zikmundovi I. také záleží na Ludvíkově příjezdu do Čech a postará se o jeho uskutečnění.

¹³⁷ J. MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích I. II. díl*, s. 310.

¹³⁸ DVORSKÝ, František, *Psaní pana Viléma z Pernštejna*, in: *Archiv český I.*, č. 1 – 3, Praha 1840, s. 70-73.

Rok 1520 vypadal pro uskutečnění cesty velmi příznivě. Ludvík poprvé ukázal své samostatné rozhodování a bez souhlasu uherských magnátů se odebral spolu se svým bratrancem, braniborským markrabětem Jiřím a několika uherskými šlechtici do Prešpurku (Bratislavy).¹³⁹ Čeští stavové však chtěli svého panovníka přivítat až na pomezí Českého království.

Ludvík tedy přikázal nejvyššímu pražskému purkrabímu svolat zemský sněm na den sv. Bartoloměje (tj. na 24. srpna) do Prahy, kam sám sliboval vyslat své posly. Bohužel však Prahu zasáhla morová epidemie a sněm byl proto přeložen do Benešova. Na něm bylo rozhodnuto, že se stavové sjedou 21. září do Znojma, odkud měli doprovodit Ludvíka s jeho doprovodem do Prahy. Když se však králi donesla zpráva o zuřícím moru v Praze, byl jeho příjezd odložen na neurčito.¹⁴⁰

Aby strana Zdeňka Lva z Rožmitálu posílila svůj vliv a oslabila sjednocenou Prahu, začala opět podporovat násilné nižší šlechtice, kteří vedli své soukromé spory proti královským městům i přes výslovné nařízení Vladislavského zřízení zemského, které opověď i zášť kvalifikovalo jako delikt. Když však vezmeme v porovnání situaci, která se odehrávala mezi léty 1506 – 1508, přeci jen měla Svatováclavská smlouva své dopady, jelikož velká část šlechty jí respektovala, tudíž někteří páni (např. Pernštejnové ve východních Čechách) ve spojení s městy proti lapkům i zasahovali.¹⁴¹

Představitelé městského stavu v Praze se dohodli na vojenské výpravě proti škůdcům. Pražské oddíly se v říjnu 1520 vypravili proti tvrzi Tochovice nedaleko Rožmitálu pod Třemšínem a proti dalším (zejména proti Janovicím), které brzy po útoku padly. Poté v Praze probíhaly výslechy šlechtických zajatců i za použití tortury, i přes zákaz souzení urozených, což nepatřilo do kompetencí městského práva. Vše gradovalo popravou několika zajatců¹⁴², z nichž tři patřili mezi šlechtu. Stížnosti strany nejvyššího purkrabího u krále

¹³⁹ DVORSKÝ, František, *Dopisy pana Zdeňka Lva z Rožmitálu*, in: Archiv český VIII., Praha 1888, č. 223, s. 168.; Zdeněk Lev z Rožmitálu posílá 9. srpna 1520 list Jiřimu Braniborskému s dotazem, kdy mají čeští stavové za králem přijet do Prešpurku, aby ho doprovodili do Čech.

¹⁴⁰ F. PALACKÝ, *Dějiny národu českého V.*, s. 462 – 463.

¹⁴¹ P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české VI.*, s. 680 – 681; Nejvíce ve východních Čechách škodili Zikmund Kaufunk a Heřman ze Šumberka.

¹⁴² Dva hlavní aktéři Petr Suda z Řeneč a Zdeněk Malovec z Chýnova popravě unikli.

neměly žádný dopad. Ludvík jen v květnu 1521 přikázal zastavit všechny soudy.¹⁴³

Po třech letech jednání bez kýženého výsledku se delegace českých stavů uchýlila k výhrůzkám: pokud Ludvík nepřijede do hlavního města Českého království, nejenom že český zemský sněm neschválí berni, ale ani již přislíbenou pomoc proti Turkům. Rok 1521 znamenal pro Ludvíka těžké rozhodování. Na jedné straně ho lákala vidina pražské korunovace či příslibu peněz, ale na druhé straně musel odolávat uherským rádcům, kteří na něj apelovali, aby za žádnou cenu neopouštěl Uhry kvůli tureckému nebezpečí.¹⁴⁴ Měli k tomu své dobré důvody.

Český zemský sněm, který se konal 2. prosince roku 1521,¹⁴⁵ tedy neměl téměř jiný záměr než konečně přivést krále Ludvíka do Čech. Z tohoto důvodu byla také povolena berně na provoz královského dvora v Praze. Mezi další rozhodnutí, která se uskutečnila na tomto sněmu, patřilo zvolení dvou osob z každého stavu, které byly vyslány po Novém roce do Budína s cílem definitivně přesvědčit krále o nezbytnosti cesty do Čech.

Na krajských sjezdech byla vybrána delegace, opět po dvou osobách z každého stavu, jejímž úkolem bylo uvítat královský průvod na česko-moravském pomezí. Dále byla formulována přísaha, kterou měl Ludvík na tomto místě složit.¹⁴⁶ Teprve na konci roku 1521 Ludvík konečně dospěl k poznání, že pokud nechce přijít o České království a pomoc proti Turkům, kterou nezbytně potřeboval, cesta se musí uskutečnit. A tak po dlouhých čtyřech letech jednání dostala delegace českých stavů konečně kladnou odpověď a mohla činit přípravy na uvítání svého krále v Čechách.¹⁴⁷

Je nutné si položit otázku, jaký byl vlastně opravdový důvod vzájemné nenávisti mezi Uhry a Čechy? Pravděpodobně šlo o více faktorů dohromady. Důležitý je trvalý pobyt krále v Budíně a nechuť uherských stavů uvolnit panovníka ze své kontroly, vzpomeňme, že to samé se dělo i v otázce

¹⁴³ P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české VI.*, s. 683 – 685.

¹⁴⁴ J. MACEK, *Jagellonský věk v Českých zemích I. II. díl*, s. 310.

¹⁴⁵ DVORSKÝ, František, *Dopisy pana Zdeňka Lva z Rožmitálu*, in: *Archiv český VIII.*, Praha 1888, č. 262, s. 202.

¹⁴⁶ K. V. ZAP, *Česko-moravská kronika II.*, s. 975.

¹⁴⁷ J. MACEK, *Jagellonský věk v Českých zemích I. II. díl*, Praha, s. 310.

královských dětí, které musely být pod neustálým dohledem uherských stavů. Zjevný důvod nenávisti byla také neochota uherských stavů povolit Ludvíkovu cestu do Čech se záminkou, že tamější pobyt by nebyl bezpečný.¹⁴⁸

Přibližně ve stejnou dobu také nastala změna na tureckém trůně. Již v září 1520 zemřel turecký sultán Selim. Na jeho místo usednul Sulejman I., řečený též Nádherný, který ihned na začátku své vlády započal tažení přes Balkán k Dunaji s cílem dobýt nejdůležitější pevnosti, Bělehrad a Šabec. Pevnosti však byly v tak zanedbaném stavu, že nebylo možné je ubránit.¹⁴⁹ Ztráta výše uvedených pevností měla za následek probuzení uherského vědomí. Na sněmu svolaném 19. listopadu 1521 byla snaha pozvednout královskou moc, jako prostředek mělo sloužit navrácení zámků a důchodů Ludvíkovi bez jakékoliv výplaty. Navíc sněm povolil velmi štědrá daň, která by sloužila k udržování královského dvora, ale i k obraně země.

4.2 Dlouho očekávaný příjezd krále Ludvíka do Čech a pražská korunovace

Poslové, vyslaní z českého sněmu, jmenovitě pán Václav Košatecký z Kolovrat a Jindřich Kutnauer spolu s dvěma pražskými měšťany, ohlašovali 24. ledna z Budína, že král se rozhodl i proti stále trvajícím odporu uherských magnátů vydat na cestu do Čech.¹⁵⁰ Dlouho očekávaný den nastal 24. února, kdy král Ludvík, doprovázen manželkou Marií a svými rádci, opustil Budín. Nejprve měl v úmyslu jet přes Vídeň, kde pobývala jeho sestra Anna se svým manželem Ferdinandem Habsburským, a potom pokračovat dál přes Znojmo. Ale protože se králův odjezd z Budína zpozdil, musely se plány pozměnit. Průvod vyrazil z Budína přes Holíč přímo k moravským hranicím,¹⁵¹ kde dal král pokyn ke svolání zemského českého sněmu na 16. března. Poté Ludvík pokračoval přes Brno, kde mu holdovaly moravské stavy a král jim přísahal zachování všech práv.

Pražská delegace vyjela již 11. března naproti svému králi až do Polné. V následujících dnech se zde setkali s početnou skupinou českých pánů v čele s nejvyšším purkrabím Zdeňkem Lvem z Rožmitálu a nejvyšším hofmistrem

¹⁴⁸ F. PALACKÝ, *Dějiny národu českého V.*, s. 480.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 473.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 481-482.

¹⁵¹ Město se nachází v blízkosti Hodonína, okolo města protéká řeka Morava.

království českého Vojtěchem z Pernštejna. Dne 22. března dorazila uvítací delegace na zemskou hranici, kde očekávala příjezd krále.¹⁵² Setkání se odehrálo na poli mezi Polnou a Janovicemi¹⁵³, kde byl král vyzván stavy složit již sněmem připravenou přísahu, která náleží každému novému králi. Ludvík odmítl se zdůvodněním, že jako dědičný král je povinen přísahat pouze v Praze.¹⁵⁴

Zatímco Pražané po uvítání ihned spěchali zpět, aby zařídili vše potřebné ke slavnostnímu uvítání, tak král potěšil svou přítomností další česká města. Královský průvod putoval přes Německý (dnes Havlíčkův) Brod a Čáslav, do Kutné Hory, kde se zdržel po dva dny. Teprve 28. března roku 1522 dorazil průvod do hlavního města Českého království. Podle zvyku vyšla královskému průvodu míli před město vstříc skupina jezdců ve zbroji. Ještě před městem uvítal krále zástup židů zpívající nábožné písně, kteří prosili svého krále, aby se dotkl svým jezdeckým bičíkem desek Desatera. Uvnitř města stáli podél ulic, kudy průvod projížděl oděnci ve zbrani vítající tak svého krále. Přední místo mezi vítajícími si vydobily měšťanky, které tak nezůstaly ve stínu svých manželů, ale směle podávaly králi ruce ve znamení své poddanosti.

V královském průvodu se také nacházeli Ludvíkovi přední rádcové, jmenovitě markrabě Jiří Braniborský,¹⁵⁵ pan Ondřej z Burku, člen tajné Ludvíkovy rady¹⁵⁶ a nejvyšší uherský kancléř Ladislav Salkan, v té době vácovský biskup. Králi s doprovodem se také naskytla zábavná podívaná, která jistě nebyla viděna při tradičních uvítacích akcích. Když průvod pokračoval ze Staroměstského náměstí na Malou Stranu, na mostě byl překvapen čtyřmi Pražany, kteří se přímo před královými očima vrhli na neckách do řeky Vltavy. Tento skutek jistě splnil svůj hlavní cíl a to ohromení krále a královny, bohužel si však vzal za oběť život jednoho z účinkujících.

¹⁵² V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy X.*, s. 497.

¹⁵³ Uvítání v Polné uvádí F. PALACKÝ, *Dějiny národu českého V.*, s. 405, s ním se také ztotožňuje J. MACEK, *Jagellonský věk I. II.*, s. 311. Tomuto tvrzení odporuje V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy X.*, s. 497, který lokalizuje setkání do vsi Arnolec.

¹⁵⁴ Královský revers podepsaný v roce 1509 při příležitosti Ludvíkovy korunovace českým králem, dával českým stavům právo požadovat znovu složení královské přísahy.

¹⁵⁵ Poručník Ludvíka, syn Fridricha Braniborského.

¹⁵⁶ F. PALACKÝ, *Dějiny národu českého V.*, s. 484.

Čím více se blížil průvod ke Hradu, tím přibývalo duchovních prosících krále, aby co nejdříve vyhladil ve svém království kacírství.¹⁵⁷

Nabízí se porovnání tohoto uvítání se vstupy francouzských králů do Paříže a jiných měst. Jak francouzské uvítání bylo velice bohaté na nádhernou výzdobu ulic a domů, girlandy, alegorické vozy, mytologické výstupy, tak přesně takováto podívaná při vjezdu Ludvíka Jagellonského do Prahy chybí. Jak už bylo zmíněno, v pražských ulicích kudy královský průvod projížděl, byly vidět v předních řadách měšťanské ženy, o ničem takovém se ve zprávách o francouzských vjezdech nedočteme.¹⁵⁸ Skromnost celého uvítacího ceremoniálu mohla být dána nejen nedostatečnými financemi, ale také zarputilostí Pražského města, které bylo v té době vnímáno jen jako druhé město jagellonské monarchie.¹⁵⁹

Retrospektivně nutno zmínit dobu pobytu Ludvíka ve městě Holíč, odkud se rozhodl uspořádat sněm do Prahy na 16. března, ale jelikož do Prahy dorazil až o týden později, započal sněm až 31. března. Ještě z Holíče vypravil Ludvík královský list, kde bylo naznačeno několik věcí, které se musejí na březnovém sněmu projednat. Šlo především o královské dluhy, královskou přísahu, korunovace královny Marie a v neposlední řadě pomoc proti Turkům, kteří hrozili dalším vpádem do Uher.¹⁶⁰

Vyskytovaly se dva hlavní problémy, a to jmenování nového nejvyššího kancléře po smrti Ladislava ze Šternberka a formulace královské přísahy. Ludvík již v roce 1521 jmenoval nástupcem Ladislava ze Šternberka na Bechyni Jindřicha Švihovského z Rýzemberka. Proti tomuto jmenování se ale postavili nejvyšší zemští soudci a úředníci, kteří si na jeho místě představovali Kryštofa ze Švamberka.

Z tohoto důvodu většina českých pánů jmenování Jindřicha Švihovského neuznala a tím pádem i popírala platnost jím vydaných dokumentů.¹⁶¹ Další problém se naskytl v otázce znění královské přísahy. Rytířský stav navrhoval nové znění přísahy, kdežto páni spolu se zástupci měst trvali na stejném znění

¹⁵⁷ K. V. ZAP, *Česko-moravská kronika II.*, s. 976 – 977.

¹⁵⁸ PORÁK, Jaroslav a KAŠPAR, Jaroslav, *Ze starých letopisů českých*, Praha 1980, s. 436 – 438.

¹⁵⁹ J. MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích I. II.*, s. 311 – 312.

¹⁶⁰ V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy X.*, s. 499.

¹⁶¹ F. PALACKÝ, *Dějiny národu českého V.*, s. 485.

jako u Ludvíkova otce Vladislava.¹⁶² Následovně se měl král zavázat k zachování Basilejských kompaktát a k uvedení arcibiskupa do země.¹⁶³ Nejvyššímu purkrabímu a okruhu jeho věrných však mnohem více záleželo na splnění Ludvíkových závazků než na představách jejich mladého krále. Jejich největší pozornost náležela splácení dluhů a splnění všech zápisů krále Vladislava.¹⁶⁴ Ludvíkovým rádcům se však některé zápisy zdály pochybné, vytanulo u nich podezření, že zápisy byly vydávány bez vědomí krále a možná i proti jeho vůli.

Po zdlouhavých jednáních bylo nakonec vytvořeno kompromisní znění přísahy. Nic již nebránilo tomu, aby mohl král Ludvík 9. května stanout v kapli sv. Václava na Pražském hradě a slavnostně přede všemi složit tak dlouho očekávanou přísahu.¹⁶⁵ Poté, jak bylo zvykem a očekávalo se, stavové slíbili králi svou věrnost a poslušnost. Ludvík poté uznal královské dluhy svého otce za své a zavázal se k panovnickým povinnostem. Posouzení královských dluhů bylo svěřeno zvláště zřízené komisi.¹⁶⁶

Kvůli neschopnosti dospět ke vzájemné dohodě, se korunovace královny Marie stále posouvala. Mimo jiné panovala též rozepře, kdo ponese královskou korunu¹⁶⁷ a další královské insignie do katedrály. Tuto výsadu žárlivě střežili páni a nemínili ji rozšířit na rytíře. Král roztrpčen těmito spory byl schopný znovu odložit již připravenou korunovaci. Konečně bylo její datum stanoveno na 1. června 1522.¹⁶⁸ Na takovou událost přijelo mnoho vznešených hostů, míšeňský markrabě Jiří, lehnický kníže Fridrich, kníže Karel Minsterberský, benátský posel aj.

Protože se v žádném z pramenů nenachází bližší vylíčení průběhu korunovace, uveďme pro srovnání korunovaci Albrechta Habsburského českým králem. Panovnické insignie nesli přední čeští šlechtici, Hynek Krušina z Lichtenburka a na Kumburku meč, Václav z Michalovic žezlo a Hašek z Valdštejna jablko. Po nich následovali další čtyři páni nesoucí

¹⁶² V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy X.*, s. 499.

¹⁶³ F. PALACKÝ, *Dějiny národu českého V.*, s. 485.

¹⁶⁴ O jaké zápisy se jednalo konkrétně, se mi nepodařilo dohledat.

¹⁶⁵ Tato přísaha byla poté vložena do zemského zřízení a sloužila jako vzor až do Třicetileté války.

¹⁶⁶ F. PALACKÝ, *Dějiny národu českého V.*, s. 486 – 487.

¹⁶⁷ Královská koruna byla z Karlštejna převezena na Pražský hrad 9. května 1522.

¹⁶⁸ J. ČECHURA, *České země v letech 1437 – 1526 II.*, s. 177- 178.

Svatováclavskou korunu, jmenovitě se jednalo o Oldřicha z Rožmberka, nejvyššího purkrabího Menharta z Hradce, nejvyššího sudího Mikuláš Zajíce z Házmburka a Kosti a Hanuše z Kolovrat. Kdežto Ludvík, místo aby se řídil korunovačním rituálem Karla IV., vyřešil spor týkající se nesení královské koruny a dalších insignií po svém. Vůbec poprvé bylo možno spatřit krále oděného do slavnostního roucha, který vkráčel do katedrály s korunou na hlavě, nesouc v pravé ruce žezlo a v levé ruce jablko. Meč opět nenesl žádný z pánů, ale braniborský markrabě Jiří. Také královna vstupovala do katedrály s malým zlatým jablkem v jedné ruce a dvěma bochníčky pozlaceného chleba v druhé. Je možné vyslovit teorii, že tímto aktem chtěl královský pár ukázat nezávislost královské moci na stavovské. Tyto bochníčky si královna po skončení korunovace opět sama odnesla do paláce.¹⁶⁹ Protože nebyl stolec pražského arcibiskupa stejně jako v době korunovace Albrechta Habsburského (byl korunován olomouckým biskupem Pavlem z Miličína) obsazený¹⁷⁰, provedl korunovaci olomoucký biskup Stanislav Thurzo s asistencí dvou uherských biskupů¹⁷¹.

Po korunovaci následoval pasování na rytíře. Důležité je zmínit, že mezi nově pasovanými rytíři byli také zástupci hlavního města, jmenovitě Jan Pašek z Vratu a Jan Hlavsa z Liboslavi. Poté se korunovační průvod odebral zpět na Pražský hrad do síně zemského sněmu, kam přišel Vladislavským sálem. Král odložil korunu a žezlo na stůl, jeho příkladu následovala i královna, která také odložila insignie. Markrabě braniborský zase předal meč jednomu z truksasů. Slavnostní ceremoniál narušila jen nepřítomnost uražených českých pánů, kteří se objevili až po skončení banketu.¹⁷²

Při oslavě korunovace zažila Praha mnoho radovánek s ní spojených, turnaje, tance, divadla, atd. Takovýmto zábavám velice holdoval braniborský markrabě Jiří. Je často uváděno, že Ludvíkovy vladařské povinnosti moc neříkali a že vládnutí přenechával svým rádcům. Musíme ale vzít v úvahu, že mladý král sám několikrát naléhal, aby mu byla předána reálná moc. Od mala

¹⁶⁹ ŠMAHEL, František, *Dny slávy, dny smutku: korunovace a pohřby českých Jagellonců*, in: *Dějiny a současnost*, č. 4, 2012, s. 29.

¹⁷⁰ Úřad pražského arcibiskupa obnovil až Ferdinand I. v roce 1561, kdy se pražským arcibiskupem stal Antonín Brus z Mohelnice.

¹⁷¹ Biskup vácovský a biskup rábský.

¹⁷² ŠMAHEL, František, *Dny slávy, dny smutku: korunovace a pohřby českých Jagellonců*, in: *Dějiny a současnost*, č. 4, 2012, s. 30.

neměl moc šanci projevit své názory, až příliš často se nechával ovlivnit lidmi ze svého okolí. Tudíž je nesprávné uvažovat v tom smyslu, že se raději věnoval zábavám, než vládnul. Vzor otce Vladislava, který se nechal ovlivňovat všemi, chtěl se vyhnout sporu, tak raději ustoupil, malému synovi taky nevyznačil správnou cestu. Mnohdy králi Vladislavovi ovšem nic jiného nezbyvalo, když na to neměl dostatek financí.

4.3 Sněmovní jednání v Praze

Současně se zasedáním zemského sněmu probíhalo i zasedání zemského soudu. V červnových dnech měl tak mladý král poprvé možnost zúčastnit se zasedání soudu. Při této příležitosti vystoupil nejvyšší purkrabí Zdeněk Lev z Rožmitálu se svým projevem, ve kterém kritizoval cizí panovníkovy rádce. Tento projev na Ludvíka ani zdaleka nezapůsobil, což ani nemělo být jeho cílem. Přece jen zemská vláda a konkrétně Zdeněk Lev z Rožmitálu měla natolik velké sebevědomí způsobené několika desetiletími trvalé nepřítomnosti krále v Čechách, že měla pocit, že mladým králem může manipulovat, což ostatně i ve většinu případech dělala.¹⁷³

Pro pochopení celé situace je potřeba nastínit historii obecné berně a za jakým účelem jí král mohl požadovat. Až do vymření Přemyslovců po meči nemáme žádné důkazy o tom, že by král při vybírání berně byl jakkoliv vázán na souhlas reprezentantů země. Do té doby byla berně prostě vymáhána jen z moci a vůle českého krále. Z toho plyne, že král vybíral daň, kdykoliv chtěl.¹⁷⁴

Nejdůležitější změnu provedl Jan Lucemburský v tzv. inauguračních diplomech, vydaných zvlášť pro Čechy zvlášť pro Moravu v roce 1311.¹⁷⁵ Kromě jiného se král zavazoval vybírat obecnou berni pouze při korunovaci a při svatbě královských dcer, v jiných případech k vypsání daně potřeboval souhlas reprezentantů země, respektive zemského sněmu. Král tímto svým privilegiem tak rušil dosavadní praxi vymáhání berně jen podle své vůle.¹⁷⁶ Janovy reversy z let 1331 a 1339 také ustanovovaly právo obyvatel Českého království na odpor proti králi i jeho nástupcům v případě vymáhání berně

¹⁷³ J. ČECHURA, *České země v letech 1437 – 1526 II.*, s. 179 – 181.

¹⁷⁴ KROFTA, Kamil, *Začátky české berně*, Praha 1931, s. 15.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 16 – 17.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 18.

mimo výše uvedené případy. Navíc král reversem sliboval, že mimo uvedené případy nebude berní od stavů požadovat. Pokud by se pokusil přísahu porušit, byl by vyobcován z církve.¹⁷⁷

Reprezentanti země nejenom schvalovali berně, ale také rozhodovali v jaké podobě a rozsahu bude vybírána. Berně byla tedy povolována za určitým účelem.¹⁷⁸ V období husitských válek nebyla obecná berně povolována příliš často, na druhou stranu za vlády Vladislava II. byla velice frekventovaná.¹⁷⁹

Jakmile dorazila do Čech informace, že momentálním cílem Turků jsou Benátky a ostrov Rhodos¹⁸⁰, pozměnil král své plány jen krátkodobého pobytu v Čechách. Z tohoto důvodu také odpadla otázka akutního jednání o pomoc proti Turkům. Tento problém nahradilo jednání o berní na zaplacení dluhů a z nich vybavení královských hradů. Od pánů a rytířů již byla berně potvrzená, králi však chyběl poslední souhlas, a to souhlas stavu městského.¹⁸¹

Rok 1522 byl rokem, kdy probíhalo několik důležitých sněmů. Celkově hlavní projednávanou záležitostí měla být především otázka královských dluhů, které měly být vyřešeny novou berní. Kvůli tomu však vznikaly další problémy a rozepře. Panský a rytířský stav spolu se stranou nejvyššího purkrabího neměl k povolení nové berně jakékoliv výhrady, na druhou stranu městský stav spolu se stranou Vojtěcha z Pernštejna nechtěl o nové berní jednat, dokud nebude na sněmu veřejně předložen soupis, kam šly a na co byly použity všechny berně předchozí. S tím ale zase nesouhlasil Zdeněk Lev z Rožmitálu.

Do této doby, tedy léta roku 1522 také spadá možná cesta Ludvíka do jižních Čech. Cílem cesty pravděpodobně nebyla návštěva královským měst,

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 25.

¹⁷⁸ PELANT, Jan, *České zemské sněmy v letech 1471 – 1500*, in: Sborník archivních prací, roč. 31, č. 2 Praha 1981, s. 361.

¹⁷⁹ KLIER, Čeněk, *Stručný nástin bernictví království Českého v dobách před válkami husitskými*, Praha 1902, s. 2 – 14.

¹⁸⁰ REZEK, Antonín, *Dopisy rodu Hradeckého a Rosenberského*, in: Archiv český XII., Praha 1893, č. 1407, s. 60.; Zpráva od neznámého odesílatele Petrovi IV. z Rožmberka, která ho informuje o porážce Turků na ostrově Rhodos.

¹⁸¹ V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy X.*, s. 506.

ale schůzka s arciknížetem Ferdinandem Habsburským.¹⁸² 29. srpna vyjel s největší pravděpodobností Ludvík s manželkou Marií a doprovodem z Prahy. V tomto období se totiž sešel v Norimberku druhý říšský sněm, kde se měla projednávat otázka pomoci proti Turkům, což se Ludvíka dotýkalo, tudíž je možné říci, že se schůzka plánovala za tímto účelem. Setkání však bylo z blíže neznámých důvodů zrušeno, proto se výprava v září opět vrátila do Prahy.¹⁸³

Když se turecká hrozba oddálila a král se rozhodl v Čechách zůstat déle, nejvíce mu záleželo na tom, aby městský stav také schválil berní, protože na ní byl odkázán s útratami při hrazení výdajů svého dvora. Někdy na začátku října roku 1522 začal Ludvík s městy jednat, ovšem bez výsledku. Aby městský stav ospravedlnil svoje odmítavé stanovisko nepovolení k vypsání berní, zaslal Ludvíkovi pamětní spis, ve kterém si stěžoval na útisk a křivdy od vyššího stavu. Nejenom, že zemský soud se snažil zmenšit městská práva, ale šlechticové se vměšovali městům do jejich živností a bránili svým poddaným uspokojovat své potřeby v královských městech. Nejvíce jim vadilo vědomí, že šlechta podporuje svá poddanská města, tudíž jsou královská města omezována ve svých živnostech a právech, tím pádem se lépe mají poddaní se svou vrchností, než oni, královská města. Městský stav by se nebránil vypsání berně jen v tom případě, pokud by král chtěl napravit problémy uvedené v jejich stížnosti. V jiném případě nemohou pomoci království z problémů, které nezavinili.¹⁸⁴

Tato odpověď měla za následek další série vyjednávání mezi mladým králem a městy, která pravděpodobně musela skončit nějakou dohodou. Jako svou odpověď na list zasláný městy vypravil Ludvík do všech královských měst své posly, aby doručili královský slib, že odstraní jejich těžkosti, pokud svolí k berní. Mezitím královský dvůr vyčerpал sumu stanovenou na jeho provoz v době pobytu v Praze. Proto také krále žádal města o zaslání 3000 kop grošů českých na provoz dvora v Praze, které si pak města mají srazit z berní. Podobně král požadoval finanční pomoc i po některých českých pánech,

¹⁸² REZEK, Antonín, *Dopisy rodu Hradeckého a Rosenberského*, in: Archiv český XII., Praha 1893, č. 1408, s. 61.; O připravovaném sjezdu Ludvíka s arcivévodou Ferdinandem také informuje dopis Petra z Rožmberka adresovaný Jindřichovi z Rožmberka.

¹⁸³ TECL, Rudolf, *Ludvík Jagellonský a jižní Čechy*, In: Jihočeský sborník historický, č. 72, jihočeské muzeum v Českých Budějovicích 2003, s. 135 - 136.

¹⁸⁴ K. V. ZAP, *Česko-moravská kronika II*, s. 983.

zejména po Petrovi z Rožmberka, kterého v dopise zaslaném 17. října žádal o zapůjčení 2000 kop.¹⁸⁵

29. října 1522 Ludvík svou listinou českým stavům potvrdil listiny dřívějších králů, zvláště krále Vladislava II. z 12. listopadu 1499 a 11. ledna 1510. První týkající se slibu, že král nic nezastaví od českého království, ve druhé bylo ustanoveno, že od České koruny se nesmí nic odtrhnout.¹⁸⁶

3. listopadu rozeslal král svolávací listy do všech krajů, ve kterých připomínal stavům, že to oni požadovali jeho příjezd do země z důvodu urovnání sporů.¹⁸⁷ Proto byl hlavní cíl sněmu svolaného o sv. Kateřině, tedy 25. listopadu, obnovení pořádku v zemi. Na tomto sněmu také byly konečně vyřešeny všechny otázky ohledně berně, když města dala k jejich vybírání svolení.¹⁸⁸ Králi tak byla schválena jeho žádost o pomoc, dokonce v takové výši, kterou historie dosud nezažila. Jednalo se v průměru po jednom groši z jedné kopy jmění.¹⁸⁹ Stále ale přetrvávaly některé předchozí spory. Zejména trvání královských měst na zveřejnění záznamů o berních z předchozích let. Proti tomu, jak už také bylo řečeno, byl nejvyšší purkrabí. V tomto sporu se Ludvíkovi cizí rádci připojili ke straně městského stavu. Tím byl však vytvořen další problém, kdy se tedy jednalo o spor mezi úředníky Českého království na jedné straně a uherskými rádci spolu s městy na straně druhé.¹⁹⁰

Tak se přihodilo, že bylo vysláno poselství k polskému králi Zikmundovi. Nutno však zmínit, že poselství přišlo ze dvou stran, jak od českých pánů v čele se Zdeňkem Lvem z Rožmitálu, tak od rádců krále Ludvíka v čele s proboštem Jakubem Pisem. V zachované instrukci biskupa Salkana se dočteme, jak čeští páni nechtěli, aby měl Ludvík u sebe cizí rádce a vůbec, aby se s nimi radil o českých záležitostech.¹⁹¹

¹⁸⁵ REZEK, Antonín, *Dopisy rodu Hradeckého a Rosenberského*, in: Archiv český XII., Praha 1893, č. 1412, s. 63.

¹⁸⁶ Národní archiv, *Archiv České koruny (1158-1935)*, sign. 1819.; Král Vladislav ustanovil, že od České koruny nesmí být nic odtrženo.; Národní archiv, *Archiv České koruny (1158-1935)*, sign. 1947.; Král Ludvík potvrzuje Vladislavovy listiny o nerozlučnosti zemí České koruny.

¹⁸⁷ REZEK, Antonín, *Dopisy rodu Hradeckého a Rosenberského*, in: Archiv český XII., Praha 1893, č. 1415, s. 65.; Král osobně píše Petrovi z Rožmberka a vyzývá ho, aby se dostavil 25. listopadu na zemský sněm do Prahy.

¹⁸⁸ V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy X.*, s. 508.

¹⁸⁹ F. PALACKÝ, *Dějiny národu českého V.*, s. 493.

¹⁹⁰ V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy X.*, s. 509.

¹⁹¹ F. PALACKÝ, *Dějiny národu českého V.*, s. 493 – 494.

Polský král si vyslechl obě strany a snažil se je navzájem usmířit. Napomínal svého synovce, aby příliš nespolehal na pomoc křesťanských knížat v pomoci proti Turkům. Největší podporou jsou pro krále vždy jeho vlastní poddaní, tudíž by měl více dbát jejich rad než rad cizích rádců. Dále Zikmund nabádal Ludvíka k uzavření dalšího příměří s Turky, s čímž slíbil pomoci, aby Ludvíkovi zbyl čas na urovnání domácí situace. Své rady poslal i českým pánům, kterým kladl na srdce, aby vše podřizovali potřebám svého krále a vždy mu byli ku prospěchu.¹⁹²

Sněm konaný na den sv. Vincencia (22. ledna) měl za úkol dořešit záležitosti, které na minulém sněmu (o sv. Kateřině) nebyly uzavřeny. Neúspěšnost předešlých sněmů byla dávána za vinu straně Zdeňka Lva z Rožmitálu, z jejichž řad se skládala na sněmu vždy většina z přítomných. Mnozí ale opouštěli Prahu dříve, než byl sněm ukončen kvůli vysokým výdajům, další se třeba na sněm i nedostavili. Z tohoto důvodu bylo na sněmu účastno jen málo osob.¹⁹³ Proto dal král před tímto sněmem svolat sněmy na Moravě, Slezsku a v Lužici, ke kterým vypravil své komisaře, kteří byli z velké většiny členy Rožmitálové strany. Jelikož tak na sněmu nebyla většina ze členů strany nejvyššího purkrabí, jmenovitě tedy ani on sám, dosáhla královská strana příznivých výsledků.

Bylo stanoveno, aby se králi ihned navrátili zámky: Poděbrady, Kolín, Křivoklát, Tachov a Nečtiny, dále všechny důchody z hor, měst, klášterů a židů. Dále pak navrácení zastaveného majetku bez úhrady dluhů, jmenovitě se to týkalo Rabštejna, Kynžvartu, Točnicku, Žebráku, Příbrami, Zdechovic, Hradištku, navíc třech vsí, které byly odtrženy od Křivokláta – Kněževsi, Lišan a Nesuchyně. Pražský hrad byl do této doby zapsaný na jméno Zdeňka Lva z Rožmitálu, tento zápis byl rozhodnutím sněmu zrušen a zámecký hejtman tak musel složit přísahu samotnému králi a ne nejvyššímu purkrabímu, kterému byl doteď zavázaný.

Dále bylo nařízeno, aby se všichni, kteří měli zápisy na jakékoliv královské statky, města, zámky, aj., dostavili do 22. února k registraci těchto zápisů,

¹⁹² Tamtéž, s. 495.

¹⁹³ V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy X.*, s. 510.

jinak by dokumenty pozbyly platnost.¹⁹⁴ Jakékoliv majestáty, které vyznívaly v neprosběch krále či země měly být zrušeny.

Teprve tehdy se nejvyšší purkrabí spolu se všemi, kdo byli vysláni do vedlejších korunních zemí, dostavil na sněm. Mezi další projednání na sněmu patřila slíbená změna soudního práva a řádu. K tomuto účelu bylo z počátku jen z panského stavu zvoleno pár osob, kteří měli následnou změnu projednat. Od 3. února se na žádost krále začala projednávat i pomoc proti Turkům. Panský stav projevil ochotu svolit pomoc, ale proti tomu se zdvihl odpor rytířů, kteří nejprve požadovali projednat změnu soudního práva a řádu. Požadovali takovýto postup proto, že obávali, pokud by byla nejprve svolena berně na pomoc proti Turkům, na jednání ohledně soudu by se už nedostalo.

Král měl v úmyslu, ale i jak mu bylo různými osobami porazeno, zbavit všechny tehdejší úředníky jejich úřadu, bez ohledu ke které straně náleželi. Za tímto účelem dal král k sobě pár vybraných osob zavolat, aby jim oznámil svůj úmysl.¹⁹⁵ Ihned po znovunavrácení Ludvíka ke sněmu, vzdal se nejvyšší purkrabí Zdeněk Lev z Rožmitálu ve jménu všech nejvyšších úředníků svého úřadu. Je pravděpodobné, že nejvyšší purkrabí nepočítal s možností, že mu bude jeho funkce odňata a už nevrácena.

Dále byli propuštěni ze svých úřadů všichni zemští soudci a úředníci do jednoho, s nařízením, že do doby nového zvolení do úřadů budou všechny desky a registra zavřeny a zapečetěny. Král tímto krokem tak držel všechnu moc, která dříve náležela úřadům. Stavby byly králem vyzváni, aby mu pomohly s obhajováním práva. Po vyjádření Vojtěcha z Pernštejna se králi podrobili postupně všichni páni a rytíři, po malé odmlce i města.¹⁹⁶

Jak již bylo řečeno, po tomto jednání se zapečetila místnost, kde byly uzavřeny desky zemské s použitím jak pečeti králi, tak panského i rytířského stavu. To samé bylo provedeno s registry purkrabského úřadu, komorního soudu i deskami dvorskými. 7. února byl tento sněm uzavřen prozatímním

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 511.

¹⁹⁵ V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy X.*, s. 512 - 514.

¹⁹⁶ DVORSKÝ, František, *Psaní pana Viléma z Pernštejna*, in: *Archiv český*, díl I, č. 3, Praha 1840, s. 72 - 73.; Vojtěch z Pernštejna udržoval s králem korespondenci ještě před jeho příjezdem do Čech, zavazoval se svou věrností a nabádal krále, aby dbal rad svého strýce Zikmunda I.

zápisem, který měl být vložen do desek ihned po jejich znovuotevření.¹⁹⁷ V tomto zápise bylo dokončeno to, co již dříve bylo načato, králi má být dovoleno požívat moci a svobody jako jeho předchůdcům, což bylo namířeno proti majestátům omezující tuto svobodu.

Dne 3. března 1523 byli opět dosazeni noví zemští úředníci a soudci.¹⁹⁸ Ze svých úřadů byli propuštěni: nejvyšší hofmistr Vojtěch z Pernštejna, nejvyšší purkrabí Zdeněk Lev z Rožmitálu, nejvyšší kancléř Jindřich Švihovský, nejvyšší komorník Jaroslav z Šelenberka, nejvyšší sudí Hynek Bořita z Martinic a na Smečně, nejvyšší písař Radslav Beřkovský z Šebířova, nejvyšší dvorský sudí Václav Košátecký z Kolovrat, královský podkomoří Opl z Fictum¹⁹⁹, hofrychtěř Jan Pašek z Vratu. Václav Košátecký byl jako jediný ze všech výše uvedených obnoven ve svém úřadě dvorského sudího. Do úřadu nejvyššího hofmistra byl prozatímně jmenován Karel Minsterberský, král počítal s tím, že přesvědčí Vojtěcha z Pernštejna, aby se znovu svého bývalého úřadu ujal. Nejvyšším purkrabím byl jmenován Jan z Vartenberka²⁰⁰, nejvyšším kancléřem zase Adam z Hradce, za jehož jmenování se osobně přimluvila královna. Úřadu nejvyššího komorníka se ujal pan Konrád Krajíř z Krajku na Mladé Boleslavi, nejvyššího sudího pan Zdislav Berka z Dubé a na Lipém. Nejvyšším písařem se stal Jan Litobořský z Chlumu, podkomořím byl jmenován Jakub z Vřesovic na Valči, hofrychtěřem královských měst se stal opět Jan Hlavsa z Liboslavi, který úřad zastával před Janem Paškem z Vratu.

Stejná změna proběhla i v nižších úřadech, ale také v zemském soudě, který Ludvík obsadil podle svého mínění. Opomněl tak Petra z Rožmberka i přes jeho právo být první mezi pány. Dále král vymezil nově zvolenému nejvyššímu purkrabímu Janovi z Vartenberka jeho moc podle starých zvyků, z toho důvodu, že předešlá osoba v tomto úřadě (Zdeněk Lev z Rožmitálu) si osobovala práva, která tomuto úřadu nepříslušela.

¹⁹⁷ V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy X.*, s. 515.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 516.

¹⁹⁹ Fictumové byl šlechtický rod původem z Duryňska.

²⁰⁰ REZEK, Antonín, *Dopisy rodu Hradeckého a Rosenberského*, in: *Archiv český VIII.*, Praha 1888, č. 269, s. 208.; Zdeněk Lev z Rožmitálu píše svému synovi Adamovi o změně v úřadě nejvyššího českého purkrabího, jímž se stal Jan z Vartenberka.

Ihned po obnovení úřadů byl zahájen zemský soud, současně se pokračovalo ve sněmování.²⁰¹ Jednalo se o věcech týkajících se napravování práv, pomoci proti Turkům a zaopatření země po Ludvíkově opětovném odjezdu do Budína. Za účelem napravení práv byla zvolena komise čítající čtyřicet dva osob, z každého stavu po čtrnácti, která měla projít všechny stávající zákony a dohodnout potřebné změny. Tyto osoby patřily k nejpřednějším z každého stavu, z městského stavu nutno jmenovat ty nejdůležitější, a to Jana Paška z Vratu a Jana Hlavsou z Liboslavi, aj. Této komisi bylo nakázáno sjet se na Pražský hrad, kde se měly dojednat domluvené záležitosti.

Tento sněm svolil k pomoci proti Turkům berni, z jejíhož výtěžku měli být najímání žoldněři, další peníze měly pokrýt královské dluhy. Daně měly být vybírány po krajích a to nejdéle do Velikonoc. V případě přímého napadení Uher a vtrhnutí sultána do země slibovaly stavy svou pomoc po boku všech zemí České koruny.

Po dobu své nepřítomnosti ustanovil král místodržícím knížete Karla Minsterberského, kterého stavové bez námitek přijaly.²⁰² Karel jakožto prozatímní správce úřadu hofmistra měl také předsedat komornímu soudu, současně mu byla dána moc k dosazování krajských hejtmanů. Dále Ludvík na žádost vyšehradské kapituly dne 8. března 1523 jí potvrdil všechny listy, výsady a svobody, udělené jí jeho předchůdci, navíc bere vyšehradský kostel se všemi jeho poddanými a statky pod zvláštní ochranu.²⁰³

I když se spojení Starého a Nového města pražského stalo bez svolení krále, dosadil Ludvík na žádost Pražanů nové konšely spojeného města podle řádu, které si Pražané zavedli sami při spojení měst. Za tímto účelem se král 14. března odebral na staroměstskou radnici, kde osobně konšely zvolil. Z původních osmnácti konšelů bylo zvoleno devět nových. Do svého úřadu se již nevrátil ani Jan Pašek z Vratu, který byl nahrazen Janem Hlavsou z Liboslavi jakožto prvním purkmistrem. Tímto jmenováním tak král nepřímo a zpětně schválil spojení obou pražských měst.²⁰⁴

²⁰¹ V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy X.*, s. 517.

²⁰² Tamtéž, s. 518.

²⁰³ Národní archiv, *Archiv kolegiální kapituly vyšehradské (1130-1523)*, sign. 400.

²⁰⁴ V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy X.*, s. 519.

Poslové, vyslaní z Budína opětovně naléhali na krále, aby se vrátil zpět do Uher. Králův odjezd byl několikrát z různých organizačních důvodů odložen, konečné datum odjezdu tak bylo stanoveno na 16. března, den po jmenování konšelů pražských. Po odjezdu z Prahy se král ještě pár dní zdržel v Kutné Hoře²⁰⁵, kde učinil změny v úřadu mincmistra, když byl Jindřich Tunkl, zeť Zdeňka Lva z Rožmitálu nahrazen Karlem Minsterberským, jakožto prozatímním správcem úřadu. Z Kutné Hory jel král přes Chrudim a Litomyšl až na Moravu, kde se pár dní zdržel. Při této příležitosti také potvrdil stavovské svobody, dále jednal v otázce budoucího sjezdu mezi ním a jeho strýcem Zikmundem I., ke kterému nakonec nedošlo. Do Budína král dojel teprve až 3. května.²⁰⁶ Na cestě ho zdržel mor, který se objevil v Uhrách.²⁰⁷

²⁰⁵ REZEK, Antonín (ed.), *Paměti Mikuláše Dačického z Heslova*, svazek I., Praha 1878, s. 124

²⁰⁶ Archiv hlavního města SR Bratislavy, *Magistrát mesta Bratislavy, zbierka listín a listov*, sign. 4828.; Jako obranu proti moru přikázal král Ludvík vyhostit v září 1523 z Prešpurku (Bratislavy) všechny židy a křesťany, kteří přišli z oblastí napadených morem.

²⁰⁷ V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy X.*, s. 520.

5. Království opět bez krále

5.1 Náboženská situace

Kutnohorský náboženský mír z roku 1485 na jednu stranu uklidnil náboženské poměry v zemi, ale na stranu druhou problémy mezi katolickou a kališnickou církví neodstranil. Společným nepřítelem obou církví se stala především uzavřená Jednota bratrská a další sekty. Správu katolické církve vykonávali představitelé metropolitní kapituly u sv. Víta, která byla označována za tzv. horní konzistoř a trpěla nejen materiálním nedostatkem, ale také nedostatkem osob.²⁰⁸

V kališnické církevní správě i po kutnohorském míru nadále existovala dvě křídla, umírněné a radikální. Správcem kališnické církve na celém českém území byla dolní konzistoř, zastupovaná administrátorem Václavem Korandou mladším, která byla spjata s utrakvistickou univerzitou a pražskými kališnickými měšťany. Proto také když se šlechta snažila oslabit města, zároveň se tím také snažila oslabit utrakvisty. Z tohoto důvodu také od 70. let 15. stol. vzrostl ve městech počet radikálních kališníků. Od 90. let 15. stol. se dolní konzistoř zabývala především otázkou případného uznání kompaktát ze strany papeže. Tento názoru zastával jak král, tak i umírnění kališníci, proti tomu se ovšem postavili radikální kališníci, kteří trvali na uznání svých požadavků, zahrnující přijímání dětí pod obojí a užívání českého jazyka při mši.²⁰⁹

Kališníci tvořili většinu obyvatelstva Čech a Moravy. Mezi její členy se počítala zejména česká města a nižší šlechta. Na druhou stranu moravská královská města zůstala věrná římské církvi, kališnictví našlo svojí oporu jen v několika poddanských moravských městech. Slovo kališníci bylo často, obdobně jako slovo husité považováno za nadávku, z tohoto důvodu si také sami kališníci říkali Češi nebo česká jednota, což mělo být v protikladu Římanům jakožto členům římské církve. Uvnitř této církve se často setkávaly protichůdné názory. Můžeme tak mluvit o dvou křídlech utrakvismu, o radikálních a konzervativních kališnicích. Ideovou základnou bylo dílo Mistra Jana Husa, Jakoubka ze Stříbra a Rokycany. Vnější význam všech

²⁰⁸ P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české VI.*, s. 545 – 549.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 550 – 551.

kališníků byl kalich a přijímání pod obojí. Protivníci radikálních kališníků byli nejenom katolíci, ale také konzervativní kališníci. Radikální kališničtí kazatelé byli dokonce roku 1524 kvůli spolupráci s německou reformací vyhnáni z Prahy.²¹⁰

Na přelomu století se dostává stále více pozornosti jednotě bratrské, která se nově otevřela světu. Katolická církev na ní ovšem nazírala jako na kacírskou sektu, pohled kališníků na jednotu byl mírnější, odsuzovali ji, ale nepřáli si její likvidaci jako katolická církev. Jelikož počet přívrženců jednoty bratrské velmi stoupl, reagovala na to katolická církev další vlnou perzekuce, k níž dali podnět jak královi rádci, tak nejvyšší kancléř Albrecht Libštejnský z Kolovrat se skupinou šlechticů, kterým záleželo na uznání kompaktát papežem a obsazení pražského arcibiskupství. Roku 1503 nařídil král městům, aby vyhledávala a trestala kacíře.

Svatojakubský mandát v červenci 1508 dokonce zakázal činnost jednotě bratrské a jejím členům nařídil vstup buď do katolické, nebo kališnické církve. V praxi se ovšem mandát moc nedodržoval. Někteří šlechtici, např. Vilém z Pernštejna, dokonce drželi nad svými bratrskými poddanými ochrannou ruku. Jednota bratrská se tedy jen na čas stáhla do ústraní. Od konce 15. století se stal vůdcem jednoty bakalář Lukáš Pražský, který se distancoval od představ Petra Chelčického, a zároveň pod jeho vlivem jednota akceptovala Starý zákon. V roce 1517 obnovil Lukáš Pražský veřejnou činnost bratrských sborů.²¹¹

Humanista Jan Šlechta ze Všehrd v roce 1519 zaslal list nejslavnějšímu humanistovi Erasmu Rotterdamskému, v němž ho informoval o komplikované náboženské situaci v Čechách. Popisuje nejen jednotlivé vrstvy obyvatelstva a jeho víru, ale zejména je dokonalým ukazatelem toho, jak byl náboženský život v Čechách spletitý a různorodý. Zpráva sdělovala, že v Čechách žilo židovské obyvatelstvo a drobné křesťanské sekty, jako např. mikulášenci, kteří se pokoušeli najít samostatné cesty k Bohu pomocí Ducha svatého, a epikurejci, kteří popírají nesmrtnost lidské duše. Početnější byli ale katolíci, ke kterým se většinou počítali páni, někteří drobní šlechtici a měšťané. Na

²¹⁰ MACEK, Josef, *Víra a zbožnost jagellonského věku*, Praha 2001, s. 41 – 43.

²¹¹ P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české VI.*, s. 553 – 558.

druhou stranu většina měšťanů a velký počet příslušníků nižší šlechty se hlásili ke kališnictví.²¹²

Vedle mikulášenců a dalších drobných sekt působili v Čechách i tzv. proroci – hloubalové, kteří prohlašovali, že nevěří v Ježíše Krista, podle nich byl Ježíš pouhý člověk a ne syn Boží. Odtud se také bere otázka, kde má toto nevěrectví svůj původ. Podle odpůrců české reformace mělo své kořeny v husitství. Když husité přijali kalich a odklonili se od Říma, dali tím prostor pro vzrůst kacířství, když křesťanství začalo upadat. Začaly se objevovat myšlenky, že lidské životy nejsou řízeny Bohem, ale osudem. Z tohoto důvodu také lidé docházeli občas k tomu názoru, že je zbytečné uctívat Boha, protože ať už by se dopustili jakéhokoliv činu ve svém smrtelném životě, Bůh by je stejně nikdy neušetřil.²¹³

Jagellonská doba byla stále obdobím, kdy na krále bylo pohlíženo optikou země, které vládl. Již od dob husitství byly české země pokládány za kacířské, proto také na počátku 16. století slovo Čech znamenalo automaticky pro katolické obyvatelé Evropy zároveň slovo kacíř. Důkazem tohoto tvrzení byl inkvizitor Jindřich Institoris, který byl pověřen vyhledáváním kacířství. Vydal svůj spis, ve kterém pojednával o kacířích, kteří se uchylovali do Čech z celého světa, dle něj bylo české království jen bašta kacířství. Slovo kacíř bylo však značně problematické. Členové katolické církve tak zvali každého, kdo měl jinou víru, preláti zase každého, kdo nechtěl uposlechnout jejich příkazů. Češi byli tak v názorech některých členů římské církve označováni za kacíře bez rozlišení.²¹⁴

Rostla také frekvence používání slova pikart, zejména v důsledku perzekuce členů jednoty bratrské. Postupně slovo pikart nahradilo slovo kacíř. Platily tedy ta samá pravidla v používání slova pikart, jako tomu bylo u kacíře, tedy katolíci tak označovali například i kališníky a naopak kališníci mezi pikarty zahrnovali jak katolíky, tak i Němce. Postupem času se dalo toto slovo použít prakticky na kohokoliv, ať se jednalo o luterána, kališníka, člena jednoty

²¹² J. MACEK, *Víra a zbožnost jagellonského věku*, s. 13.

²¹³ Tamtéž, s. 20 – 21.

²¹⁴ Tamtéž, s. 34 – 36.

bratrské, atd. Toto slovo bylo v roce 1524 v Praze zakázáno, aby se uklidnila rozbouřená situace.²¹⁵

Když se zamýšlíme nad otázkou uznání kompaktát, je nutné vzít v úvahu, že povolení kompaktát se událo v Jihlavě a byl to koncil, kdo je husitům povolil. Tudíž je logické, když byly zatlačeny ideje konciliarismu a zákaz odvolání ke koncilu, vyhlídky na uznání kompaktát Římem se zhoršily. Již papež Pius II. popřel právo koncilu a zrušil kompaktáta.

Avšak s rostoucím vlivem papeže jako svrchované hlavy církve, se v Římě projevovaly snahy definitivně vyřešit spor s husity. Ten samý názor zastávali také katoličtí preláti z Čech, kteří toužili po uklidnění situace, návrat Čech pod vládu římského stolce a obnovení úřadu pražského arcibiskupa.²¹⁶

V roce 1515 vznesla pražská kapitula požadavek znovu obsazení stolce pražského arcibiskupa, jako záminka posloužilo odstranění valdenských a pikartů. Král Vladislav byl těmto jednáním velice nakloněn a pověřil Karla Minsterberského spolu s administrátorem Janem Žákem a pražskou kapitulou, aby jednali s kališníky o případném narovnání.

Po smrti krále Vladislava se kapitula obrátila v této záležitosti na císaře Maxmiliána, který byl ochoten jednat s papežem. Jednání ale stály na mrtvém bodě, do popředí se dostával především spor šlechty s městy.²¹⁷ Pozornost Říma upoutaly Čechy opět až v souvislosti s německou reformací. Kliment VII. vyslal na říšský sněm do Norimberku legáta kardinála Vavřince Compeggio. Z Norimberku byl také vyslán do Uher nuncius Jan Pulleon de Burgio, který na přání papeže vyzval krále Ludvíka k hubení kacírů a podpoře katolíků. Kardinál Compeggio byl pověřen k pokračování jednání s Čechy, byl přesvědčen, že návrat husitů pod římskou církev by mohl posloužit k pacifikaci luteránů.

Radikálové se ovšem na jednání roku 1524 odmítli podříditi Římu jen na základě kompaktát. Na pražském sněmu 9. února 1525 došlo k dohodě mezi kališníky a katolíky, kteří vyzvali krále, aby zařídil u papeže přijetí Čechů zpět

²¹⁵ Tamtéž, s. 37 – 39.

²¹⁶ J. MACEK, *Víra a zbožnost jagellonského věku*, s. 238 – 240.

²¹⁷ Tamtéž, s. 250 – 252.

pod Řím a zároveň obnovil úřad pražského arcibiskupa. Dohody byly ale uzavřeny pod nátlakem. Jan Pašek z Vratu zmanipuloval jednání a nejvyšší purkrabí Zdeněk Lev z Rožmitálu se neopřel o plný konsensus stavovské obce, jednání tudíž bylo neplatné. Do Budína tak bylo vysláno poselstvo, které nemělo oprávnění jednat s papežským legátem jménem celé země. Tak jednání opět ztroskotala. Papežská kurie obrátila svůj zrak na rostoucí turecké nebezpečí a boj krále Ludvíka proti Turkům, než aby se zajímala o smír s Čechy.²¹⁸ Snaha krále Ludvíka o navrácení českých zemích zpět pod svrchovanost Říma, přišla kvůli rozporům české stavovské obce vniveč. Uznání kompaktát papežem se podařilo až v roce 1564 na žádost krále Ferdinanda I., který také v roce 1561 znovu obsadil pražský arcibiskupský stolec, na nějž usedl Antonín Brus z Mohelnice. Ovšem již o pět let později byla kompaktáta zrušena a v roce 1575 rozpracována do tzv. České konfese.

5.2 Odezva vystoupení Martina Luthera v Čechách

V období mnou sledovaném je z hlediska náboženství nejdůležitější vystoupení Martina Luthera a odezva tohoto aktu v Čechách. V době, kdy Martin Luther uveřejnil 31. října 1517 svých 95 tezí ve Wittenbergu, které byly proti kupčení římské církve s odpustky, se Luther díval na Čechy jako na kacíře, které je potřeba napravit nebo odstranit. Ale již v roce 1519 při své disputaci s ingolstadtským teologem Johannem Eckem prohlásil, že Češi jsou označováni za kacíře neprávem, mezi Husovými články jsou podle něj i ty zcela křesťanské. Toto sdělení mělo odezvu i u pražského varhanáře Jakuba, který odjel navštívit Luthera a slíbil mu poslat Husovy spisy.

V létě 1520 dospěl Luther k návrhu, aby české požadavky řešila císařem a říšskými knížaty jmenovaná komise, aby si Češi mohli zvolit pražského arcibiskupa a mohli svobodně přijímat pod obojí. Přesto ale v témže roce spálil papežskou bulu, která ho označovala za pokračovatele českých wyclifistů. V roce 1521 jej církev uvrhla do klatby a musel se uchýlit na hrad Wartburg pod ochranu saského kurfiřta Fridricha III. Moudrého.²¹⁹

I přes názorové rozdíly nadchlo Lutherovo jednání jak české kališníky, tak příslušníky Jednoty bratské. Luteránství nejvíce pronikalo do Čech v severním

²¹⁸ Tamtéž, s. 253 – 257.

²¹⁹ P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české VI.*, s. 686 – 687.

pohraničí, kde žilo německé etnikum, které mělo kontakty se Saskem a Durynskem. Jako ohlas na luterství vzrostla v pražských městech vlna radikálních kališníků, zásluhu na tom měli i pražští radní, mezi nimiž tento radikální proud převažoval. A tak díky radnímu Zigovi Vaníčkovi se stal farářem chrámu Panny Marie před Týnem Jan Poduška a kazatelem mistr Václav Rožd'álovský. Na výše jmenované se obrátil již jmenovaný varhaník Jakub, aby jim zprostředkoval kontakt s Martinem Lutherem. Z důvodu, že radikální názory zastávali i vlivné osobnosti pražské kališnické univerzity, přední pražští měšťané a šlechtici, nemohla dolní konzistoř, v čele s konzervativcem Matějem Korambem, proti nim zakročit. Proto se také administrátor Koramba vzdal svého místa, které uvolnil Václavovi Šišmánkovi z Litomyšle. Až morová epidemie, která zasáhla i přední radikální kališníky, umožnila dolní konzistoři v roce 1521 zakázat všechny novoty, nařídít respektovat kompakť a zachovávat svátky, svátosti, atd.²²⁰

Ovšem zdaleka ne každý, kdo v Čechách sympatizoval s Lutherem, byl opravdový luterán, ale spíše radikální kališník. Do Čech přicházeli z Německa kazatelé, kteří byli pokládáni za zvěstovatele názorů Luthera, ve skutečnosti ne každý zastával ty samé myšlenky jako wittenberský reformátor. To samé se dá říci i o Tomáši Müntzerovi, který předtím, než přijel do Prahy, kázal v saském Cvikově. V červnu 1521 přicestoval do Prahy a radikálními kališníky byl přijat jakožto vyslanec samotného Martina Luthera. Jeho kázání v Betlémské kapli a v kapli Božího těla v Novém městě pražském vyvolaly záporné reakce, tudíž byl Müntzer na konci roku 1521 nucen Čechy opustit. Jeho přesvědčení o své vyvolenosti, kdy jen on sám může zvěstovat měšťanům boží slovo, nikdo moc nesdílel.²²¹

Přesto měla krátkodobá přítomnost Müntzera v Praze nějaký ohlas. Většina pražských měšťanů sice nesdílela jeho radikální myšlenky, ale radikálním kališníkům byly některé z jeho názorů blízké. Je možné říci, že jeho pražská návštěva vygradovala jak náboženskou situaci, ale také rivalitu mezi Janem Paškem z Vratu a Janem Hlavsou a jejich snahu o vůdčí postavení v Praze. Zatímco Jan Hlavsa z Liboslavi se přikláněl na stranu radikálních kališníků,

²²⁰ Tamtéž, s. 688 – 690.

²²¹ MAUR, Eduard, *Tomáš Müntzer*, Praha 1993, s. 134 – 138.

Jan Pašek z Vratu byl umírnění kališník, v kterém našli oporu měšťané obávající se novot a uznávající kompaktáta jako nezpochybnitelná. Od března 1523 měl převahu Jan Hlavsa, který začal spolupracovat s kališnickým knězem Havlem Caherou a novým městským kancléřem Burianem Sobkem z Kornic, kteří se znali osobně s Martinem Lutherem.²²²

Brzy po odjezdu krále Ludvíka z Prahy vznikl spor mezi radikálními a umírněnými kališníky, kteří si stěžovali u krále na své protivníky kvůli kázání bludů a neuctivému vztahu ke svátostem. Král proto ještě za svého pobytu na Moravě nařídil svolání sjezdu stavů a duchovenstva kvůli urovnání sporů. Sjezd se konal na Staroměstské radnici a předsedal mu nejvyšší purkrabí Jan z Vartenberka. 29. dubna 1523 bylo tedy vydáno usnešení, které obě skupiny usmiřovalo, navíc, pokud by jedna strana byla viněna druhou z kacířských názorů, nemá tak činit veřejným kázáním, ale má se obrátit na pražské konšely, kteří mají situaci vyřešit a případně potrestat provinilce.

Toto usnešení vycházelo vstříc radikálním kališníkům z toho důvodu, že v čele pražské rady stál Jan Hlavsa z Liboslavi, také radikální kališník. Na témže sjezdu byl kazatel Betlémské kaple Vavřinec Třeboňský nahrazen ve svém úřadě knězem Martinem Hánkem, který zavedl do kaple nový zkrácený obřad podle německého vzoru. Tímto ale bylo porušeno právo univerzity, jejímž privilegiem bylo obsazovat faráře Betlémské kaple. Mezi dalšího radikálního stoupence můžeme kromě kněze Martina Hánka také počítat augustiniánského mnicha Michala (z řad augustiniánů pocházel také Martin Luther), který přišel z Německa do kláštera sv. Tomáše na Malé Straně, kde začal kázat luteránské myšlenky.²²³

Na popud Jana Hlavsy z Liboslavi byl v červenci roku 1523 zbaven své funkce děkana artistické fakulty konzervativní mistr Jiří Ježíšek, který byl nahrazen mistrem Jiřím Píseckým. Usnešením pražských konšelů byl 23. července pražský administrátor strany pod obojí, mistr Matěj Korambus, spolu s dalšími třemi pražskými faráři vypovězen z Prahy, protože byli příliš konzervativní. Z důvodu, že jim bylo zakázáno zdržovat se minimálně tři míle

²²² P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české VI.*, s. 696 – 697.

²²³ V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy X.*, s. 521 – 523.

od Prahy, rozhodli se vypovězení odejít do Kutné Hory, odkud vznesli ke králi žalobu pro křivdu, která na nich byla spáchaná.

Ve stejnou dobu také zemřel administrátor strany pod obojí Václav Šišmánek, který byl také zároveň rektorem pražského učení. Z tohoto důvodu se 24. srpna uskutečnil sjezd v Karlově koleji, který 26. srpna rozhodl o novém obsazení administrátorů strany pod obojí. Prvním administrátorem byl jmenován Havel Cahera, který původně zastával funkci kněze v Lounech a poté faráře v Litoměřicích, odkud se odebral do Wittenberku, kde se osobně seznámil s Martinem Lutherem. Cahera také obsadil místo po zemřelém Václavi Šišmánkovi jako farář kostela Panny Marie před Týnem. Dalším administrátorem se stal mistr Jan Kulata z Přeštic. V celku se konzistoř skládala z dvanácti členů, v jejichž čele byli čtyři administrátoři. Bylo vyměněno i zbylé obsazení konzistoře, jejímž členem se stal již zmiňovaný kněz Martin Hánek (Martínek Betlémský).²²⁴

Strana Zdeňka Lva z Rožmitálu, které byla u krále Ludvíka v nemilosti, byla stíhána zemským soudem. Kvůli tomu se také obrátila na polského krále Zikmunda I. s žádostí, aby byl ukončen domnělý útisk, kterému se jim dostává, páni také poukazovali na rychlé šíření novot a benevolentní přístup pražských konšelů k této otázce. 8. července 1523 se konal sjezd Rožmitálové strany, na kterém byly sepsány artikule se stížnostmi pro porušení stavovských privilegií a pokusem o zvrácení situace, kterou nastolil král při svém pobytu v Praze. Opět se páni obrátili na polského krále s žádostí o²²⁵

15. října se konal sjezd krále Ludvíka s arciknížetem Ferdinandem ve Vídeňském Novém městě, ke kterému polský král vypravil svého zástupce kancléře Šidlovického. Jednalo se především o tureckém nebezpečí. K tomuto sjezdu bylo také vypraveno české poselstvo, které se skládalo z knížete Karla Minsterberského, nejvyššího kancléře Adama z Hradce, nejvyššího hofmistra Vojtěcha z Pernštejna, ale také konšelů Jan Hlavsy, Mikuláše Šorfa, mistra Václava Danielů a doktora Buriana Sobka z Kornic. Toto poselstvo si stěžovalo u krále na Zdeňka Lva z Rožmitálu, který byl proto opět pohnána před zemský soud kvůli uražení královského majestátu.

²²⁴ Tamtéž, s. 524 – 527.

²²⁵ Tamtéž, s. 529 – 530.

Na sjezdu s králem si české poselstvo vyžádalo povolení k opětovnému sjezdu duchovních i světských stavů, aby mohl být stanoven řád a urovnány rozdíly ve víře. Tento sjezd se sešel 29. ledna 1524 v Karlově koleji. Místo slibovaných královských poslů se sjezdu účastnil jen Karel Minsterberský, který měl pak krále o všem informovat.²²⁶ Shromáždění schválilo dvacet článků sestavených Havlem Caherou, který byl zvolen jediným administrátorem s kompetencemi i na Moravě. Artikuly zdůrazňovaly především čisté slovo Kristova zákona, které nemusí hlásat jen kněz, ale i hlava rodiny, tj. hospodář, který smí sdělovat pravdy evangelia i své manželce, dětem a dokonce i čeledi jemu poddané. Na důležitosti nabyla svátost křtu a přijímání pod obojí, kdežto ostatní svátosti ustupovali do pozadí. Mše, sloužená v češtině, měla být od této chvíle pojímána jako večeře Páně a proto jednoduchá, bez zbytečných obřadů a okázalostí. K nelibosti radikálů nebyl odhlasován požadavek zrušení celibátu.²²⁷

Jak jsem již zmínila, králi jako katolíkovi velmi záleželo na vrácení českých zemí pod svrchovanost Říma. V cestě ovšem stála otázka uznání kompaktát Římem, které bránil mimo jiné také spor mezi konzervativními a radikálními kališníky, zejména tedy vyhrocené požadavky radikálů. Je tedy logické, že králova podpora přešla opět v roce 1524 z radikálního Jana Hlavy na konzervativce Paška z Vratu. Mezi výše jmenovanými znovu vzrostlo napětí 13. března 1524²²⁸, kdy došlo k obnovení městské pražské rady, jejímž primasem se stal opět Pašek z Vratu. Tentokrát do výběru konšelů král nezasahoval, ale rozhodly volby²²⁹, kdy Jan Pašek z Vratu obsadil dvě třetiny míst v tomto osmnáctičlenném orgánu. Svě místo mezi pražskými konšeli tak zaujali kromě Paška následující: Mikuláš Šorf, rezník Zika Vaníčkovic, Daniel Rauš, mistr Václav Danělovic, mistr Brikcí z Licka (Brikcius), kovář Tomáš Zachlubil, konvář Jan Karban, Jan Erazim, Jiří Švik, Brikcius Řeháček, Vít Šípecký, Václav Léva, Jan Pernikář, Jindřich Prefát, Beneš Roh, Martin Helm

²²⁶ Tamtéž, s. 533 – 535.

²²⁷ P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české VI.*, s. 697 – 698.

²²⁸ Velké dějiny zemí koruny české VI. uvádějí, že k výměně pražské městské rady došlo o den později, tedy 14. března 1524, Bartoš Písař zas uvádí den sv. Řehoře, tedy 12.3.

²²⁹ Městskou radu jmenoval obvykle panovník. Nicméně se v 16. století ustálily dva způsoby jmenování městské rady, a to za nepřítomnosti krále, kdy radu jmenoval nějaký vysoký úředník nebo nově od roku 1514 si své zástupce volí obec sama.

a Blažek soukeník z Poříčí.²³⁰ Jan Hlavsa neobsadil ani jedno místo. Z těchto voleb nám tedy může vyplynout, že konzervativní kališníci měli mezi Pražany převahu. Nově zvolený primas dal zřídit pražskou komisi, která měla za úkol sepsat výpověď, která byla formou deseti článků vyhlášena 10. května. Ke článkům, které byly schváleny na posledním sněmu, tak přibyla i nějaká ryze konzervativně kališnická ustanovení, jmenovitě vystavování svátosti v monstranci, procesí, atd. Proti těmto článkům se zvedla vlna protestů radikálů, např. kněze Martínka, který byl na konci května vypovězen z Prahy. Jako další doklad výhry konzervativců můžeme vidět i v královských mandátech z Budína, které zakazovali vše, co by bylo proti pánu Bohu a proti dobrému křesťanskému řádu, zabraňujíc tak radikálním novotám, které chtěli uvést v život luteráni.²³¹

I v Uhrách se ozývaly reakce na vystoupení Martina Luthera. Na královském dvoře v Budíně se nacházelo mnoho Němců, sama královna Marie byla z části Němka (vyrůstala však v Nizozemí). Nebylo proto nic divného, že i královnin kazatel byl Němec. Uherští stavové však vehementně naléhali na jeho odvolání, protože ho podezírali z luteránství. Odtud také mohla pramenit pověst, že také královna byla nakloněna učení Martina Luthera, i přes fakt, že jejím vychovatelem byl pozdější papež Hadrián. Co se týče víry krále Ludvíka, lze vyslovit jen samé teorie. Jagellonský rod byl samozřejmě katolický, spíše se ale naskytá otázka, zda byl Ludvík horlivým katolíkem či nikoliv. Dle Františka Palackého nelze mladého krále za horlivého označit.²³² Nemohu posoudit, zda to byl jen jeho subjektivní názor, nebo jestli se opíral o nějaké trvalejší důkazy. Je možné, že tohle tvrzení pramenilo z dlouho zažitě představy o králi, který se nestará o nic jiného než o pozemské radosti, jako byl turnaj, aj. Takto opravdu nevypadá stereotypní popis horlivého katolíka.

Po roce nepřítomnosti krále v Praze se situace stala znovu neudržitelnou a volala po zásahu. Radiální kališníci nemohli kvůli své nejednotnosti podniknout žádný krok, ke kterému se nakonec odhodlala strana Jana Paška z Vratu, která byla nejen dobře organizovaná, ale navíc zaštitěna

²³⁰ ERBEN, Karel Jaromír (ed.), *Bartošova kronika Pražská od léta 1524 až do konce léta 1530*, Praha 1863, s. 31 – 32.

²³¹ F. PALACKÝ, *Dějiny národu českého V.*, s. 514 – 515.

²³² Tamtéž, s. 516.

ostřihomským arcibiskupem Salkanem. Administrátor Havel Cahera spolu s Paškem z Vratu a Zigou Vaníčkovic (Zikmundem Vaníčkem) vymysleli plán na zorganizování podobného převratu, který se odehrál v roce 1483. Celého úkolu se nakonec ujal zkušený Zikmund Vaníček, který patřil spolu se svým otcem mezi vyhnané z Prahy po Pražské bouři v roce 1483, která byla vygradováním napětí mezi katolíky a kališníky. Pro srovnání s Pražskou bouří v roce 1524 se také hodí uvést její stručný průběh. Radikální kališníci si jako záminku k zásahu vybrali zvěst o plánovaném narušení svatováclavského posvícení katolíky. Povstání začalo úderem zvonů na Týnském chrámu, poté povstalci vtrhli na staroměstskou a posléze i na novoměstskou radnici, kde zabili a vyhodili radní z oken. Po zatčení konšelů probíhalo jejich vyslýchání, kdy se doznali z připravované vraždy kališníků, ale také řada poprav. Celá akce měla za následek oslabení panovnické moci a uzavření Kutnohorského míru v roce 1485, který vyhlásil rovnoprávnost obou církví.

Na druhou stranu počátek Pražské bouře roku 1524 můžeme hledat 8. srpna večer, kdy se zpráva o plánovaném povstání donesla k pražskému purkmistrovi Brikcímu z Licka (byl to luterán).²³³ Podle této zprávy na Malé Straně a na Újezdu se scházeli ozbrojení lidé, bez toho aniž by se vědělo za jakým cílem nebo na čí rozkaz. Ještě ten večer purkmistr svolal všechny konšely. Ti, kdo se dostavili²³⁴, vyslali ihned rychtáře na Malou Stranu, který byl po schůzce s malostranským rychtářem ubezpečen, že se jednalo jen o souboj nějakých řemeslníků, tudíž šlo jen o planý poplach.²³⁵

Druhý den, tedy 9. srpna konala schůze, na které Ziga Vaníček obvinil purkmistra a konšely, kteří se sešli předchozí den večer, ze spiknutí a zrady. Zbrojení na Malé Straně bylo podle něj jen záminkou ke spiknutí, protože Malá Strana nikdy nestála o dobytí Starého a Nového města. Poté nechal Ziga Vaníček zatknout městského kancléře Buriana Sobka z Kornic, odňal purkmistrovi Brikcímu z Licka jeho úřad a donutil ho vydat klíče a městskou pečeť, které poté odevzdal Paškovi z Vratu, který byl jeho švagrem. Do vazby

²³³ REZEK, Antonín, *Paměti o bouři pražské roku 1524*, Praha 1881, s. 20.

²³⁴ Podle Bartoše Písaře se Jan Pašek z Vratu nedostavil na radnici, protože mu to jeho manželka zakázala, ve skutečnosti měl ale dnu a byl upoután na lůžko. Ziga Vaníčkovic se také nedostavil, protože šel již spát.

²³⁵ K. J. ERBEN, *Bartošova kronika Pražská*, s. 58 – 60.

také nechal uvrhnout konšely Daniela Rauše z Veleslavína, Jana Erasima, profesora Václava Daniela a další.²³⁶

Na Staroměstském náměstí panoval ohromný zmatek, protože nikdo vlastně nevěděl, kdo patří na jakou stranu. Možná právě z tohoto důvodu nedošlo k žádnému krveprolití. A jak na celý převrat zareagovala radikální strana? Podle předchozích událostí by se dal očekávat protiúder, ale radikální kališníci byli příliš překvapení a nepřipravení. Proto také nezabránili obsazení Staroměstská i Novoměstská radnice vojskem. Ještě téhož dne se sešli konšelé opět na radnici, kde sepsali listy králi, stavům a dalším lidem, i do ciziny, ve kterých dávali na srozuměnou, co se vlastně v Praze stalo, že se jim podařilo zabránit plánovanému spiknutí ze strany luteránů. Započalo několik dní zatýkání a věznění podezřelých osob, radikální kněží byli vyháněni z města. Jana Hlavsu a další zachránilo to, že zrovna v den bouře nebyli v Praze.²³⁷

A jaká byla reakce na převrat pražských konzervativních kališníků v Budíně? Ohlas na převrat v Budíně byl příznivý, protože měl jeho spolupůvodce ostráhomský arcibiskup na královském dvoře velký vliv. Ale také protože král Ludvík převrat konzervativců nepřímo schvaloval. Celý obrat situace byl pro krále velmi příznivý. Dokonce i papež Klement VII. gratuloval ve svém listu adresovaném králi Ludvíkovi k potlačení pikartů v Čechách. Radikální strana v čele s Janem Hlavsou se chtěla jet ospravedlňovat ke králi, ale kníže Minsterberský jel obhajovat jejich zájmy do Budína místo nich. Na královském dvoře ale úplně změnil své stanovisko, které se obrátilo proti luteránům. Král knížeti nařídil svolat před sebe celý městský stav vyslyšet stížnosti z obou stran, zároveň ale vydal rozhodnutí, aby nebyli v Praze trpěni pikarti a luteráni.

Mezitím vydal Pašek z Vratu 31. října 1524 obecní nález, který přikazoval všem pražským obyvatelům osobně přísahat na základní články kališnického učení, pokud by tak neudělali, měla jim být zastavena živnost a měli být vyhnáni napořád z města. Měšťanského práva byli zbaveni ti, kdo měli za

²³⁶ Tamtéž, s. 62 – 64.

²³⁷ F. PALACKÝ, *Dějiny národu českého V.*, s. 519.

manžela či manželku pikarta.²³⁸ Papež Klement VII. poslal do Prahy legáta kardinála Campeggio, skrz kterého vzkazoval Pražanům svou radost nad obratem situace a nabízel jim opětovné vstoupení do římské církve. O to více se usilovalo o jednotu mezi katolíky a kališníky, která ale byla v nedohlednu. Římské straně nejvíce vadili zemští kališničtí úředníci, které ustanovil král Ludvík při svém pobytu v Praze v roce 1523, protože to podle ní byli oni, kdo stáli v cestě jednotě. Proto také papež naléhal na znovu obsazení nejvyšších zemských úředníků, ale tentokrát oddanými katolíky. Hlavním jednatelem se stal královský sekretář Jiří Žabka z Limberka, který se vrátil do Budína přesvědčit krále o personální výměně nejvyšších zemských úřadů. Arcibiskup Salkan, který byl dříve nepřítelem bývalého nejvyššího purkrabího Zdeňka Lva z Rožmitálu, se nyní přimluvil u krále za znovu dání purkrabského úřadu pánovi z Rožmitálu ve jménu nastolení jednoty.

25. ledna 1525 odehrál se v Praze sněm, na který byl vypraven Jiří Žabka z Limberka královskými dokumenty, které 3. února opět uvedli pána z Rožmitálu do úřadu nejvyššího purkrabího. Spolu s ním byl také obnoven úřad Jaroslavovi ze Šelberka a Radslavovi Beřkovskému ze Šebířova. Po dlouholetých sporech také došlo konečně k usnešení o jednotě a srovnání víry mezi katolíky a kališníky. Od této doby byla Basilejská kompaktáta závazná ve svém původním a úplném znění i pro české katolíky.²³⁹

Otázka uznání kompaktát se v době vlády Ludvíka Jagellonského bohužel nepodařila vyřešit, protože náboženská situace ustupovala ke konci jeho vlády do pozadí. Do čela zájmu se dostávala především otázka tureckého nebezpečí a vyjednávání protiturecké pomoci, které se staly zásadní.

²³⁸ Myšleno nejen člena jednoty bratrské, ale veškeré vyznání, které bylo katolíky a kališníky pokládáno za kacířství.

²³⁹ F. PALACKÝ, *Dějiny národu českého V.*, s. 520 – 523.

6. Turecká hrozba

6.1 Blížící se turecké nebezpečí

Už na konci 14. stol. byla Osmanská říše velikostně stejná s Uherským královstvím a výboje sultánů Murada II. a Mehmeda II. (1453 dobyl Konstantinopol) na Balkán a do Malé Asie, a následně připojení těchto oblastí k říši, z ní udělali o polovinu větší územní celek než Uhry. Na vrch získali Osmané ještě připojeném Egypta, Sýrie a Mezopotámie za vlády Selima I. (zemřel v roce 1516) v roce 1512.

Protože bylo vše v dostupné vzdálenosti Turky již obsazené, dalším jejich logickým cílem se staly Uhry. Po Selimovi I. nastoupil na trůn jeho syn Suleyman I. Nádherný, který nabídl Uherskému království mír, který ovšem uherští magnáti, jisti si, že drží situaci pevně ve svých rukou, nepřijali. Na to sultán ovšem zareagoval tažením do Uher, a tak v létě roku 1521 dobyl Sabač a Bělehrad, místa, která sloužila k obraně jižních uherských hranic. Tím pádem tak zůstal jih Uher nechráněný před tureckým nebezpečím.²⁴⁰

V roce 1522 byl jimi dobyt také ostrov Rhodos a od té doby nic nebránilo plně soustředit své síly na Uherské království, které říše zastíňovala nejen velikostně, ale také vojensky a organizačně. Navíc uherští magnáti značně podceňovali tureckou hrozbu a díky víře ve své vlastní schopnosti také odmítali protitureckou pomoc (většina křesťanského světa ovšem pomoc jen slibovala). Uhry byly vždy brány jako hranice proti pronikání muslimského světa do Evropy, takže udržení této hranice bylo v zájmu všech křesťanských panovníků, kteří hned od počátku proklamovali svou pomoc, ale ve finále se tahle pomoc buď neuskutečnila vůbec, nebo ne v takovém rozsahu, v jakém byla slibována.

O tureckých přípravách na tažení do Uher se vědělo poměrně brzy, ovšem většina si myslela, že se bude jednat jen o jednorázovou akci, která skončí dříve, než přijde zima. Většina Ludvíkových rádců se rozcházela v názoru, jak by se mělo tureckému nebezpečí čelit. Nejvíce odbojně a nekompromisně se proti Turkům stavěla papežská kurie a její vyslanec Antonio Giovanni Burgio, který sídlil na královském dvoře v Budíně. Té se dařilo rozdmýchávat

²⁴⁰ KONTLER, László, *Dějiny Maďarska*, Praha 2011, s. 119 – 120.

atmosféru strachu a bojovnou náladu, která až hraničila s agresí. Od roku 1517, kdy začínala nová fáze tureckého tlaku na střední Evropu, postoje různých států na řešení této otázky se začaly lišit. Jak jsem již zmínila, nejvíce nekompromisně se proti Turkům stavěla papežská kurie, která v nich viděla především ďáblы, kteří by ohrozili křesťanský svět.

Na druhou stranu, některé státy, jmenovitě Benátky, přestaly vidět Osmanskou říši jako boží potrestání za křesťanské hříchy, ale jako stát, který je velmi důležitý na mezinárodním poli a se kterým je třeba do budoucna počítat. Pro mír s Turky se v roce 1525 rozhodlo také například Polsko, které se říši zavázalo odvádět roční tribut. Tohle řešení bylo nabídnuto i králi Ludvíkovi, ale všechna vyjednávání zmařil papežský legát Burgio. Kdyby král mírový tribut přijal, pravděpodobně by se žádná bitva u Moháče neodehrála.²⁴¹

V létě roku 1524 dobyli Turci uherské pevnosti Péč, Oršavu a Severin ležící na dolním Dunaji. Čímž se v celých Uhrách vzedmula vlna nevole, namířená proti králi Ludvíkovi, který byl obviňován z nedostatečné obrany země. Ještě více tím vzrostly spory mezi uherskými preláty a magnáty na jedné straně a nižší šlechtou na druhé straně, která poukazovala na špatný finanční stav země, který bránil dostatečné obraně země. Tento stav špatný stav byl dáván za vinu královským rádcům a dvořanům, magnátům a prelátům, ale také cizincům ve vládě. Dali králi ultimátum, aby vyhnal všechny Němce, císařovy vyslance a posly z Benátek z královského dvora, jmenoval novou vládu a začal se sám o ni starat, jinak se oni sami postarají o lepší pořádek.²⁴²

Teprve poté, co povstala nižší šlechta proti prelátům a magnátům, schválil král jejich žádosti. Na sněmu v Hatvani byli bez královy přítomnosti jmenováni noví nejvyšší zemští úředníci. Jednalo se především o jmenování vůdce nižší šlechty Štěpána Verboczyho (Vrbovce) za palatina, který ve funkci vystřídal Štěpána Bathoryho. Novou volbu král dodatečně schválil. Navíc sněm dal nejvyšší moc a vliv v zemi Janu Zápolskému, kterému se nedokázal protivit ani král Ludvík.

²⁴¹ JANÁČEK, Josef, *Nástup Habsburků na český trůn*, in: Slovo k historii 5, 1986, s. 1 – 2.

²⁴² F. PALACKÝ, *Dějiny národu českého V.*, s. 529 – 530.

Mezitím z Čech byli vyháněni všichni pikarti i přesto, že král žádal usmíření obou stran (umírněných kališníků s radikálními). Proto byl také 8. listopadu 1525 svolán sněm do Kolína, který strany stejně neusmířil, ale ještě otevřel staré spory týkající se zemských důchodů, atd. Na sněmu chyběli Pražané s nejvyšším purkrabím, čehož využil Jan Hlavsa z Liboslavi, který svým proslovem obrátil všechna královská města proti Praze, kterou ovládal Jan Pašek z Vratu. Pan Zdeněk Lev z Rožmitálu nařídil 25. listopadu svolat zemskou hotovost celého království, protože mu byla odepřena závěť po zemřelém příteli Petrovi z Rožmberka, který mu odkázal velkou část rožmberského dominia, s čímž ale nesouhlasili jeho dědicové. Král na to zareagoval nejen zakázáním zemské hotovosti, ale také všech válečných konfliktů v zemi. Aby král Ludvík urovnal všechny konflikty v zemi, nechal na 12. dubna 1526 svolat do Kolína další sněm. Výsledky sněmu byly ovšem mizivé. Jednak nedošlo k usmíření mezi stranou rožmitálskou a stranou rožmberskou, ale ani nedošlo k dohodě týkající se královských a zemských potřeb.²⁴³

Souběžně s jednáním kolínského sněmu, začala turecká armáda pochodovat od Bosporu směrem k Bělehradu. Kvůli sporům v Uhrách však vážly vojenské přípravy, které byly v tu chvíli více než aktuální a vyhlídky na pomoc ostatních křesťanských států byly malé. Papež, který vždy tak proklamoval svou finanční pomoc proti Turkům, poslal do Uher jen 25 tisíc dukátů, za které bylo na Moravě najato 1300 pěších žoldnéřů. Jako další nápomocný se projevil říšský sněm ve Špýru, který dal za tímto účelem vybírat daně na nájem 10 tisíc mužů. Takle pomoc by byla jistě velmi účinná, kdyby přišla včas. Souhlas s vybíráním daní dal ovšem sněm jen čtrnáct dní před bitvou, na což bylo bohužel pozdě. Ostatní evropští vládci byli k Ludvíkovým žádostem o pomoc hluchí. Francouzský král František I., který se momentálně nacházel ve španělském vězení, na výzvy vůbec nereagoval, dokonce v Turcích spatřoval potencionální spojence proti Habsburkům. Anglický král Jindřich VIII. a portugalský král Jan III. se vyjádřili jen neurčitě, takže s jejich pomocí nešlo počítat. Císař Karel V. navrhl jen svolání křížové výpravy, která vyšla na prázdno, o bezprostřední pomoci se vůbec nezmiňoval. Nejvíce ale Ludvík

²⁴³ Tamtéž, s. 533 – 539.

spoléhal na svého švagra Ferdinanda Habsburského, který se papežské kurii nabízel jakožto statečný ochránce Uher a křesťanského světa. Ve finále ale k pomoci nijak účinně nepřispěl.²⁴⁴

V Uhrách pořád mezi stavy pokračoval, což vůbec nepomáhalo pokusu krále o vojenskou organizaci. Nižší šlechta opět mířila své stížnosti na neschopnost vlády a na nového palatina Štěpána z Vrbovce, který byl nakonec vystřídán a na jeho místo nastoupil opět Štěpán Báthory. Nespokojenost rostla všude a král se nemohl spoléhat už ani na jednu stranu. Do celého tohoto zmatku navíc vytáhl 23. dubna z Cařihradu do boje proti Uhrám sultán Sulejman I. Již 13. dubna psal král dopis papeži, ve kterém ho ujišťoval o tom, že Turkům nejde již jen o obsazení pohraničních pevností, ale o podmanění celých Uher. Navíc žádal od papeže a všech křesťanských vládců protitureckou pomoc. Do Čech král vyslal 23. května svého dvořana Oldřicha Cetrysa z Lorenzdorfu a Mikuláše Prusinovského z Víckova²⁴⁵, kteří měli jménem krále žádat stavy o pomoc. To ovšem zprvu odmítal nejvyšší purkrabí Zdeněk Lev z Rožmitálu, který kladl větší důležitost na sněmování v Praze. Proto tedy král poslal svého vyslance podruhé a to v červnu, kdy se obracel zejména na ty, kteří byli účastni na sněmu v Kolíně, kde se králi zavázali, že ho neopustí za jakékoliv situace.

Proto se také sešel 29. června sněm opět v Kolíně, který měl jednat o co nejrychlejším a nejúčinnějším poskytnutí pomoci proti Turkům.²⁴⁶ Ke sněmu byl králem vyslán jeden z královských sekretářů, jakýsi doktor Ruprecht.²⁴⁷ Účastníci sněmování se dohodli, že budou připraveni k boji a to do dne sv. Markéty, tj. 13. července. K tomu měl každý z tisíce kop svého jmění vypravit jednoho pěšího na čtvrt roku nebo místo něj dát pět kop grošů (jedna kopa je šedesát grošů). Navíc bylo ujednáno, aby královský podkomoří Jakub Kyšperský z Vřesovic²⁴⁸ obeslal královská města, aby seskupila své muže u moravských hranic u Žďárského kláštera a to do 10. července.

²⁴⁴ JANÁČEK, Josef, *Nástup Habsburků na český trůn*, in: Slovo k historii 5, 1986, s. 3.

²⁴⁵ STERNECK, Tomáš, *Historica Třeboň 1526 – 1547*, díl I., Praha 2010, s. 58.

²⁴⁶ F. PALACKÝ, *Dějiny národu českého V.*, s. 540 – 542.

²⁴⁷ V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy X.*, s. 603.

²⁴⁸ BOUKAL, Jan, *Počátky rodu erbu pŕlmměsice: Rytíři z Vřesovic v pozdním středověku*, diplomová práce 2015, vedoucí práce PhDr. Blanka Zilynská, Ph.D., s. 124.

Současně s kolínským sněmem probíhal i sněm v Praze²⁴⁹, který byl ve skutečnosti jen sjezdem rožmitálské strany. Král k tomuto sněmu vypravil Mikuláše Prusinovského, ale i sekretáře Jiřího Žabku, kteří žádali jménem krále o pomoc proti Turkům. Zdeněk Lev z Rožmitálu zastával názor, že o tažení proti Turkům může rozhodnout jen zemský sněm. Pomoc ale byla více než aktuální, protože turecká vojska byla u Bělehradu a značná část vojska již přešla řeku Sávu. Jen díky této aktuálnosti i tento sněm schválil svou pomoc.²⁵⁰

Čeští stavové se povětšinou snažili ze slibu, který dali králi, vyvléci. Zdeněk Lev z Rožmitálu se začal ihned připravovat k boji, ale zbrojení mělo být především proto, aby dosáhl svého majetku po Petru z Rožmberka²⁵¹, protiturecká pomoc mu byla vedlejší.²⁵² Naproti tomu rožmberská strana začala dělat přípravy na vojenské tažení do Uher poměrně záhy, což ale vzbudilo u nepřátel podezření, že zbrojení má jinou motivaci než tažení proti Turkům. I účastníci kolínského sněmu se snažili splnit slib, který dali králi. Zejména podkomoří Jakub Kyšperský z Vřesovic vytáhl spolu s královskými městy²⁵³ (jednalo se ale jen o města Žatec, Louny, Kadaň, Most, Tábor a pár dalších) 13. července ze Žďáru směrem k uherským hranicím. Pražané spolu s královskými městy Plzeň, Beroun, Slaný, Litoměřice, Mělník, aj. vytáhli 28. července. Jak jsem již zmiňovala výše, většina z rožmitálské strany se zbrojením proti Turkům otálena, ale našli se i tací, kteří chtěli dostát své povinnosti vůči králi. Jmenovitě se jednalo o Štěpána Šlika, mistra královské komory Jana Buštěhradského z Kolovrat, purkrabího hradeckého kraje Jindřicha Kutnauera z Kutnova a Buriana z Gutštejna.²⁵⁴ Nejvyšší kancléř Adam z Hradce, který byl oblíbencem samotné královny Marie, se měl čile ke

²⁴⁹ ČORNEJ, Petr, *Království dvojího lidu: české dějiny let 1436 – 1526 v soudobé korespondenci*, Praha 1989, s. 335 – 336.

²⁵⁰ V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy X.*, s. 603 – 604.

²⁵¹ P. ČORNEJ, *Království dvojího lidu*, s. 333 – 335.

²⁵² DVORSKÝ, František, *Dopisy Zdeňka Lva z Rožmitálu*, Archiv český IX, č. 558, s. 99. V dopise velvarským měšťanům je jako první dáván důraz na zbrojení proto, aby nejvyšší purkrabí se domohl svého práva, až na druhém místě je uváděna pomoc proti Turkům.

²⁵³ Ostatní královská města se spojila s Pražany, kteří se také připravovali k tažení. Šlechta z Boleslavského kraje se rozhodla pomoci jen finančně.

²⁵⁴ V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy X.*, s. 606.

zbrojení, dokonce popoháněl jiné, jmenovitě svého švagra Jindřicha z Rožmberka, který byl v tu dobu nemocný, aby si s tažením pospíšil.²⁵⁵

Když kolem poloviny července zprávy z Uher začaly mít konkrétnější podobu, začal i nejvyšší purkrabí zbrojit k protiturecké pomoci. Stále ho ovšem znepokojovalo zbrojení rožmberské strany, tudíž z původních 200 ozbrojenců, které hodlal poslat, vyslal nakonec jen 50 mužů na vozech s názorem, že se muži budou více hodit v případné domácí válce než v zahraničí.²⁵⁶

Začátkem července byl král stále ještě v Budíně, protože se ukázalo, že nemá finance na reprezentativní vojenské tažení. Z tohoto důvodu taky uspořádal papežský nuncius Borgia sbírku na pomoc našemu mladému králi. Král Ludvík vytáhl již 20. července z Budína, ale jen s malým počtem lidí, ke kterému se měla přidat uherská zemská hotovost. Předvoj Ludvíkových sborů tvořili čeští, moravští a slezští žoldnéři, za nimi následovalo asi 2500 mužů uherské a polské jízdy, pak několik set těžkooděnců. Po nich kráčela králova pěší garda, za kterou jel samotný král na krásném černém vraníkovi, obklopen padesáti německými lancknechty. Následovala Ludvíkova družina, za kterou jeli přední dvořané v čele s arcibiskupem Salkanem. Průvod doprovázelo přibližně 600 rytířů těžké jízdy, kteří měli demonstrovat vojenskou sílu.

Turci tou dobou již obléhali Petrovaradín, pevnost, která byla velice klíčová, pokud by padla, nikdo by Turky již v jejich cestě nezastavil. A ona opravdu padla.²⁵⁷ O osm dní později přitáhl král do Földváru²⁵⁸ a 6. srpna do Tulny (Tolny)²⁵⁹, kam se měla sejít zemská hotovost. Někdy na cestě z Budína do Tolny se ke králi přidal i podkomoří Jakub Kyšperský z Vřesovic spolu s pár královskými městy. I přes všechny zúčastněné, byl počet ozbrojenců nedostatečný. Nikdo nevěděl, co dělat dál. Část navrhovala počkat na místě, než dorazí sbory Jana Zápolského²⁶⁰ či Chorvati. Uherští páni prosazovali

²⁵⁵ REZEK, Antonín, *Dopisy rodů Hradeckého a Rosenberského*, in: Archiv český XII, č. 1469, Praha 1893, s. 109.

²⁵⁶ J. ČECHURA, *České země v letech 1437 – 1526 II.*, s. 197.

²⁵⁷ Tamtéž, s. 203.

²⁵⁸ Dnes se město nazývá Dunaföldvár a nachází se v Tolňanské župě v Maďarsku.

²⁵⁹ Jedná se pravděpodobně o Tolnu, dnešní Tolňanskou župu v Maďarsku, která leží u břehu Dunaje. Je vzdálená cca 50 – 60 km od Moháče.

²⁶⁰ Jeho tábor, který čítal 15 tis. mužů, se rozkládal u řeky Tisy a do Tolny nespěchal.

ovšem taktiku tažení na jih, aby se bitva odehrála co nejdále od jejich domovů. Král váhal, chtěl vybudovat obrannou linii na řece Drávě, která by mu dovolila v ohrožení ustoupit do Chorvatska a odtud ke švagrovi Ferdinandovi. Měl za cíl poslat část svého vojska naproti Turkům, která by bránila strategické body na řece Drávě, uherští magnáti ale odmítli táhnout do boje bez krále, odkazující se na staré uherské právo, kdy je nezbytně nutné, aby král táhnul do boje s nimi.²⁶¹ Na poradách v Tolně se zvažoval tedy další postup a vyslovil se souhlas se jmenováním vrchních hejtmanů celého vojska. Stali se jimi hejtman Dolních Uher a kaločský arcibiskup Pavel Tomori a György Zápolský, bratr sedmihradského vévody Jana Zápolského.²⁶²

Celý vojenský sbor vytáhl z Tolny 14. srpna směrem k Moháči, kam došel 19. srpna. V tu dobu snad také dorazilo vojsko Pražanů spolu s ostatními královskými městy. Ovšem ne přímo k Moháči, ale pravděpodobně jen k Földváru, za králem k Moháči jen vyslali své posly a dál táhnout odmítali. O čtrnáct dní později než Pražané, tedy někdy kolem 11. srpna, vytáhlo také vojsko Adama z Hradce spolu s Jindřichem z Rožmberka, který do boje postavil 600 pěších a 200 jízdních bojovníků. Sám ovšem byl tak nemocný, že po cestě musel zůstat ve Světelském klášteře (klášter Zwettl) v Rakousích, kde také 18. srpna zemřel. Celé jeho vojsko se také z tohoto důvodu zpozdlilo a k bitvě nedotáhlo včas.²⁶³

6.2 Bitva u Moháče

Když se řekne Moháč, většině z nás se vybaví bitva u Moháče roku 1526²⁶⁴, kdy uherský a český král Ludvík Jagellonský prohrál proti turecké armádě a poté utonul v potoce. Málokdo ale ví, kde se vlastně ono místo slavné bitvy nacházelo. Dnes je Moháč asi dvacetitisícové město, ležící v nejjihnějším koutě dnešního Maďarska, na pravém břehu řeky Dunaje, kousek od chorvatských hranic. Když bychom se vydali z města jihozápadním směrem k vesnici Sátorhely, narazíme zde na památník, věnovaný na památku právě slavné bitvě, která se odehrála 29. srpna roku 1526. Skutečné bitevní pole se ale ve skutečnosti nacházelo ještě několik kilometrů dál na jih. Jelikož se

²⁶¹ J. ČECHURA, *České země v letech 1437 – 1526 II.*, s. 204.

²⁶² ČORNEJ, Petr a BĚLINA, Pavel, *Slavné bitvy naší historie*, Praha 1993, s. 113.

²⁶³ V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy X.*, s. 607.

²⁶⁴ Roku 1687 zde pak proběhla Bitva u Nagyarsány, zvaná též „druhá bitva u Moháče“.

jednalo o krajinu blízko Dunaje, zákruty řeky kopíroval pás bažin a močálů. Samotné bitevní prostranství se proměnilo ve velmi obtížně zdolatelny terén, který byl díky četným záplavám plný mokřin a bahna, do kterých se bořili nejen lidé s koňmi, ale i děla.²⁶⁵

Když král dorazil 19. srpna na místo, padla veškerá naděje na možnost míru s Turky, o budoucí bitvě bylo rozhodnuto. Roztroušené uherské oddíly postupně docházeli k Moháči až do 28. srpna, tedy do předvečeru bitvy. Ludvík měl k dispozici celkem 25 tis. vojáků, z nichž 8 tis. ani nepatřilo k uherským oddílům, byli mezi nimi jak bojovníci z Čech, tak z Moravy. Ovšem hlavní část vojenské pomoci, která byla placena královskými městy z Čech a Moravy nedorazila, protože zabloudila a v době bitvy se pohybovala někde mezi Budínem a Stoličným Bělehradem. Oddíl Adama z Hradce a Jindřicha z Rožmberka také nestihl zasáhnout do bitvy, protože v onen čas táhl teprve z Rakous k uherské hranici.

Turecká armáda překročila 23. srpna řeku Drávu, s 55 tis. muži měla jasnou početní převahu.²⁶⁶ Nejenom jejich nepřátelé se potýkali s problémy. Největší problém způsobila pravému křídlu armády, které vedl beglerbeg²⁶⁷ Anatolie Ibrahim Paša, když se hladina řeky vylila a zabránila tak armádě v postupu vpřed.²⁶⁸ Jejich tábor se nacházel na severním břehu říčky Karašica, někde mezi dnešními chorvatskými osadami Branjina a Branjin Vrh. Jádrem turecké armády sestávalo z 12 tis. janičářů,²⁶⁹ kteří se uplatňovali zásadně jako pěší oddíly a z asi 6 tis. sipáhiů (osobní vojsko sultána), kteří se na druhou stranu považovali za elitní tureckou jízdu, používajíc ovšem lehčí zbroj na rozdíl od křesťanského rytíře. Další část armády tvořily provinční pěchoty, tzv. azábové, kteří bývali většinou nasazováni do předních linií, aby upoutali protivníkovu pozornost. Ani v této armádě nechyběli příležitostně najímaní pěšáci, říkalo se jim bašibozukové („choré hlavy“), kteří se rekrutovali většinou

²⁶⁵ VYBÍRAL, Zdeněk, *Bitva u Moháče: Krvavá porážka uherského a českého krále Ludvíka Jagellonského v boji s Osmany 29. srpna 1526*, Praha 2008, s. 15.

²⁶⁶ P. ČORNEJ – P. BĚLINA, *Slavné bitvy naší historie*, s. 116.

²⁶⁷ Beglerbeg byl něco jako dnešní guvernér určité provincie, hodností hned pod velkovezírem.

²⁶⁸ Pargali Ibrahim Paša (1493/1494 – 1536) byl druhý velkovezír Osmanské říše za vlády Sulejmana I. Je zajímavé, že se narodil jako křesťan řeckým rodičům, byl unesen piráty a prodán jako otrok do paláce v Menise, kde se seznámil s budoucím sultánem Sulejmanem I., později konvertoval k islámu.

²⁶⁹ Jednalo se většinou o chlapce uloupené v křesťanských zemích, kteří se stali majetkem sultána a prošli zvláštní převýchovou. Charakteristický jim byl náboženský fanatismus a zuřivost v boji.

z kriminálků, tuláků a jím podobným. Jejich úkolem bylo šířit strach mezi civilním obyvatelstvem nebo rabovat tábor nepřítele.²⁷⁰

Hlavním strůjcem vojenské taktiky krále Ludvíka byl arcibiskup Tomori, který přestože věděl o slabosti vojska, nedokázal se vymanit z představy, že povinnost každého křesťana je bojovat proti pohanům za každé okolnosti. Arcibiskupovým plánem bylo využít obtížnosti terénu. Počítal s tím, že Turci budou muset překročit celé bitevní pole, aby se dostali až k nim. Ovšem udělal jednu fatální chybu, a to, že přenechal protivníkům místo na výšinách, které mělo dokonalý výhled na rozmístění Ludvíkovy armády. Armáda byla rozdělena do dvou sledů a zaujala své postavení u řeky Borzy. První sled armády byl dále rozdělen na pravé a levé křídlo, kde stálo jezdecktvo pod velením chorvatského bána Františka Batthyányho a Petra Perényiho. Ve středu prvního sledu se nacházela pěší divize, ale i dělostřelectvo.

29. srpna v odpoledních hodinách zahájili jako první útok Turci. Začátek boje vypadal příznivě pro krále Ludvíka, taktika arcibiskupa vycházela. Proto byl tedy do boje povolán i samotný král. Vše vycházelo do té doby, dokud se vojsko Batthyányho nedostalo do přímé palby janičářů a dokud se neozvala turecká děla. Poté nastal přímý obrat bitvy. Statečnost uherských oddílů a těžké jízdy zmohla proti tureckým dělům pramálo. Pravé křídlo armády utrpělo obrovské ztráty a obrátilo se na útěk. Sám autor taktiky, arcibiskup Tomori, doplatil na to, že podcenil početnost armády nepřítele. Zahynul v bitvě a tím se zhroutilo i velení. Většina Ludvíkova vojska, včetně krále pomalu ustupovala před tureckým nepřítelem. Bitva, která trvala jen okolo hodiny a půl se chýlila ke konci. Do posledního muže bojovali jen pěší žoldnéři, kteří se bránili ze všech sil, bohužel bez výsledku. Celé bojiště bylo pokryto mrtvými, kteří nakonec skončili lépe než tisíce zajatých křesťanským bojovníků, mezi které patřil i nejvyšší Ludvíkův kancléř Ladislav Salkan (Szalkai), jehož hlava byla nabodnuta na kopí spolu s hlavou Jiřího Zápolského a arcibiskupa Tomoriho. Z českých šlechticů padli Štěpán Šlik, Burian z Gutštejna, Jan Buštěhradský z Kolovrat a další.²⁷¹

²⁷⁰ Z. VYBÍRAL, *Bitva u Moháče*, s. 17 – 19.

²⁷¹ P. ČORNEJ – P. BĚLINA, *Slavné bitvy naší historie*, s. 116 – 117.

Jakmile královi pobočníci viděli, že bitva je ztracená a dokonce byl dobyt i křesťanský tábor, rozhodli se krále vyvést z bitvy. Záchrana panovníkova života se jevila jako nezbytná podmínka pro další přežití země. Podle zpráv se ale ocitli moc v týlu bitvy, tudíž prodrat se přes celou vřavu by bylo obtížné, proto se královský doprovod, který sestával z několika urozených dvořanů a Ludvíkových osobních komorníků, rozhodl pro cestu směrem na severozápad.²⁷² Král ale nebyl jediný, kdo se rozhodl pro útěk z bitvy. Volila tak více než polovina křesťanské jízdy. Některým se podařilo uprchnout²⁷³ a díky nim také máme zprávy z bitvy, ale zbytek se buď dostal do tureckého zajetí, nebo zahynul v bažinách, stejně jako jejich panovník.

Tento plán ale podle všeho změnili, když uviděli, že se tímto směrem toulají turecké tlupy. Vydali se tudíž severovýchodním směrem k Moháči, odkud se chtěli dostat přes Tolnu do Budína. Po celou dobu Ludvíkova útěku ho doprovázel jen hejtman bratislavského hradu Štěpán Aczél, který si s králem vyměnil koně a přilbu v případě, že by narazili na Turky. Kus před nimi se nacházeli Ondřej Trepka, Štěpán Šlik a Petr Korlatko, později se k doprovodu také připojil Oldřich Cetrys. Když se dostali skoro až k Moháči, stačilo jim jen překonat potok Csele, který víc než potok připomínal strouhu nebo kanál.

Král Ludvík zůstal u potoka jen s Aczélem a Cetrysem, zatímco ostatní jeli napřed ohledat terén (všichni tři také zahynuli v mokřinách) Cetrys překonal potok bez větší námahy jako první. Ludvíkův kůň, který mu byl ovšem zapůjčený Aczélem, byl zesláblý a pravděpodobně se uprostřed zastavil uprostřed koryta, aby se napil, ovšem král byl netrpělivý, tudíž koně popohnal, ten se ale vzepjal na zadní a kvůli bažinaté půdě se svalil do potoka a krále zalehl. Ludvíka stahovalo ke dnu také těžké plátové brnění, které se taky stalo osudné Aczélovi, který se snažil svého panovníka zachránit.²⁷⁴

Už 31. srpna do Budína dorazili první uprchlíci z bitvy. Oldřich Cetrys zpravil královnu, která se nacházela na hradě Neszmély, o králově smrti. Královna ihned vyslala zoufalou zprávu o pomoc ke svému bratrovi Ferdinandovi do Rakous, který vyslal patnáct set pěšáků k ochraně královny

²⁷² Z. VYBÍRAL, *Bitva u Moháče*, s. 48.

²⁷³ Hlavní zprávy máme zejména díky Albínu a Albrechtu Šlikovi a Oldřichu Cetrysovi.

²⁷⁴ Z. VYBÍRAL, *Bitva u Moháče*, s. 73 – 75.

do Bratislavy, kam se Marie spolu s nejvyššími královskými hodnostáři odebrala. Jakmile zprávy o porážce pronikly do města, vypukla panika. Město nebylo dostatečně chráněné proti turecké síle, v hlavním městě se nacházela jen necelá stovka jezdců. Proto se také královna rozhodla z města uprchnout a nechat jeho obyvatele napospas Turkům.²⁷⁵

Za daných okolností zvolila městská obec jediné možné řešení, které jim zbývalo. Poslala sultánovi klíče od městských bran s prosbou o milost. Sulejman I. vstoupil spolu s armádou do města 11. září. Na prosby reagoval zákazem rabování a násilí, které se ovšem nevztahovalo na opuštěné šlechtické domy. Přesto byl ale Budín spolu s Peští a dalšími městy vypálen. Podle zpráv sultán upřímně litoval smrti mladého krále Ludvíka, v předvečer bitvy dokonce vydal rozkaz, že nikdo nesmí králi ublížit. Smrt Ludvíka pro něj nebyla radostná, plánoval si udělat z uherského a českého krále svého vazala.²⁷⁶

Zprávy z moháčské bitvy se kvůli geografické vzdálenosti šířily se značným zpožděním. Navíc byly zprávy kolikrát i zkreslené, informace se šířily zejména prostřednictvím úředních výnosů. Dále aristokraté vytvářeli mezi sebou vlastní informační síť, kterou udržovali prostřednictvím hojné korespondence. Ovšem co se týče bitvy a zpráv o ní zůstala i aristokracie odkázaná jen na směsici neurčitých zpráv a domněnek. Komunikaci Českého království s Budínem zajišťoval zejména kníže Karel Minsterberský, který informoval nejvyšší českého purkrabího ovšem až 9. září, tedy deset dní po bitvě. Zdeněk Lev z Rožmitálu hned druhý den psal svému švagrovi Břetislavu Švihovskému z Rýzmburka a svému strýci Václavu Bezručickému z Kolovrat o pravděpodobné smrti mladého krále.²⁷⁷ Ve stejný den ovšem psal Václavu Vlčkovi z Vítence, že podle zpráv král ujel směrem k Budínu nebo Bratislavě.²⁷⁸ Podle dochované korespondence tedy byly zprávy nejasné a zmatené, nikdo nevěděl, čemu má věřit a co je pravda. 14. září poslal nejvyšší purkrabí dopis svému příteli Mikuláši Trčkovi z Lípy, ve kterém psal, že král

²⁷⁵ Tamtéž, s. 85 – 86.

²⁷⁶ Tamtéž, s. 89 – 91.

²⁷⁷ DVORSKÝ, František, *Dopisy Zdeňka Lva z Rožmitálu*, in: Archiv český IX., č. 589 - 590, Praha 1889, s. 113 – 114.

²⁷⁸ Tentýž, *Dopisy Zdeňka Lva z Rožmitálu*, in: Archiv český IX., č. 591, Praha 1889, s. 114 – 115.

nezahynul, že žije a dobře se mu daří.²⁷⁹ Teprve 17. září dorazili do Prahy přímí účastníci z bitvy, ovšem nikdo z nich nevěděl, co se s králem stalo, podle největší pravděpodobnosti byl mrtvý. V dopise Jindřichu Švihovskému z Rýzmburka referoval Rožmitál o situaci v Bratislavě, o obléhání Stoličného Bělehradu Turky a o počínání Jana Zapolského, který byl v Budíně a disponoval velkým vojskem. Navíc svolal všechny šlechtice ke sněmu na Pražský hrad, který měl začít 3. října.²⁸⁰ 19. září dal zase stavům z Prácheňského kraje na vědomí, že podle zpráv z Uher, král zahynul. Z tohoto důvodu také svolal na Pražský hrad sněm, který by se měl uskutečnit 5. října.²⁸¹ Konečnou zprávu o smrti krále Ludvíka a také ostrihomského arcibiskupa potvrdil až 21. října v dopise Janu Holickému ze Šternberka.²⁸² Definitivní zpráva o Ludvíkově smrti přišla do Čech tedy se skoro dvouměsíčním zpožděním.

Ohlas bitvy u Moháče našel svůj ohlas také v lidové slovesnosti, jak o tom svědčí dvě zachované písně od neznámých autorů. Písně byly napsané pravděpodobně krátce po této události. Obě písně jsou nápadné tím, že nedávají vinu králi Ludvíkovi, který byl dle autorů jen ovládaný svým okolím. První píseň, která vznikla bezprostředně po bitvě, viní z události uherskou šlechtu, v jejichž protikladu vyzdvihuje jednání českých stavů. Autor písně byl tedy jistě českého původu. Druhá píseň, sepsaná později, kdy již byla smrt krále jistá, spatřuje v porážce trest boží za křesťanské hříchy. Shodně s první písní viní uherské stavy, ale navíc také stranu Zdeňka Lva z Rožmitálu a Jana Paška z Vratu. Tudíž je jasné, že autor druhé písně byl stoupencem Rožmberků proti nejvyššímu pražskému purkrabímu.²⁸³

Poté co turecká armáda opustila uherské území, spočíval hlavní úkol v nalezení těla krále. V čele výpravy stál Oldřich Cetrýs, který jako jediný znal místo posledního králova odpočinku. Spolu s družiníky sice našli uprostřed října potok Csele, dokonce i mrtvého králova koně a zbytky královské zbroje, ovšem tělo panovníka ne. Nedaleko od močálu ale našli čerstvý hrob, ve

²⁷⁹ Tentýž, *Dopisy Zdeňka Lva z Rožmitálu*, in: *Archiv český X.*, č. 615, Praha 1890, s. 133.

²⁸⁰ Tentýž, *Dopisy Zdeňka Lva z Rožmitálu*, in: *Archiv český X.*, č. 625, Praha 1890, s. 139 – 141.

²⁸¹ Tentýž, *Dopisy Zdeňka Lva z Rožmitálu*, in: *Archiv český X.*, č. 629, Praha 1890, s. 142 – 144.

²⁸² Tentýž, *Dopisy Zdeňka Lva z Rožmitálu*, in: *Archiv český X.*, č. 641, Praha 1890, s. 150 – 151.

²⁸³ BOBKOVÁ, Lenka, *Výběr z dokumentů k českým dějinám v období feudalismu I. léta 1526 – 1546*, Ústí nad Labem 1982, s. 6-7.

kterém byl provizorně vesničany z okolí pravděpodobně pohřben Ludvík Jagellonský. Tělo krále vykopali a převezli do Stoličného Bělěhradu, kde byl slavnostně 9. listopadu pohřben v královském mauzoleu vedle svého otce Vladislava Jagellonského (zemřel 1516) a matky Anny z Foix (zemřela 1506).²⁸⁴ Tak tedy skončil král, kterému bylo v době své smrti pouhých dvacet let a necelé dva měsíce. Do dějin se nezapsal žádným skutkem podobným slavných králů, protože měl na jejich vykonání tak málo času. Proto bude navždy znám jako král – dítě.²⁸⁵

²⁸⁴ DVORSKÝ, František, *Dopisy Zdeňka Lva z Rožmitálu*, in: *Archiv český X.*, č. 642, Praha 1890, s. 151.

²⁸⁵ Z. VYBÍRAL, *Bitva u Moháče*, s. 96 – 97.

Závěr

Česká historiografie se Ludvíku Jagellonskému nikdy příliš nevěnovala. Jeho život i vláda se ne zcela oprávněně jeví jako příliš krátké, a tak byla akcentována spíše jen jeho nešťastná smrt. Vnímán byl pouze jako panovník, který byl podobně jako jeho otec Vladislav Jagellonský celý svůj život ve vleku svých rádců a stavů království. V pramenech je Ludvík označován jako ten, za kterého vládli druzí, zatímco on sám věnoval většinu svého času zábavám na královském dvoře.

Tato práce se pokusila zjednodušující a příliš černobílý mýtus vyvrátit, ale také dokázat, že doba vlády krále Ludvíka byla doba plná zvrátů a důležitých změn, které měly nepochybně podstatný dopad na budoucnost českých zemí. Neměli bychom tedy vládu Ludvíka vnímat jako jakési beztvaré období vyplňující desetiletí mezi smrtí jeho otce a osudným Moháčem. Na počátku 16. století je panovník stále vnímán jako král z milosti boží, jehož vláda je nezpochybnitelná. Tudíž názor, že stavovská reprezentace usilovala o odstranění královské autority, je dle mého názoru scestný. Jako příklad může sloužit lpění stavů na králově příjezdu do Čech, který jako jediný mohl napravit nastalé zmatky, které vznikly v době jeho nepřítomnosti v Českém království. Čeští stavové, jejichž moc začala růst v době bouřlivých husitských válek, začali mít stále větší požadavky, ovšem dokud v zemi vládla silná osobnost, která sídlila v hlavním městě Českého království, dařilo se jejich rostoucí moc zadržet. Po smrti krále Jiřího z Poděbrad nastoupil na český trůn mladý jagellonský princ Vladislav Jagellonský, který, jak jeho přízvisko „Dobře“ napovídá, nedokázal rostoucí stavovskou moc zadržet, jelikož českým stavům stále ustupoval, odmítajíc si je znepřátelit. Právě toto období vyúsťující do doby vlády Ludvíka umožnilo volnější průběh změn. Po přesídlení krále z Prahy do hlavního města Uherského království, Budína, rostla moc, ale především sebevědomí stavů o to bouřlivěji. Vzdálenost mezi oběma hlavními městy byla příliš velká na to, aby král dokázal kontrolovat vše, co se děje v Čechách. Stejná situace se odehrávala ovšem také v Uhrách, kde král byl na druhou stranu v područí svých rádců, kteří *de facto* řídili zemi jménem krále, který byl příliš slabý, aby zasáhl.

Do takto nastaveného pořádku nastoupil v roce 1516 na trůn král Ludvík. Jako desetiletý byl vržen do zmatků královského vládnutí, přestože v době pozdního středověku to nebylo nic divného. Hned od začátku byl obklopen lidmi, kteří mu říkali, co podepsat a jak se v nastalé situaci zachovat. O skutečné osobnosti krále Ludvíka toho moc nevíme, můžeme se jen domnívat, jaký byl, aniž bychom jen reprodukovali obraz účelově psaných pramenů. Zprávy benátských vyslanců nás zpravují jen o jeho jemném, skoro až ženském vzhledu, ale o povaze mlčí. Dle mého názoru, nebyl král Ludvík osobnost příliš výrazná, dnes bych ho označila povahou za flegmatika. Ale možná tento názor vyplývá jen z nedostatku příležitostí, kdy král mohl plně svou osobnost projevit. Jeví se jen jako figurka na šachovnici mezi uherskými a českými stavy, jehož vlastní názor a jednání jsou skryty. Na příkladu jednotlivých etap Ludvíkova života, lze ovšem vysledovat změnu v jeho reakcích na české události.

Poprvé se České království seznámilo se svým budoucím králem v roce 1509 při příležitosti Ludvíkovy korunovace v Praze. Ale již od jeho narození se snažily české stavy získat vliv na jeho výchovu. Obávaly se uherských stavů a jejich přílišné moci, kterou by mohly na mladého prince mít, což by se také projevilo v pozdějším vztahu k Čechám. Od odjezdu královských dětí z Prahy v roce 1510, *de facto* až do roku 1516 nemáme o Ludvíkovi žádné konkrétní zprávy, víme jen o jeho převážně uherské výchově. Přestože měl Ludvík učitele českého jazyka, nelze zjistit, do jaké míry se mu dostalo vzdělání v tomto jazyce. Nejistíme tedy, zda pro něj byla čeština vůbec důležitá, uvažme však, že například německy se měl začít učit až před sňatkem s Marií Habsburskou. První polovinu vlády tedy údajně nemohl v českých záležitostech jednat německy (ačkoli německy psané listiny z jeho kanceláře máme doložené), kdyby navíc neovládal ani češtinu, musel by pravděpodobně jednat pouze latinsky. Jako důkaz mohou sloužit královské listiny adresované českým stavům, jež byly převážně v češtině nebo v latině, která byla uherským úředním jazykem. Ludvíkovi, který v roce 1516 usedl na trůn, bylo v tu dobu teprve deset let, a přestože mladý věk panovníků nebyl se středověku nic neobvyklého, nemohly se královy vladařské schopnosti do takového věku náležitě rozvinout. Nelze tedy očekávat, že by hned po nástupu na trůn dělal samostatná rozhodnutí. Pro dohlížení na blaho Ludvíka, ale také Uherského a

Českého království byli za tímto účelem zvoleni jednotliví poručníci, mezi něž patřily mimo jiné také osoby z české stavovské reprezentace (např. Zdeněk Lev z Rožmitálu). Jaké mocenské postavení tedy mohl tak mladý panovník, který měl několik let po svém nástupu tvrdě hájit svou pozici proti stavům, tedy svým dosavadním rádcům. Ba co víc, když právě tyto muže můžeme označit do jisté míry jako jediné spojení s královstvím, ve kterém přímo nesídlil.

Ovšem již v roce 1517 při přijetí Svatováclavské smlouvy, která byla vložena do desek zemských bez královského souhlasu, lze vidět Ludvíkovu reakci, kterou je možné pokládat za vůbec první projev krále o názoru na dění v Čechách. Dle zpráv českých vyslanců v Uhrách byl Ludvík touhle akcí, jež nebyla posvěcena královým souhlasem velice rozzlobený. Zase se ale naskytá otázka, vycházela tato reakce opravdu od samotného krále nebo šlo jen o ztotožnění názoru krále s názory uherských rádců, kterým bylo proti vůli samostatné jednání českých stavů?

Královův kontakt s českými zeměmi spočíval do roku 1522 jen v interakci s českými vyslanci, kteří přijeli do Budína a skrze královské posly, jež vysílal na české zemské sněmy. Teprve až když se stala situace v Čechách neudržitelnou a nutně potřebovala přítomnost krále, který by vnesl do nastalého zmatku pořádek, začala se vyjednávat Ludvíkova cesta do Prahy. Této cestě ale bránily uherské stavy, které se obávaly možného vlivu českých stavů na krále. Samotný Ludvíkův názor na návštěvu českých zemí se postupně měnil. Hned na počátku jednání se s královskou cestou zdráhal a dokonce se nechal přesvědčit svými rádci, kteří sledovali své vlastní zájmy, že pobyt v Čechách je nebezpečný. Ale hned poté, co česká stavovská reprezentace začala vyhrožovat nepovolení turecké pomoci a dokonce zvolením jiného krále, svůj názor změnil. Poprvé tak lze sledovat pokus o vymanění se z područí uherských stavů. Tento pokus by se možná i podařil, pokud by zrovna v Čechách nebyla morová epidemie. Nakonec byl Ludvík do Čech donucen jet okolnostmi, uskutečnění jeho cesty do Čech tedy nelze brát jako projevení jeho svébytného názoru, ale jen jako výhru českých stavů nad uherskými.

Již od příjezdu královského dvora do Prahy, byl král hned z několika důvodů závislý na jednání české stavovské reprezentace. Jednak byl na ně odkázaný s útratou svého dvora, také vrácením královských důchodů zpět do jeho rukou, ale také s povolením berně proti Turkům. Proti králi rovněž stál velký vliv nejvyššího purkrabího Zdeňka Lva z Rožmitálu, který veškerou Ludvíkovu snahu (nebo snad snahu uherských rádců?) o obnovení královské moci v Čechách sabotoval. Z tohoto důvodu se také zásah do obsazení nejvyšších zemských úředníků na počátku roku 1523 může jevit jen jako dílo opozice proti nejvyššímu purkrabímu a ne jako skutečný uvědomělý čin mladého krále. Nelze ani opomenout vliv královny manželky Marie. Bohužel se nelze dobrat objektivní pravdy, na čí popud se tento zásah odehrál. Po odjezdu krále zpět Budína došlo k tzv. pražské bouři, která měla za následek převrat, díky kterému se k moci znovu dostal Zdeněk Lev z Rožmitálu. V optice těchto událostí se tak zásah do obsazení nejvyšších zemských úřadů může jevit jen jako planý, krátkodobý zásah krále (či jeho rádců) do českých záležitostí.

Protože vystoupení Martina Luthera nacházelo v Čechách postupně odezvu, vygradovala se tím již tak napjatá náboženská situace, která také bránila uznání kompaktát papežem. Králi, jakožto katolíkově, leželo na srdci vrátit svou zem znovu do područí římské církve. Problém ovšem byl ten, že v Čechách byla katolická převážně jen šlechta, kdežto obecný lid byl většinou utrakvistický. Tento pořádek ještě více, jak jsem zmiňovala výše, vygradoval po vystoupení Martina Luthera. Tohle byl také jeden z důvodů, proč obyvatelé Českého království nenacházeli společnou řeč, která bránila nakonec i uznání kompaktát ze strany papeže. Vyřešení problému kompaktát bylo v souladu s pojetím a vnímáním královny zodpovědnosti, protože stát byl v té době vnímán jako odraz svého panovníka. Tudíž když Česká koruna byla vnímána jako heretická, stejně se ve světě nahlíželo i na jejího krále. Celá tato záležitost se ale Ludvíkovi nepodařila vyřešit, protože se mnohem naléhavější stala otázka tureckého nebezpečí.

Poslední rok Ludvíkova života byl výlučně zaměřen na shánění protiturecké pomoci. Sám mladý panovník, který byl vždy nerozhodný a spoléhal na rady ostatních, se snažil budoucí střet s Turky co nejvíce oddalovat. Uherští magnáti, kteří ovšem sledovali jen vlastní zájmy, nechtěli, aby se budoucí střet

s Turky odehrál příliš blízko jejich domovů, naléhali tak na krále, kterého měli ve své moci, aby podnikl rozhodující krok. Lze tak říci, že prohra v bitvě u Moháče byla souhrou špatných rozhodnutí, planých slibů, unáhlenosti a chybného načasování. Ludvík již od svatby s Marií Habsburskou velice spoléhal na její dva bratry, římského krále Karla V. a arcivévodu Ferdinanda, manžela Anny Jagellonské. Tento sklon se jevil už od počátku jako mylný. Habsburkům šlo především o své zájmy, které vehementně hájili za každou cenu. Prohra v bitvě byla ale především dána podceněním síly Ludvíkovy armády a početní tureckou převahou. Smrt jagellonského krále tak nebyla nevyhnutelná, byla to jen otázka náhody, která přesto ukončila život posledního mužského člena jagellonské dynastie na českém a uherském trůně a vedla k nástupu habsburské dynastie.

Do budoucna by bylo přínosné probádat nevydaný archivní materiál spojený s vládou Ludvíka Jagellonského, který je většinou náhodně roztroušený v mnoha lokálních archivech. Výzkum těchto dokumentů by si jistě zasloužil pozornost, přestože by pravděpodobně nabízel jen sporné výsledky. Právě ony by mohly ukázat dosud skryté Ludvíkovy pokusy, jak do dění v Čechách zasahoval, aniž by šlo přímo o vysokou politiku. Výzkum takových pramenů by musel být hodně podrobný, aby souhrn dokumentů mohl něco průkaznějšího naznačit. Z těchto důvodů nemohlo být několik mnou nalezených třípků efektivně využito.

Seznam pramenů a literatury

Prameny a edice

Národní archiv, *Archiv České koruny (1158-1935)*, sign. 1819, 1863, 1864, 1865, 1866, 1869, 1870, 1947.

– dostupné online: <http://monasterium.net/mom/fonds>

Národní archiv, *Archiv kolegiální kapituly vyšehradské (1130-1523)*, sign. 400.

– dostupné online: <http://monasterium.net/mom/fonds>.

Archiv hlavního města SR Bratislavy, *Magistrát města Bratislavy, zbierka listín a listov*, sign. 4828.

– dostupné online: <http://monasterium.net/mom/fonds>

ERBEN, Karel Jaromír (ed.), *Bartošova kronika Pražská od léta 1524 až do konce léta 1530*, Praha 1863.

KALOUSEK, Josef (ed.), *Archiv český, čili, Staré písemné památky české i moravské: z archivův domácích i cizích*, Svazek VII, Praha 1887.

KALOUSEK, Josef (ed.), *Archiv český, čili, Staré písemné památky české i moravské: z archivův domácích i cizích*, Svazek VIII, Praha 1888.

KALOUSEK, Josef (ed.), *Archiv český, čili, Staré písemné památky české i moravské: z archivův domácích i cizích*, Svazek IX, Praha 1889.

KALOUSEK, Josef (ed.), *Archiv český, čili, Staré písemné památky české i moravské: z archivův domácích i cizích*, Svazek X, Praha 1890.

KALOUSEK, Josef (ed.), *Archiv český, čili, Staré písemné památky české i moravské: z archivův domácích i cizích*, Svazek XI, Praha 1892.

KALOUSEK, Josef (ed.), *Archiv český, čili, Staré písemné památky české i moravské: z archivův domácích i cizích*, Svazek XII, Praha 1893.

LINKA, Jan (ed.), Václav Hájek z Libočan: *Kronika česká*, Praha 2013.

PALACKÝ, František (ed.), *Archiv český, čili, Staré písemné památky české i moravské: z archivův domácích i cizích*, Svazek I, Praha 1840.

PORÁK, Jaroslav a KAŠPAR, Jaroslav, *Ze starých letopisů českých*, Praha 1980.

REZEK, Antonín (ed.), *Paměti Mikuláše Dačického z Heslova*, svazek I., Praha 1878.

REZEK, Antonín, *Paměti o bouři pražské roku 1524*, Praha 1881.

SOA Třeboň, *Historica Třeboň*, sign. 3526.

– dostupné online: <https://digi.ceskearchivy.cz/DA?menu=0&doctree=11aa>

STERNECK, Tomáš, *Historica Třeboň 1526-1547: Listy, listiny a jiné prameny k politickým dějinám období zrodu habsburské monarchie*, Praha 2010.

ŠIMÁK, Josef Vítězslav, *Prameny dějin českých VI*, Praha 1907.

VINAŘICKÝ, Karel, *Pána Bohuslava Hasišteynského z Lobkovic věk a spisy vybrané*, Praha 1936.

Literatura

BLÁHOVÁ, Marie, *Obnovení lenního svazku šestnácti měst a hradů v Horní Falcí k České koruně na podzim roku 1509: osobní vzpomínky diplomata a tlumočnicka*, In: *Per saecula ad tempora nostra: sborník prací k šedesátým narozeninám prof. Jaroslava Pánka*, Sv. 1, Praha 2007, s. 133 – 137.

BOBKOVÁ, Lenka, *Česká koruna na sklonku středověku*, In: *Česká koruna na rozcestí: k dějinám Horní a Dolní Lužice a Dolního Slezska na přelomu středověku a raného novověku (1437-1526)*, Praha 2010, s. 25 – 86.

BOBKOVÁ, Lenka, *Paměť o právech Českého království a územního rozsahu České koruny: Zlatá bula pro Horní Falc a její reflexe na prahu raného novověku*, In: *Per saecula ad tempora nostra: sborník prací k šedesátým narozeninám prof. Jaroslava Pánka*. Sv. 1, Praha 2007, s. 138 – 146.

BOBKOVÁ, Lenka, *Výběr z dokumentů k českým dějinám v období feudalismu I. léta 1526 – 1546*, Ústí nad Labem 1982.

BOUKAL, Jan, *Počátky rodu erbu půlměsíce: Rytíři z Vřesovic v pozdním středověku*, diplomová práce 2015, vedoucí práce Blanka Zilyská.

BŮŽEK, Václav, *Cizinci ve vlastním království: Pobyt Ludvíka Jagellonského a Marie Habsburské v Čechách na přelomu let 1522-1523*, In: V komnatách paláců - v ulicích měst: sborník příspěvků věnovaných Václavu Ledvinkovi k šedesátým narozeninám, Praha 2007, s. 233 – 243.

ČECHURA, Jaroslav, *České země v letech 1437 – 1526 II.*, Praha 2012.

ČORNEJ, Petr, *Pohaslý lesk panovnického majestátu v porevolučních Čechách*, In: Lesk královského majestátu ve středověku: pocta prof. PhDr. Františku Kavkovi, CSc. k nedožitým 85. narozeninám, Praha 2005, s. 99 – 122.

ČORNEJ, Petr a BARTLOVÁ, Milena, *Velké dějiny země Koruny české VI*, Praha 2007.

ČORNEJ, Petr a BĚLINA, Pavel, *Slavné bitvy naší historie*, Praha 1993.

ČORNEJ, Petr, *Království dvojího lidu: české dějiny let 1436 – 1526 v soudobé korespondenci*, Praha 1989.

DVOŘÁKOVÁ, Daniela, *Zábava a slávnosti na uhorském královském dvore (na příklade dvora uhorského krále Ľudovíta II. Jagelovského)*, In: Dvory a rezidence ve středověku. III, všední a sváteční život na středověkých dvorech, Praha 2009, s. 179-191.

FRANCEK, Jindřich, *24. 10 1517: Svatováclavská smlouva: urození versus neurození*, Praha 2006.

FUKALA, Radek, *Slezsko: Neznámá země Koruny české: Knižecí a stavovské Slezsko do roku 1740*, Praha 2007.

HOLÁ, Mlada, *Holdovací cesty a návštěvy českých králů ve slezské Vratislavi v pozdním středověku (1437-1526)*, In: Česká koruna na rozcestí: k dějinám

Horní a Dolní Lužice a Dolního Slezska na přelomu středověku a raného novověku (1437-1526), Praha 2010, s. 166 – 191.

HAMANNOVÁ, Brigitte, *Habsburkové*, Praha 1996

HEŘMAN, Jan, Kancelář *Ludvíka Jagellovce (1516 – 1526)*, in: *Zápisky katedry československých dějin a archivního studia*, č. 7, Praha 1963, s. 89 – 109.

JANÁČEK, Josef, *Nástup Habsburků na český trůn*, in: *Slovo k historii* 5, 1986.

JANÁČEK, Josef, *České dějiny: doba předbělohorská 1526 – 1547*, kniha I, díl I, Praha 1968.

JANÁČEK, Josef, *Pivovarnictví v českých královských městech v 16. století*, Praha 1959.

KLIER, Čeněk, *Stručný nástin bernictví království Českého v dobách před válkami husitskými*, Praha 1902.

KONTLER, László, *Dějiny Maďarska*, Praha 2011.

KORYTA, David, *Hospodářské instrukce pro poddané do poloviny 16. století (na základě edice Josefa Kalouska)*, bakalářská práce 2013, vedoucí práce Blanka Zilynská.

KOTLÁROVÁ, Simona, *Páni z Rožmitálu*, České Budějovice 2008.

KROFTA, Kamil, *Začátky české berně*, Praha 1931.

KUTHAN, Jiří, *Královský mecenát doby jagellonské v českých zemích – jeho charakter a střeoevropský kontext*, in: *Doba jagellonská v zemích české koruny (1471-1526): konference k založení Ústavu dějin křesťanského umění KTF UK v Praze (2. - 4. 10.2003)*, České Budějovice 2005, s. 85-132.

KUTHAN, Jiří, *Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců I.*, Praha 2010.

KUTHAN, Jiří, *Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců II.*, Praha 2013.

- MACEK, Josef, *Tři ženy krále Vladislava*, Praha 1991.
- MACEK, Josef, *Jagellonský věk v Českých zemích I. + II. díl*, Praha 2001.
- MACEK, Josef, *Jagellonský věk v Českých zemích III. + IV. díl*, Praha 2002.
- MACEK, Josef, *Víra a zbožnost jagellonského věku*, Praha 2001.
- MAUR, Eduard, *Tomáš Müntzer*, Praha 1993.
- NOVOTNÝ, Michal, *Z měšťanského domu přes císařský dvůr na hrad Loket: Kariéry Kašpara a Matesa Šliků v Čechách, Říši a Sasku*, disertační práce 2015, vedoucí práce Lenka Bobková.
- OTTO, Jan, *Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*, XVI. díl, Praha 1900.
- OTTO, Jan, *Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*, XXI. díl, Praha 1906.
- PALACKÝ, František, *Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě V.*, Praha 1864.
- PÁNEK, Jaroslav, *Proměny stavovství v Čechách a na Moravě v 15. a v první polovině 16. století*, In: *Folia Historica Bohemica* 4, Praha 1982, s. 179-217
- PÁNEK, Jaroslav, *Poslední Rožmberkové*, Praha 1989.
- PELANT, Jan, *České zemské sněmy v létech 1471-1500*, In: *Sborník archivních prací*, roč. 31, č. 2, Praha 1981, s. 340 – 417.
- PEŠEK, Jiří, ZILYNSKYJ, Bohdan, *Městský stav v boji se šlechtou na počátku 16. století*, In: *Folia Historica Bohemica*, č. 6, Praha 1984, s. 137 – 161.
- PETRÁŇ, Josef, *Skladba pohusitské aristokracie v Čechách*, In: *Proměny feudální třídy v Čechách v pozdním feudalismu*, AUC 1976, *Philosophica et Historica* 1, s. 9 – 80.
- PETRÁŇ, Josef, *Stavovské království a jeho kultura v Čechách (1471 – 1526)*, In: *Pozdně gotické umění v Čechách, 1471 – 1526*, Praha 1985, s. 13 – 72.

- PRAŽÁK, Richard, *Dějiny Maďarska*, Brno 1993.
- REZEK, Antonín, *Příspěvky k dějinám českým za králů Vladislava a Ludvíka*, In: Časopis muzea království českého, č. 56, 1882.
- ŠIMŮNEK, Robert a Roman LAVIČKA, *Páni z Rožmberka: Jižní Čechy ve středověku: kulturněhistorický obraz šlechtického dominia ve středověkých Čechách*, České Budějovice 2011.
- ŠMAHEL, František, *Dny slávy, dny smutku: korunovace a pohřby českých Jagellonců*, In: Dějiny a současnost, Kulturně historická revue. 34, č. 4, Praha 2012, s. 28-31.
- TECL, Rudolf, *Ludvík Jagellonský a jižní Čechy (Aneb poněkud nejasná epizoda z přelomu měsíců srpna a září roku 1522)*, In: Jihočeský sborník historický 72, České Budějovice 2003, s. 129-136.
- TOMEK, Václav Vladivoj, *Dějepis města Prahy X.*, Praha 1894.
- VANDROVCOVÁ, Miroslava, *Zdeněk Lev z Rožmitálu - děd (+ 1535) a vnuk (+1580)*, In: Časopis národního muzea, řada historická, číslo 1-2, Praha 2003, s. 81 – 93.
- VINAŘ, Otakar, *Pět století Šliků*, Praha 1998.
- VOREL, Petr, *Páni z Pernštejna: vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy*, Praha 1999.
- VYBÍRAL, Zdeněk, *Bitva u Moháče: Krvavá porážka uherského a českého krále Ludvíka Jagellonského v boji s Osmany 29. srpna 1526*, Praha 2008.
- WOJTUCKA, Jana, *Nesplněný sen: předpoklady, průběh a příčiny neúspěšného zřízení univerzity ve Vratislavi roku 1505*, rigorózní práce 2006, vedoucí Lenka Bobková.
- ZAP, Karel Vladislav, *Česko-moravská kronika II*, Praha 1906.